

Gordana Kliman Grabar

Lakvere 28/a, HR-52100 Pula

gkliman@gmail.com

Stanovništvo župe Svetvinčenat 1909. – 1918.: mirnodopsko vs. ratno vrijeme. Analiza modernizacijskih procesa i utjecaja nepovoljnih izvanrednih okolnosti na razini mikrolokacija

Izvorni znanstveni rad | Original scientific paper

UDK 338:314(497.571Svetvinčenat)“1909/1918”

DOI 10.32728/h2021.05

Primljeno | Received: 25. VI. 2021.

Izvadak

U radu se donosi analiza podataka matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih župe Svetvinčenat od 1909. do 1918. Naglasak je stavljen na osvjetljavanje utjecaja modernizacije na osobitosti u poveznici s rođenjima, vjenčanjima i smrtnošću tijekom drugoga desetljeća 20. stoljeća te njihovih promjena uslijed nepovoljnih izvanrednih okolnosti na razini mikrolokacija (naselja), u nastojanju dobivanja uvida u socijalnoantropološke i etnološke osobitosti stanovništva naselja na zemljopisno bliskom prostoru. Na temelju *Statusa animaruma* 1910. (knjige I. i II.) župe Svetvinčenat te *Popisa gubitaka (Verlustliste)* donose se dosad neobjavljeni podaci o smrtno stradalim evakuircima i popis poginulih, nestalih, ranjenih i ratnih vojnih zarobljenika župe Svetvinčenat. Dobivenim statističko-analitičkim parametrima dopunjuju se saznanja i razumijevanja kompleksnih događanja koja su u drugom desetljeću 20. stoljeća obilježavala socijalnu svakodnevicu župljana Svetvinčenta.

Excerpt

The paper analyses the data of the registers of baptisms, marriages and deaths within the Svetvinčenat Parish from 1909 to 1918. Emphasis is placed on highlighting the impact of modernization on features related to births, marriages and mortality during the second decade of the 20th century and their changes due to adverse extraordinary circumstances at the micro locational (settlements) level, in an effort to gain insight into the socio-anthropological and ethnological characteristics of the population within the settlements in a geographically adjacent area. Based on the *Status animarum* 1910 (Books I and II) of the Svetvinčenat Parish, and the *List of*

Losses (Verlustliste), the unpublished data of the deaths of evacuees and the list of killed, missing and wounded prisoners of war in the Svetvinčenat Parish are presented. With the obtained statistical-analytical parameters, the knowledge and understanding of complex events that marked the social everyday life of the parishioners of Svetvinčenat in the second decade of the 20th century have been updated.

Ključne riječi: župa Svetvinčenat, Prvi svjetski rat, matične knjige, prirodno kretanje stanovništva, demografska analiza, modernizacijski procesi

Keywords: Svetvinčenat Parish, World War I, parish books, natural population growth, demographic analysis, modernization processes

Uvod

*Povijest mora biti znanost uopćenih pitanja i lokaliziranih odgovora.*¹

Giovanni Levi

Utjecaji modernizacijskih procesa početkom 20. stoljeća i nepovoljnih izvanrednih okolnosti tijekom Prvoga svjetskog rata na socijalne i demografske odrednice stanovništva manjih, posebice ruralnih sredina još su uvijek nedovoljno historiografski istraženi, stoga ćemo se, u nastojanju dobivanja odgovora o njihovim implikacijama na župljane Svetvinčenta (Savičente)² tijekom drugoga desetljeća 20. stoljeća koristiti analizom podataka matičnih knjiga, uz pretpostavku da one, kao činjenično pravovaljane isprave, iako uz određene nedostatke, mogu osim za povijesnodemografska, predstavljati i relevantan izvor za socijalnoantropološka istraživanja. Iako povjesničari u povijesnodemografskim radovima s ciljem naglašavanja određenih značajki navode imena i prezimena osoba, u ovom je radu, primjenom demografske istraživačke metode kao sredstva, a ne cilja,³ naglasak dan na osvjetljavanje utjecaja modernizacije na osobitosti u poveznici s rođenjima, vjenčanjima i smrtnošću tijekom drugoga desetljeća 20. stoljeća te njihovih promjena uslijed nepovoljnih izvanrednih okolnosti, na razini mikrolokacija (naselja), u nastojanju dobivanja odgovora na pitanje u kojoj su mjeri modernizacijski procesi i nepovoljne izvanredne okolnosti utjecali na socijalne i demografske

1 Giovanni Levi, „Biography and Microhistory. Abstract.“, <https://www.uv.es/retpb/docs/Floencia/Giovanni%20Levi.pdf> (posjećeno 1. 12. 2020.).

2 Naselje nosi naziv Svetvinčenat od 1993., kada je temeljem Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (1992.) osnovana i Općina Svetvinčenat. Stanovništvo se u svakodnevnoj komunikaciji u pravilu koristi starijim nazivom Savičenta (savičentski, Savičenština...).

3 Vladimir Stipetić – Nenad Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, Zagreb – Dubrovnik 2004., 21.

odrednice stanovništva župe Svetvinčenat, uz dobivanje uvida u socijalnoantropološke i etnološke osobitosti stanovništva naselja na zemljopisno bliskom prostoru. Istraživanjem osobitosti na razini mikrolokacija moguće je testirati istinitost i reprezentativnost obuhvatnih tema i trendova, otkriti prethodno nezamijećena pitanja, utjecaje i veze te izložiti anomalije i iznimke.⁴

Analiza podataka, odnosno sadržaj poglavlja koja slijede, temelji se na upisima u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih župe Svetvinčenat od 1909. do 1918., temeljem kojih je izrađena desetogodišnja analiza podataka te usporedna analiza dvaju uzastopnih petogodišnjih razdoblja (1909. – 1913. i 1914. – 1918.), od kojih je petogodišnje mirnodopsko razdoblje 1909. – 1913., u svrhu uočavanja sličnosti, utvrđivanja razlika te donošenja zaključaka o socijalnim i demografskim odrednicama, uspoređeno s petogodišnjim razdobljem Prvoga svjetskog rata, tijekom kojega su, uz novačenje i rekviziciju uroda i stoke, župljani Svetvinčenta u svibnju 1915. obuhvaćeni naredbom o evakuaciji stanovništva. Uz to, Istru je, a time i župu Svetvinčenat, 1917. pogodila jedna od najtežih suša 20. stoljeća. Obuhvatom desetogodišnjega, odnosno dvaju uzastopnih petogodišnjih razdoblja htjelo se izbjeći nalaze statističkih podataka koji bi obradom kraćega razdoblja mogli pogrešno ukazati na nepromjenjivost ili krajnost u vrijednostima određene pojave.

Metodologija istraživanja

Metodološki koncept rada, nakon utvrđivanja validnosti podataka, obuhvatio je nekoliko faza istraživačkoga procesa. Iako je Uredbom (EU) 2016/679 Europskoga parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka te Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (NN 61/18 i 98/19) jasno da umrle osobe i osobe rođene prije više od 100 godina ne uživaju pravo na zaštitu svojih osobnih podataka, o tome je zatraženo mišljenje Agencije za zaštitu osobnih podataka RH, po čijem se ishodu pozitivnoga nalaza pristupilo obradi građe. Pristup izvorima na kojima se temelji rad – matičnoj knjizi krštenih i vjenčanih od 1909. do 1918. i matičnoj knjizi umrlih za 1918. župe Svetvinčenat – ostvaren je u Državnom arhivu u Pazinu (digitalizirani oblik) i Matičnom uredu Pula (izvornici).⁵ Za podatke iz

4 Martin Watkinson, *The Microhistory of a Lincolnshire Parish: Humberston, 1750-1850*, doktorska disertacija, Centre for English Local History, University of Leicester, Leicester 2017., 2-3.

5 Zakonom o državnim matičnim knjigama od 1. travnja 1946. predviđeno je da se matice od 1860. predaju državnim matičnim uredima, a Odlukom MUP-a NRH od 13. svibnja 1949. određeno je da se sve matične knjige s upisom do 1860. predaju na čuvanje nadležnim arhivima. Angelika Milić, „Zbirka matičnih knjiga u Hrvatskom državnom arhivu“, *Arhivski vjesnik*, 60, 2017., 252.

matične knjige umrlih od 1909. do 1917. koristili smo se digitalnim oblikom dostupnim na mrežnoj stranici Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana, Genealoškoga društva Utah www.familysearch.org. U Župnom uredu Svetvinčenat iz knjiga *Status animarum* 1910. (knjige I. i II.) prepisani su osobni podaci preminulih evakuiraca te poginulih i nestalih vojnika.

Za potrebe pisanja rada izrađena je baza podataka u programu Microsoft Excel (pivot tablice), temeljena na upisima obrađenih matičnih knjiga, s 2204 upisa pojedinačnih osoba razvrstanih u 86 kategorija, uz unos dodatnih parametara potrebnih za izračun točnoga razdoblja korizme i došašća, datuma treće subote u mjesecu za utvrđivanje sajmišnoga dana, te Mjesečevih mijena od 1909. do 1918. godine. Podatak o uspješnom začecu izračunat je oduzimanjem 266 dana od dana rođenja pojedinoga djeteta. Iako i takav podatak određuje samo približan datum začeca, precizniji je i znanstveno relevantniji od oduzimanja devet mjeseci od mjeseca rođenja. Granični prostor župe i naselja župe Svetvinčenat temelji se na prikazu geodetskih karata dostupnih na mrežnoj stranici Državne geodetske uprave RH. Za analizu uzrokâ smrti rabljena je *Međunarodna klasifikacija bolesti – 10⁶ te Kodeks kanonskog prava*⁷ za crkvene odredbe. Popis svetvinčentskih vojnika poginulih, nestalih, ranjenih i zarobljenih tijekom Prvoga svjetskog rata temelji se na prijepisu iz knjige I. i II. *Status animarum* iz 1910. župe Svetvinčenat, *Popisu gubitaka*⁸ i originalima dostupnim u digitalnom obliku na mrežnim stranicama Austrijske državne knjižnice i Zemaljske knjižnice Gornje Austrije.

Obradi gradiva pristupilo se primjenom općih znanstvenih metoda; kvantitativnom metodom, metodom deskriptivne analize, kauzalne indukcije, strukturalne sinteze te metodom klasifikacije uz primjenu statističkih i matematičkih metoda. Uz sintezu podataka, za potvrđivanje hipoteza, kada je to bilo potrebno, a moguće temeljem dostupnih varijabli, korišteni su statistički postupci (t-test i Pearsonov koeficijent korelacije). Izostanak radova hrvatske historiografije koji obrađuju predmetno razdoblje i sličnih socijalnoantropoloških i povijesnodemografskih radova koji analiziraju utjecaj modernizacijskih procesa na demografska kretanja, osobitosti i promjene u uvjetima izvanrednih okolnosti na razini mikrolokacija, otežao je kontekstu-

6 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, Deseta revizija*, svezak 1., drugo izdanje, Zagreb 2012.

7 *Kodeks kanonskog prava, uređen po odredbi sv. oca pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV.*, (dalje: *Kodeks kanonskog prava*), Zagreb 2007.

8 *Verlustliste / Popis gubitaka / Seznamek izgub / Lista delle perdite (1914–1919)*. Istrien / Istra / Istria, ur. Robert Matijašić, Koper – Capodistria 2018.

alizaciju rada, stoga smo se, za interpretaciju i kontekstualizaciju dobivenih parametara, koristili rezultatima povijesnodemografskih istraživanja europske historiografije, dok su za usporedbu mortaliteta od posljedica španjolske gripe na području južne Istre rabljeni radovi Ive Milovan Delić.

Diplomatičke karakteristike svetvinčenatskih matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih (1909. – 1918.)

Matične knjige krštenih (MKK), vjenčanih (MKV) i umrlih (MKU) župe Svetvinčenat za razmatrano razdoblje vođene su u ukoričenom tabličnom dokumentu, standardiziranoj tiskovini serijske produkcije. Matične knjige krštenih i umrlih vođene su jednostrano, a matična knjiga vjenčanih na dvostranom upisnom polju. Podaci o osobama upisivani su latiničnim pismom latinskim te povremeno talijanskim jezikom i talijanskim tipom grafije. Upisi hrvatskom latinicom (gajicom) pojavljuju se iznimno u tri navrata pri upisu prezimena roditelja mladenaca s provenijencijom iz župe Barban. Osobna imena i prezimena te uzroci bolesti u radu se prenose prema obliku zabilježenom u izvornicima, dok se imena naselja prenose u hrvatskom obliku. Upise u matične knjige obavljali su *parochus Carolus Coronica* (posljednji upis u svojstvu *parochus emerit.* zabilježen je 30. studenoga 1911., s ponovnim upisima u tri navrata u MKV tijekom 1915. i 1916.), *curatus Roveriae Josephus Velikanja*⁹ te pomoćnici (*coop.*)¹⁰ *Joannes Zustovich*,¹¹ *Carolus Valentini*, *Joannes Toncovich*, *Augustus Andreoli*, *Aloysius Nardin*¹² i *Marcus Zelco*. Prema *Hrvatskom listu* od 16. rujna 1915. svetvinčenatski župnik Alojzije Nardin obavljao je svećeničko djelovanje među evakuircima u Moravskoj u mjestu Litomyšl (njem. Leitomischl).¹³ Dok su župnik Coronica i *curatus* Velikanja detaljno vodili knjige, pomoćnici često izostavljaju pojedine podatke; u upisima matičnih knjiga krštenih ne navode

9 Župa u Juršićima nije osnovana za života Josipa Velikanje te je on do smrti bio vječni *exponierter Kapelan*. Ernest Radetić, *Istarski zapisi*, Zagreb 1969., 143; Mihovil Dabo, „Stvarni problemi i popularna predodžba: postavljanje Josipa Velikanje za kapelana u Juršićima“, *Histria*, 1, 2011., 61-78.

10 Pravo imenovanja namjesnika pomoćnika (*vicarii cooperatores*) pripada mjesnom ordinariju uz saslušanje župnika. *Kodeks kanonskog prava*, Kan. 476., § 3.

11 Ante Cukrov navodi da je Giovanni Zustovich dugogodišnji župnik, međutim, on se u matičnim knjigama upisuje kao *coop.*, a ne kao *parochus*. Ante Cukrov, „Osnovno školstvo Svetvinčenštine do kraja 1. svjetskog rata (tragom dokumenata u Državnom arhivu u Pazinu“ (dalje: „Osnovno školstvo Svetvinčenštine“), *Vjesnik istarskog arhiva*, 6-7, 1996.-1997. (izd. 2001.), 196.

12 Ivan Milovan navodi da je 1910. – 1921. župnik Luigi Nardin, međutim, on se ne navodi kao upisivač u matičnim knjigama. *Aloysius Nardin* u upisima matičnih knjiga pojavljuje se od 1915., ali (u upisima) ne navodi svoju funkciju. Ivan Milovan, *Savičenta: jučer, danas*, Umag 1975., 41.

13 Samanta Paronić, *Logori smrti. Potresna stvarnost barbanskih i prošinskih „evakuiraca“ (1914. – 1918.)* (dalje: *Logori smrti*), Pula 2015., 52.

zanimanje roditelja krštenika i kumova, u matičnoj knjizi umrlih izostaje upis mjesta i datuma ukopa te povremeno upis životne dobi i uzroka smrti. U svim knjigama povremeno izostaje upis podataka o upisivaču (svećeniku). Važno je istaknuti da upisi u matičnoj knjizi umrlih sadrže podatke osoba pokopanih na mjesnom groblju u Svetvinčentu, stoga u njoj izostaju podaci preminulih evakuiraca i poginulih vojnika pokopanih na drugom području. Iako je građa vrlo dobro očuvana, matična knjiga krštenih od 1909. do 1912. popravljena je očvršćivanjem krajeva stranica bijelom arhivskom trakom koja je djelomično prekrila podatke o primaljama te otežala iščitavanje drugih podataka. Za potrebe analize obavljeni su ispravci podataka o krštenoj djeci, tako da je analiziran datum rođenja, a ne krštenja (npr. djeca rođena u prosincu krštena su i upisana u MKK u siječnju naredne godine). Slijedom svega navedenoga, podaci koji se donose u radu navode se kao apsolutni, a ne realni brojevi.

Kratka povijest Svetvinčenta: teritorijalni položaj i gospodarsko-političke prilike

Područje župe Svetvinčenat smješteno je na unutarnjem dijelu jugozapadne zaravni porečko-pulske ploče, između 210 i 340 metara nadmorske visine, oko 25 km sjeverno od Pule. Čitavo područje lagano se izdiže od juga prema unutrašnjosti s blago valovitim terenom maloga nagiba. Struktura terena očituje se u plodnoj zaravni koja se prema istoku gubi u škrtom terenu punom udolina. Osim kamena, nema važnijih prirodnih zaliha.¹⁴ Područje ima submediteransku klimu, a prema Köppenovoj klimatološkoj klasifikaciji prevladavaju kišovita razdoblja ujesen, s ljetnim kišnim minimumom. Od vjetrova ljeti prevladava slab sjeverozapadnjak, dok u hladnijem dijelu godine puše bura, poznata po svojoj mahovitosti, velikim brzinama i trajanju, te jugoistočnjak. Prema Thornthwaiteovoj klasifikaciji prevladava humidna klima.¹⁵

Prvi povijesni spomen Svetvinčenta papinska je povlastica Porečkoj biskupiji kojom Aleksandar III. 5. travnja 1178. potvrđuje porečkoj Crkvi njezine posjede. Za Svetvinčenat se koristi termin koji u tom vremenu označuje župu (*ecclesiam sancti Vincentii cum capellis suis*).¹⁶ Godine 1211., zbog zasluga u ratu, oglejski

14 Klara Buršić-Matijašić, „Najranija prošlost Svetvinčenta i okolice“, *Vjesnik istarskog arhiva*, 6-7, 1996.-1997. (izd. 2001.), 55.

15 *Klimatski atlas Hrvatske*, ur. Ksenija Zaninović, Zagreb 2008., 11-13.

16 Mate Križman, „Isprava pape Aleksandra III. iz 1178.. Paleografski i filološki pristup“, *Libri žminjski*, II., Žminj 2008., 32, 36; Željko Bistrovic, „Problem naručitelja zidnih slika majstora Ognobenusu u crkvi sv. Vincenta u Svetvinčentu u kontekstu vlasništva nad posjedom Svetvinčenta“, *Notabile Castrum/Castello ben munito e ornato. Kašteli Petrapilosa i San Vincenti u povijesnom i građevinskom kontekstu*, ur. Josip Višnjić, Svetvinčenat 2019., 56.

patrijarh dodjeljuje ga pulskoj obitelji Castropola.¹⁷ Trajno pravo korištenja feuda obitelj Morosini dobiva 1524., dok 1585. kao miraz prelazi u ruke obitelji Grimani. Teritorij je od 16. stoljeća naseljavan kolonistima iz Dalmacije i područja Trevisa te Furlanije.¹⁸ Gospodarenje feudom Grimani zadržavaju do propasti feudalnoga sustava 40-ih godina 19. stoljeća, kada je područje bivšega feuda inkorporirano u upravni i pravosudni sustav Austrijskoga Carstva.¹⁹

Proglašenjem Temeljnoga zakona o zastupstvu Carevine carevim patentom od 26. veljače 1861., Markgrofovija Istra postaje pokrajina s vlastitim Pokrajinskim saborom u Poreču, jednim od triju osnovanih na području današnje Hrvatske.²⁰ Od 1869. do 1918. Markgrofovija Istra administrativno je podijeljena na šest kotarskih kapetanata, podijeljenih na dva do tri sudbena kotara. Kotari su podijeljeni na područja mjesnih općina, a ove pak na katastarske općine. Teritorijalni prostor Svetvinčenta pripadao je kotarskom kapetanatu Pula i sudbenom kotaru Vodnjan.²¹ Izdvajanjem iz općine Vodnjan 1887. formirana je mjesna općina Svetvinčenat s podopćinama Smoljanci, Bokordići i Štokovci (karta 1 i 2).²²

U upisima matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih župe Svetvinčenat od 1909. do 1918. navodi se 31 naselje: *Bercani, Biasici, Bibi, Boccordich, Boscari, Cherzani, Cranzetti, Crasse, Ferlini, Folli, Marchetti, Paicovich, Pechizzi, Picianzi, Pusti, Pustianzi, Radigoša*²³, *Rapogni, Resanzi, S. Bricio, S. Vincenti, Salambati, Sicuti, Slapani, Smogliani, Stanzia Salamon, Spinoti, Stocouzi, Toffolini, Vidulini i Zabronich*.²⁴

Prema popisu stanovništva 1910., na području župe Svetvinčenat živjelo je 3189 stanovnika (334 stanovnika ili 11,7 % više u odnosu na 1900., dok je

17 Angelo Ciuffardi, „Svetvinčenat: kratka povijest“, *Vjesnik istarskog arhiva*, 6-7, 1996.-1997. (izd. 2001.), 69-70.

18 Dean Brhan, „Castro San Vincenti. L'andamento della popolazione e i flussi migratori“, *Atti del Centro di ricerche storiche*, XLVIII, 2008., 385.

19 Danijela Doblanović, „Feudalna uprava Svetvinčenat (*Giurisdizione feudale di San Vincenti*) 1687./1815. [1816./1817.1834.-1838.] sumarno-analitički inventar“, *Vjesnik istarskog arhiva*, 14-16, 2007.-2009. (izd. 2009.), 107.

20 Marko Trogrlić – Nevio Šetić, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, Zagreb 2015., 173.

21 Darko Dukovski, „Istra XX. stoljeća (1900.-1950): Promjene identiteta (Socijalni i gospodarski uzroci)“, (dalje: „Istra XX. stoljeća“), *Identitet Istre: Ishodišta i perspektive*, zbornik radova znanstveno-stručnog skupa održanog u lipnju 2004., ur. Marino Manin i dr., Zagreb 2006., 142.

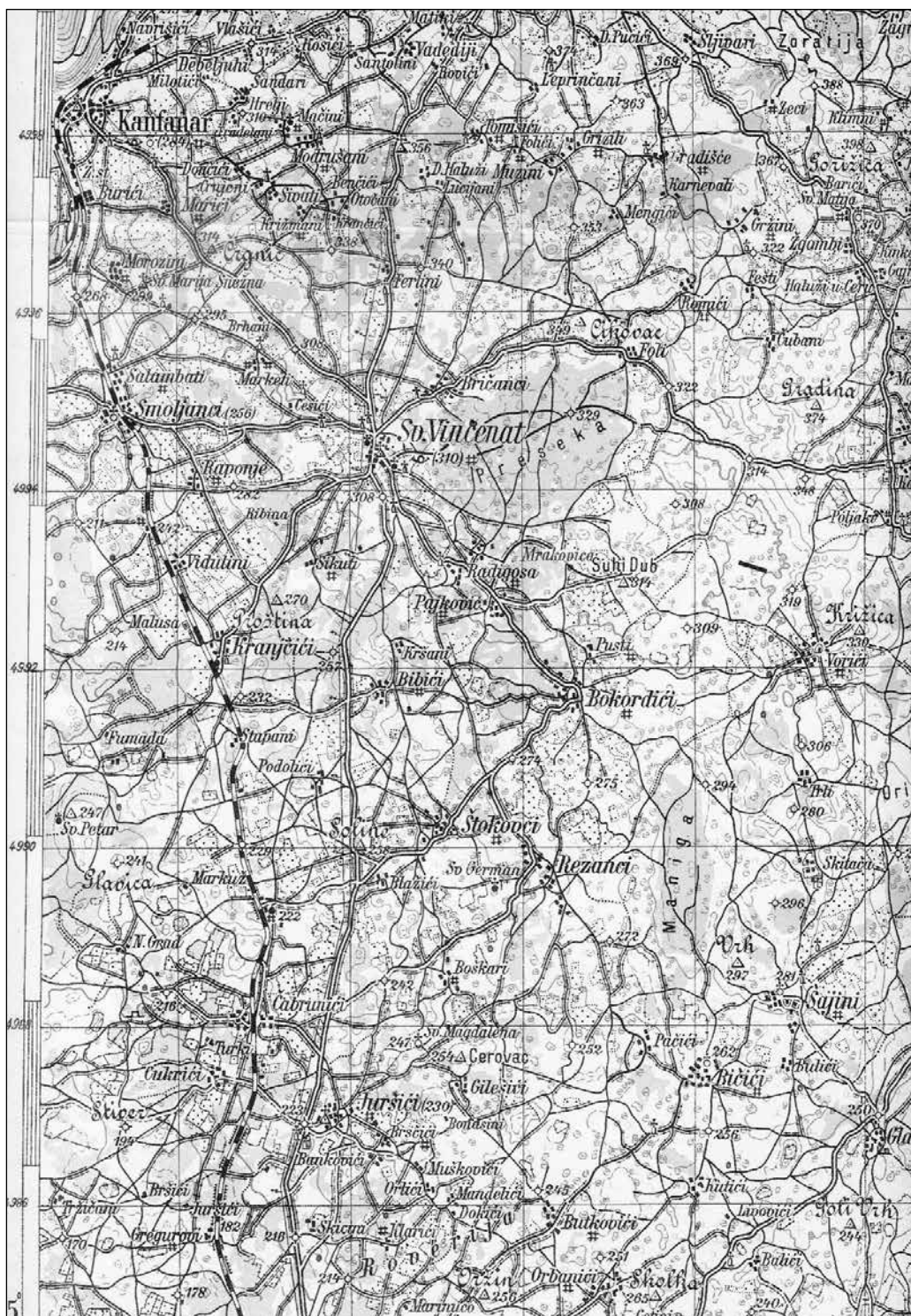
22 Milovan, *Savičenta: jučer, danas*, 46.

23 Naselje Radigoža obuhvaća naselja Pajkovići, Peresiji i Pusti, međutim, naselja se u matičnim knjigama (s izuzetkom Peresiji) navode i kao zasebne jedinice.

24 U daljnjem tekstu imena naselja navode se u hrvatskom obliku: Bibići, Bijažići, Bokordići, Boškari, Brhanići, Bričanci, Čabrunići, Ferlini, Foli, Kersani, Kranjčići, Krase, Mrketi, Pajkovići, Pekici, Pićanci, Pusti, Pustijanci, Radigoža, Raponji, Režanci, Salambati, Smoljanci, Spinoti, Stancija Salamon, Svetvinčenat, Šikuti, Štokovci, Tofulini, Vidulini i Žlapani.

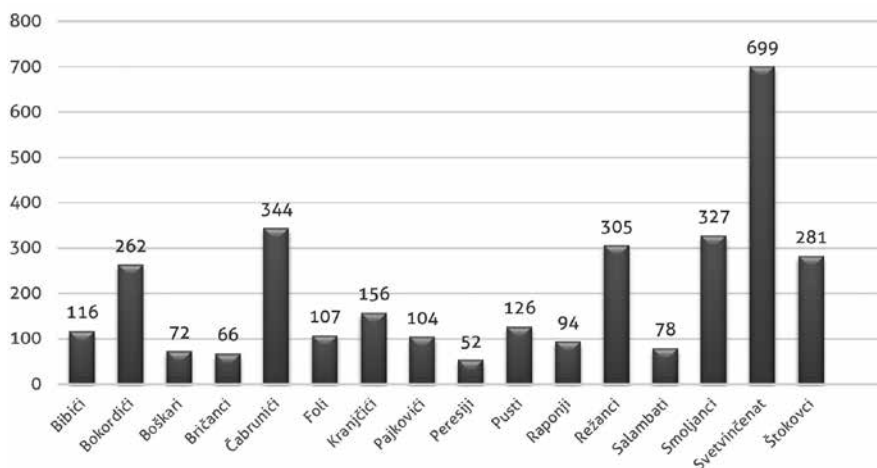

Karta 1. Položaj župe Svetvinčenat na karti administrativnih granica Istarske markgrofovije 1910. (Cadastré national de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945, Comité de Rédaction J. Roglić et al., Sušak 1946., prilog bez paginacije)

Karta 2. Položaj župe Svetvinčenat na topografskoj karti 1 : 50 000. Vojnogeografski institut u Beogradu, 1937., dio lista Pazin 3.

broj stanovnika 1921. manji za 84 osobe ili 2,6 % u odnosu na 1910.),²⁵ od kojih 1622 muškarca (50,86 %) i 1567 žena (49,13 %). Prema jezičnoj podjeli, na prostoru župe živjelo je 2555 Hrvata, 616 Talijana, 3 Nijemca, 2 Slovenca, 12 stranaca i 1 ostali. Najviše Talijana, njih 547, živjelo je u Svetvinčentu i njemu pripadajućim zaseocima, dok je u selima stanovništvo bilo pretežito hrvatsko.²⁶

Grafikon 1. Popis stanovništva po naseljima župe Svetvinčenat, 1910.²⁷ (Državni zavod za statistiku, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., <https://www.dzs.hr/> (10. 12. 2020.))

Iako se socijalna struktura stanovništva Istre početkom 20. stoljeća brzo mijenjala, posebice u većim istarskim urbanim središtima,²⁸ a istarski se seljak sve više okreće prema gradovima (Pula, Rijeka, Trst),²⁹ seosko društvo bilo je i dalje prvenstveno ruralno, okrenuto poljoprivredi i u manjoj mjeri stočarstvu.³⁰ Do novca se dolazilo prodajom vina, rakije, ulja, teladi, janjadi i kozlića, ponešto i prodajom ogrjevnoga drva, voća i povrća. Viškovi

²⁵ Na mrežnoj stranici Državnoga zavoda za statistiku za područje Svetvinčenata navodi se 4136 stanovnika, međutim, u taj su broj uključena i naselja Butkovići, Cukrići i Juršići koja su izuzeta iz ukupnoga broja stanovnika koji se navodi u radu jer teritorijalno ne pripadaju župi Svetvinčenat.

²⁶ Guerrino Perselli, *I censimenti della popolazione dell'Istria, con Fiume e Trieste, e di alcune città della Dalmazia tra il 1850 e il 1936* (dalje: *I censimenti della popolazione dell'Istria*), Trieste – Rovigno 1993., 308–311.

²⁷ U podacima Državnoga zavoda za statistiku navodi se 16 naselja, međutim zbroj stanovnika iznosi 3189, koliko ih navodi i Perselli. Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/> (10. 12. 2020.).

²⁸ Dukovski, „Istra XX. stoljeća“, 140.

²⁹ Danijela Doblanović Šuran i dr., „Kretanje i uzroci smrtnosti u deset istarskih župa u razdoblju od 1910. do 1923.“ (dalje: „Kretanje i uzroci“), *Istra u Velikom ratu: glad, bolesti, smrt / L'Istria nella Grande guerra: fame, malattie, morte / Istra v Veliki vojni: glad, bolezni, smrt* (dalje: *Istra u Velikom ratu*), Prispjevki s Študijskega dneva / Relazioni della Giornata di studio, Tar – Torre, 10-10-2014, uredila / a cura di Petra Svoljšak, Koper Capodistria 2017., 57.

³⁰ Darko Dukovski, „Slika socijalno-gospodarskih procesa na Pazinštini prve polovice XX. stoljeća s posebnim osvrtom na Gračišće“, *Nova Istra*, 5, 1-2, 2000., 215.

radne snage uspijevali su naći zaposlenje u gradovima, najviše u pulskom Pomorskom arsenalu i njegovim kooperantskim radionicama. U poljoprivredi je dominirala proizvodnja vina, a zatim slijede žitarice i krumpir.³¹ U tom kontekstu valja istaknuti da je na Prvoj pokrajinskoj izložbi u Kopru 1910. među 345 izlagačica koje su predstavljale svoje radove, od kojih svega dvije proizvođačice vina, svoje vino izložila i Maria Percovich iz Svetvinčenta.³²

Ovisnost poljoprivrednih prinosa, kao glavnoga izvora hrane, o padalinama značajno je utjecala na život, ali i smrtnost stanovništva župe Svetvinčenat. Zbog izostanka prirodnih izvora vode, mještani su uvelike ovisili o lokvama koje su, iako su namjenski prvenstveno korištene za napajanje životinja, gašenje požara i pranje rublja, služile i kao izvor pitke vode, posebice u razdobljima dugotrajnih suša kada je voda dovožena i s udaljenijih područja. U naselju Svetvinčenat cisterna na trgu izgrađena je u 16. stoljeću,³³ dok su rijetki mještani ruralnih naselja posjedovali bunar.

U prvoj polovici 20. stoljeća stambeni i higijenski uvjeti u Istri još su uvijek bili važan, a možda i ključan čimbenik širenja tuberkuloze i ostalih zaraznih bolesti.³⁴ Posebno je modernizacijske procese i društvene odnose opterećivao jaz između „talijanskoga grada i hrvatskoga sela“, jaz između talijanske učene gradske kulture te hrvatske i slavenske ruralne tradicionalno apolitične kulture,³⁵ što se u društveno-političkim odnosima odražavalo i u župi Svetvinčenat. Napadaji na ljude i njihovu imovinu bili su konstanta. Zabilježeno je da su ljudi u više navrata bili napadani samo zato „jer su Hrvati“. Obračuni su naročito česti bili u Bergamovoj gostionici, kada su u obračunima nerijetko intervenirali žandari.³⁶

Na području župe Svetvinčenat pred Prvi svjetski rat djelovale su četiri škole. Uz školu u Svetvinčentu, otvorenu 1870./1871. s talijanskim nastavnim jezikom, posredstvom Družbe sv. Ćirila i Metoda otvorene su tri škole

31 Trogrlić – Šetić, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, 202–203.

32 Alida Perkov, *Utjecaj državnih institucija na preobrazbu istarskoga gospodarstva – početci od 1850. do 1918.*, Pazin – Pula 2018., 280.

33 Uz sjeverni rub Place proteže se kaštel, s južne je strane Placa zatvorena ložom, na istočnoj je župna crkva Marijina Navještenja, dok je u središtu trga javna cisterna. Te su građevine rađene u renesansnom stilu, što Svetvinčenat čini jedinstvenom urbanom strukturom u Istri i Hrvatskoj. Konačni je izgled trg dobio 1586. Više u: Srđa Orbanić – Aleksandar Žigant, *Zataj(e)na Istra. Imena naselja i rudina u hrvatskoj Istri. Inventar za povijesno sjećanje*, Pula 2013., 91.

34 Milan Radošević, „Higijenske i zdravstvene prilike u zapadnoj Hrvatskoj između dva svjetska rata s posebnim osvrtom na Istru“, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske*, VI i VII, 2012., 104.

35 Trogrlić – Šetić, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, 208–209.

36 Branimir Crljenko, „Čitaonička sastavnica preporodnog pokreta Istre i Hrvatska čitaonica u Svetvinčentu“, *Vjesnik istarskog arhiva*, 6–7, 1996.–1997. (izd. 2001.), 166, 203.

s hrvatskim nastavnim jezikom, uz obvezu učenja njemačkoga, u Štokovcima 1902./1903. i Svetvinčentu 1907., dok je u Smoljancima, u školi otvorenoj 1906., propisana obveza učenja talijanskoga jezika. Hrvatske škole prestale su s radom 25. svibnja 1915., danom stupanja Italije u rat, dok je talijanska škola u Svetvinčentu djelovala tijekom cijeloga rata.³⁷

Prvi svjetski rat i evakuirci

Ratne neprilike za narod Monarhije, time i župljane Svetvinčenta, započele su Carevim proglasom „Mojim narodima“ 28. srpnja 1914. kada je, Uredbom Ministarstva za zemaljsku obranu, na snagu stupio Zakon o ratnome stanju (donesen 26. prosinca 1912.), kojim su utvrđena prava i obveze stanovništva u slučaju rata. Temeljem Zakona, Ministarstvo unutarnjih poslova ovlašteno je posebnom uredbom utvrđivati cijenu rada te količinu i cijenu namirnica. Petoga dana od objave rata, 2. kolovoza 1914., Istra je oblijepljena oglasima: vojne vlasti obznanjuju novačenje za vojsku, mornaricu, domobranstvo i žandarmeriju, kao i rekviziciju konja i zaprežnih kola za potrebe vojske. Zakoni i uredbe svojim su odredbama označili početak vojačenja, promjenu životnih i socijalnih prilika – pad životnoga standarda i početak inflacije, smanjivanje radnih prava, uvođenje radne obaveze, ograničavanje slobode kretanja. Bilo je to i doba obavljanja zakonskih predradnji za buduće iseljavanje najvećega dijela stanovništva ratne zone Pomorske utvrde Pula.³⁸

Početkom svibnja 1915. Zapovjedništvo Pomorske utvrde Pula javnim proglasom nalaže evakuaciju stanovništva na području južno od crte Rovinj – Kanfanar – Barban – Raški zaljev, koja je proglašena granicom ratne zone. Vojne su vlasti u noći s 18. na 19. svibnja 1915. teklićima i crkvenim zvonom zapovjedile prethodno popisanim obiteljima da u roku od tri dana napuste svoje domove i dođu na otpremne željezničke postaje.³⁹ Župljani Svetvinčenta ukrcavali su se na željezničkim postajama Čabrunići, Savičenta i Smoljanci,⁴⁰ odakle su u teretnim vagonima krenuli preko Divače, Ljubljane, Ptuja i Maribora prema izbjegličkom logoru Wagner kraj Leibnitza u Štajerskoj, gdje ih je Izvidno ratno povjerenstvo razvrstavalo po nacionalnosti, zavičajnoj i obitelj-

37 Cukrov, „Osnovno školstvo Svetvinčenštine“, 193–203.

38 Davor Mandić, *Istra u vihoru Velikog rata. Sudbina evakuiraca 1914. – 1918.* (dalje: *Istra u vihoru Velikog rata*), Pula 2013., 16–20.

39 Isti, „Pulski Hrvatski list (1915. – 1918.) – zapisi o ‘evakuircima’ s područja Pomorske utvrde Pula“ (dalje: „Pulski Hrvatski list“), *Časopis za suvremenu povijest*, 42, 3, 2010., 785.

40 Paronić, *Logori smrti*, 28.

skoj pripadnosti i vjeroispovijesti te upućivalo na nova odredišta. Evakuirci iz Svetvinčenta talijanske nacionalnosti smješteni su u prihvatni logor Wagna, dok su odredišta hrvatskih obuhvaćala područja Štajerske, Gornje Austrije, Moravske, Češke i Ugarske. Prema *Hrvatskom listu*, evakuirci iz Svetvinčenta smješteni su u sjeverozapadnoj Moravskoj u kotaru Svitava (njem. Zwittau), nekoliko obitelji smješteno je u kotaru Šumperk (Mährisch Schönberg) te u Ugarskoj u županiji Tolna. Ipak, većina je smještena u logore Gmünd i Steinklamm. Logor u Gmündu, smješten u neposrednoj blizini češke granice, bio je najveći austro-ugarski *Barackenlager* i najbolnija uspomena istarskih ratnih bjegunaca.⁴¹ Prema iskazu Zapovjedništva ratne luke Pula, iz Općine Svetvinčenat evakuirano je 2249 osoba.⁴² Povratak župljana Svetvinčenta zabilježen je od ožujka 1916.⁴³

Ratno stanje i blizina talijanske bojišnice pretvorili su južnu Istru u pustoš bez radno sposobnoga stanovništva, a posljedice suše u godinama 1916. i 1917. dodatno su intenzivirale neimaštinu i stanje opće gladi.⁴⁴ Kiša 1917. nije padala od Uskrsa do poslije Male Gospe.⁴⁵ Teške prilike potaknule su smještaj istarske djece u sjevernu Hrvatsku gdje je, prema popisu povjesničarke Mire Kolar, iz područja župe Svetvinčenat zbrinuto ukupno tridesettroje djece iz naselja Boškari (6), Peresiji (7), Salambati (15), Smoljanci (4) i Štokovci (1).⁴⁶

Župa Svetvinčenat, smještena na središnjoj udaljenosti od industrijskih gradova Pule i Rovinja, s urbanim naseljem Svetvinčenat i dijelom naselja sa željezničkim postajama, uz visoku zastupljenost poljoprivrednoga stanovništva te brojem rođenih, vjenčanih i umrlih i obuhvatnim područjem evakuacije stanovništva udovoljava glavnim parametrima potrebnim za izradu reprezentativne analize o utjecaju modernizacijskih procesa i nepovoljnih izvanrednih okolnosti na socijalne i demografske odrednice prirodnoga kretanja stanovništva tijekom drugoga desetljeća 20. stoljeća.

41 Mandić, „Pulski *Hrvatski list*“, 784–786, 799.

42 Lucijan Ferenčić, „Evakuacija stanovništva južne Istre u vrijeme Prvog svjetskog rata“, *Istarska Danica*, 1975., 143.

43 *Hrvatski list*, br. 230, 1. ožujka 1916.

44 Mandić, *Istra u vihoru Velikog rata*, 153.

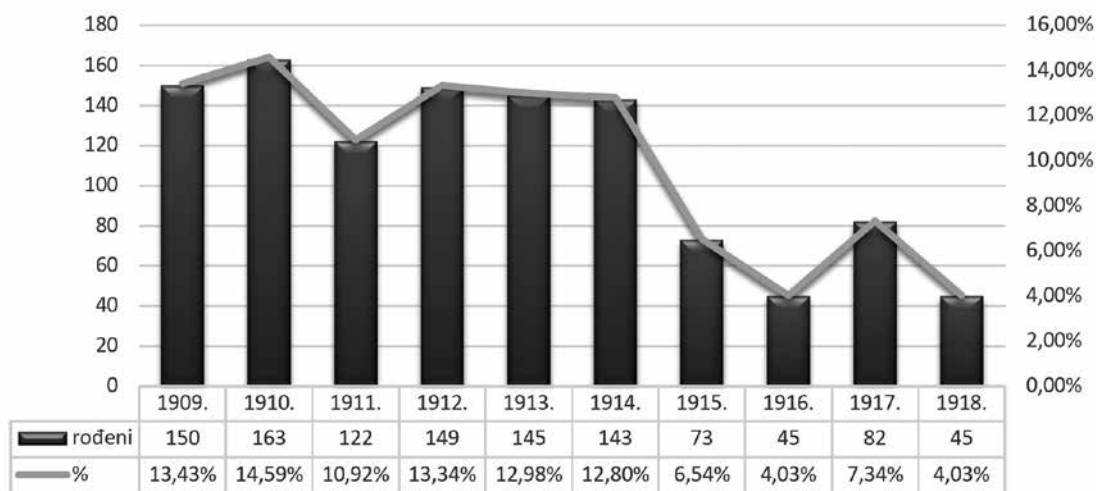
45 Radetić, *Istarski zapisi*, 241.

46 Mira Kolar, *Zbrinjavanje gladne djece u Hrvatskoj za Prvoga svjetskog rata*, Slavonski Brod 2008., 78–81.

Natalitet

Godišnja i mjesečna distribucija rođenja

Tijekom desetogodišnjega razdoblja, od 1909. do 1918., u MKK župe Svetvinčenat upisano je 1117 rođenja. U prve dvije godine prosječno je zabilježeno 156 upisa nakon čega se, u drugoj polovici 1911., u poveznici s povećanjem broja umrlih i smanjenjem uspješnih začeca početkom godine, bilježi pad broja rođenih. Od 1912. do 1914. prosječno se rađalo 146 djece ($SD^{47} \pm 2,5$). Tijekom mirnodopskoga razdoblja (1909. – 1913.) zabilježeno je rođenje 729 djece ($\bar{x}^{48} 146$, $SD \pm 13,3$), a najviše ih je rođeno 1910. (163). Tijekom ratnoga razdoblja rođeno je 388 djece. Veći pad zabilježen je 1915., kada je, u odnosu na prosječan petogodišnji broj rođene djece, ukupna rodnost pala za 49 %, nakon čega je iduće godine zabilježen dodatni pad te broj rođene djece iznosi svega 30 % petogodišnjega prosjeka rođenih tijekom mirnodopskoga razdoblja (grafikon 2).

Grafikon 2. Distribucija rođenja djece⁴⁹ u župi Svetvinčenat od 1909. do 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

47 $SD = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}$

48 \bar{x} – aritmetička sredina, $\bar{x} = (\sum x_i) / n$.

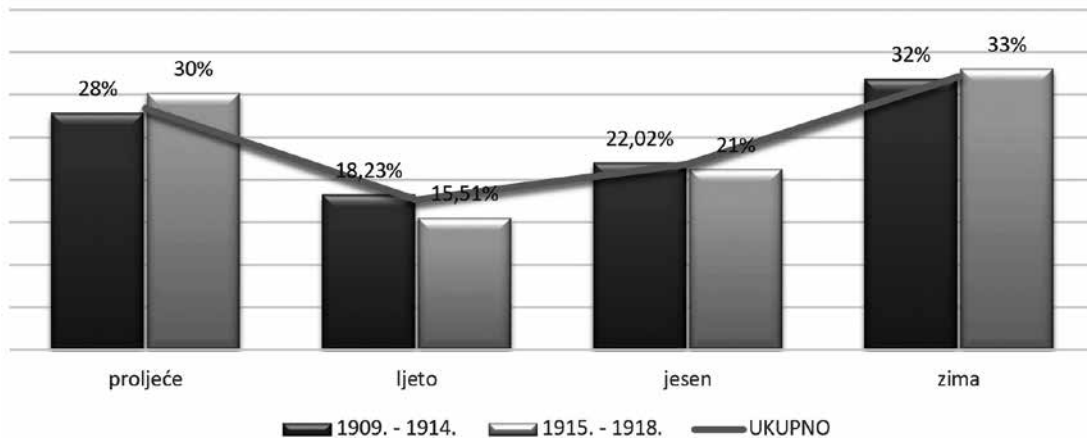
49 Uključuje živorođenu i mrtvorodenu djecu upisanu u MKK župe Svetvinčenat. U radu se rabi termin *rođeni*, a ne *kršteni* jer se u radu obrađuju i podaci mrtvorodenčadi upisani u MKK.

1909. – 1913.												
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1909.	29	17	14	19	3	9	6	13	11	7	10	12
1910.	11	18	21	17	12	10	9	14	12	11	10	18
1911.	13	14	16	13	11	5	6	6	9	7	9	13
1912.	14	24	21	15	9	8	9	8	7	11	12	11
1913.	18	18	15	11	10	5	6	13	11	10	14	14
Σ	85	91	87	75	45	37	36	54	50	46	55	68
Udio	11,7	12,5	11,9	10,3	6,2	5,1	4,9	7,4	6,9	6,3	7,5	9,3
\bar{x}	17	18,2	17,4	15	9	7,4	7,2	10,8	10	9,2	11	13,6
1914. – 1918.												
1914.	7	17	16	12	8	7	11	14	13	15	13	10
1915.	14	12	17	4	10	1	2	3	6	1	3	1
1916.	1	4	5	5	3	3	1	3	8	5	4	3
1917.	13	14	9	4	5	6	2	6	6	6	5	6
1918.	7	2	4	3	5	3	6	2	4	2	3	4
Σ	42	49	51	28	31	20	22	28	36	29	28	24
Udio	10,8	12,6	13,1	7,2	8,0	5,2	5,7	7,2	9,3	7,5	7,2	6,2
\bar{x}	8,4	9,8	10,2	5,6	6,2	4	4,4	5,6	7,4	5,8	5,6	4,8
1909. – 1918.												
Σ	127	140	138	103	76	57	58	82	86	75	83	92
Udio	11,4	12,5	12,4	9,2	6,8	5,1	5,2	7,3	7,7	6,7	7,4	8,2
\bar{x}	12,7	14	13,8	10,3	7,6	5,7	5,8	8,2	8,6	7,5	8,3	9,2

Tablica 1. Distribucija rađanja po godinama i mjesecima (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Utjecaj ratnih događanja na broj rođenja vidljiv je od lipnja 1915., što je odraz smanjenja broja uspješnih začeca od rujna 1914. Odnos broja rođenih tijekom prvih sedam mjeseci 1916. i istoga razdoblja 1914. iznosi 22 : 78, odnosno 71,79 % manje. Unatoč povećanju broja rođenja u prva tri mjeseca 1917., u poveznici s povratkom evakuiraca, kada je rođeno 36 djece, odnosno svega 4 manje u odnosu na proljetni, predratni period 1914., do kraja godine bilježi se manji broj rođenja (prosječno petero mjesečno, s iznimkom srpnja kada je rođeno svega dvoje djece). Nizak trend rađanja, s prosječno četiri rođenja mjesečno, nastavljen je i tijekom 1918. godine. Računajući da pro-

sječan broj rođenih po godini u mirnodopskom razdoblju iznosi 146 djece, može se zaključiti kako je od 1915. do 1918. u župi Svetvinčenat, uslijed niza nepovoljnih okolnosti, broj rođenih smanjen za 66,43 % (tab. 1).

Grafikon 3. Sezonske varijacije rođenja po klimatološkim godišnjim dobima, usporedba 1909. – 1914. i 1915. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

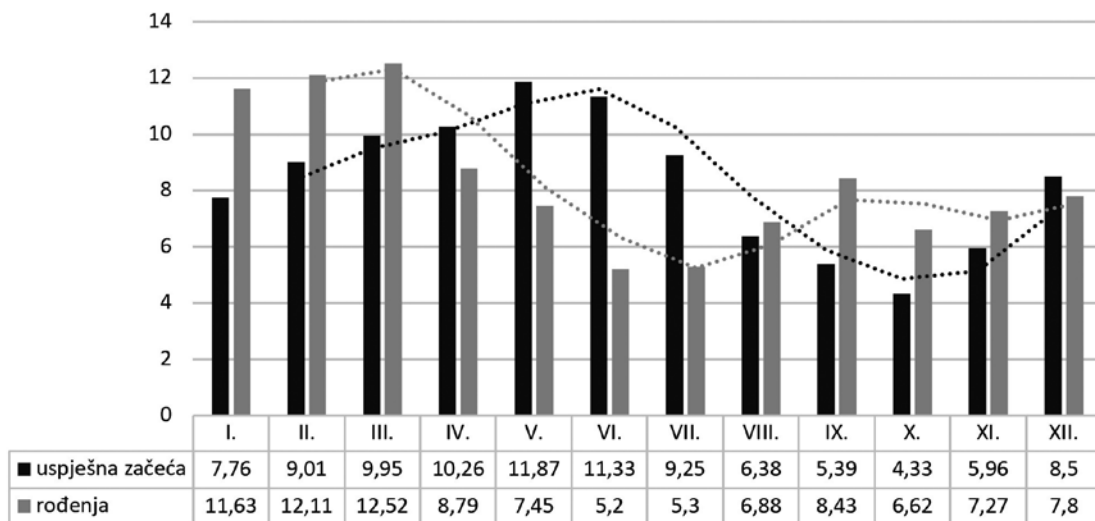
Na temelju podataka matičnih knjiga, moguće je analizirati mjesečnu distribuciju rođene djece, odnosno sezonske varijacije.⁵⁰ Obrasci sezonalnosti rađanja zabilježeni su u svim proučavanim populacijama diljem svijeta, uz podložnost promjeni tijekom vremena. Uzroci sezonskih varijacija mogu biti posljedica brojnih međusobno povezanih, ali i nepovezanih čimbenika: bioloških utjecaja, utjecaja okoliša kao što su klima, temperatura i *photoperiod*⁵¹ te čimbenika socijalnoga i ekonomskoga karaktera, sezonalnosti sklapanja brakova, redosljeda rođenja, vjerskoga kalendara i industrijalizacije,⁵² ciklusa većih poljoprivrednih radova, ali i subjektivnih razloga – povezivanje proljeća s novim životom te planiranje da trudnica bude što kraće vrijeme

50 Zoran Ladić – Gordan Budeč, „O nekim aspektima demografske, društvene i obiteljske povijesti Pićna u drugoj polovici 17. stoljeća prema matičnim knjigama krštenih (rođenih)“, *Pićanska biskupija i Pićanština*, zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog 23. i 24. listopada 2008. godine, ur. Robert Matijašić – Elvis Orbančić, Pazin 2012., 95.

51 Nekoliko znanstvenih radova potvrđuje kako su primarne odrednice ritmova sezonskih začeca duljina dana i temperatura. Više u: Antonio Simone Laganà i dr., „Analysis of the Influence of Lunar Cycle on the Frequency of Spontaneous Deliveries: A Single-centre Retrospective Study“, *Medical Journal*, 12, 4, 2014., 234.

52 Jacek Cypryjański, „Changes in seasonality of births in Poland in the years 1900–2009“, *Demographic Research*, 40, 2019., 1442.

izložena toplom vremenu tijekom visoke trudnoće.⁵³ Veći broj rođenja početkom godine može ukazivati i na mogućnost da su roditelji svjesno planirali rođenje tijekom proljeća da bi dijete „očvrsnulo“ do zimskog razdoblja te time bilo otpornije na nepovoljne zimske uvjete.

Grafikon 4. Usporedba distribucije uspješnih začeća i rođenja po mjesecima prema udjelu (1908./1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Iz analize mjesečne distribucije rođenja u župi Svetvinčenat iščitava se da sezonalnost rađanja donekle odstupa od uobičajenih sezonskih varijacija specifičnih za novovjekovna društva na području Europe⁵⁴ jer se vrhunac rađanja bilježi pretežito u zimsko-proljetnom razdoblju (grafikon 3). Od siječnja do ožujka stopa nataliteta je relativno stabilna, na visokoj razini. Pad započinje u travnju s minimumom tijekom lipnja i srpnja te porastom od kolovoza i rujna (grafikon 4). Visoka stopa uspješnih začeća tijekom ožujka ukazuje da se župljani Svetvinčenta tijekom razdoblja korizme, kao razdoblja pokore, odricanja, trpljenja i posta,⁵⁵ nisu ustezali od seksualnih aktivnosti jer je tijekom deset godina u doba korizme zabilježeno 117 uspješnih začeća, dok udio „korizmenih začeća“ u ukupnim uspješnim začećima tijekom veljače i ožujka iznosi 74 %. Maksimum zimskih rođenja rezultat je začeća tijekom

⁵³ Gabriele Doblhammer-Reiter – Joseph Lee Rogers – Roland Rau, „Seasonality of Birth in Nineteenth and Twentieth Century Austria: Steps toward a Unified Theory of Human Reproductive Seasonality“ (dalje: „Seasonality of Birth“), *Max Planck Institute for Demographic Research WP 1999-013*, 1999., 3-15.

⁵⁴ Za europski je model karakterističan vrhunac rađanja početkom godine (obično od ranoga proljeća), a potom i u rujnu, dok u ostatku godine broj rođenih opada. Isto, 6.

⁵⁵ Josip Barlek, „Uz križ stati – hrvatski Uskrs“, *Podravski zbornik*, 32, 2006., 286.

svibnja, lipnja i srpnja, stoga se može zaključiti da aktivan rad u poljoprivredi nije negativno utjecao na uspješnost začeća, odnosno iznesenost trudnoća.⁵⁶

Mjesec/ naselje	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
bez upisa		1										
Bibići	2	5	6	3	3	2	4	3	5	3	2	3
Bijažići	1		6	1	1		2	1	1			3
Bokordići	12	11	8	6	4	3	5	4	3	7	8	6
Boškari	4	3	4	3	7	4		1		1	1	1
Brhanići												1
Bričanci	3	3	1	2		2	2	2	1	1	1	2
Čabrunići	14	20	15	19	8	6	11	7	14	9	9	13
Ferlini	1	1		1							2	1
Foli	5	4	7	7	2	3	2	1	1	4	2	2
Kersani	1	2	3	1	1	1			5	1		1
Kranjčići	7	4	1	3	2	1		2	6	2	1	1
Krase	2	1	1	1	3	1	1		2	2		1
Mrketi		1										
Pajkovići	2	4	1	4	3		3	1		1	3	1
Pekići	2	1	1	3	1		1				2	
Pićanci			1							1		
Pusti	3	1	3	3	1				1	1		
Pustijanci	1				1		1		1	1	3	2
Radigoža	7	14	9	3	3	5		3	9	3	10	6
Raponji	1	6	6	2	2	1	2	3	3	2	2	1
Režanci	15	14	16	7	6	5	6	6	7	8	4	11
Salambati	6	1	4	4	2	1	1	1	1	1	2	2
Smoljanci	10	20	16	9	4	4	5	8	4	11	8	8
Spinoti	2											
St. Salamon			2									
Svetvinčenat	14	12	14	13	12	8	6	23	9	7	15	8
Šikuti	1				1		1	2		2	1	
Štokovci	10	8	9	6	6	6	4	10	10	7		15
Vidulini	1	1		2	1	1		1			3	1
Žlapani			2		1	1		1	1		1	1
Izvan župe												
Mark. Istra			2		1	2		1				1
Izbjeglištvo		2					1	1	2		3	
Ukupno	127	140	138	103	76	57	58	82	86	75	83	92

Tablica 2. Mjesečna distribucija rođenja po naseljima, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

⁵⁶ O utjecaju fizičke aktivnosti i intenzivnoga rada na trudnoću vidi u: Manzur Kader – Saira Naim-Shuchana, „Physical activity and exercise during pregnancy“, *European Journal of Physiotherapy*, 16, 2014., 2-9.

Budući da se u literaturi navodi mogućnost da su rođenja planski izbjegavana u vrijeme najintenzivnijih radova u poljoprivredi,⁵⁷ analizirani su podaci bez urbanoga naselja Svetvinčenat (udio rođenih 13 %), međutim, sezonalnost rađanja i s tim parametrima ostaje neizmijenjena, stoga se može zaključiti kako su uzroci odabira vremena za začecje, odnosno rađanje, slojevitiji. Mjesečna distribucija rođenja u naselju Svetvinčenat zadržava gotovo ravnomjernu distribuciju od siječnja do svibnja (12 do 14 rođenih), s padom tijekom lipnja (8) i srpnja (6) te izraženijim povećanjem broja rođenih u kolovozu (23). Povećanje broja rođenja tijekom rujna povezuje se sa začecima tijekom božićnih blagdana i karakteristično je za sve kršćanske kulture.⁵⁸ Tijekom desetogodišnjega razdoblja u prosincu su zabilježena 83 začeca, od kojih se 41 uspješno začecje ili 49,4 % odnosi na razdoblje od 20. do 31. prosinca, a u župi Svetvinčenat posebno je lokalno izraženo u naseljima Kranjčići, Štokovci i Čabrunići. Analiza prostorne distribucije rođenih potvrđuje odstupanja u sezonskim varijacijama na lokalnoj razini (tab. 2). Iako se razlike očekivano odnose na Svetvinčenat, koji vrhunac bilježi tijekom kolovoza (16,3 % rođenih), od župnoga trenda odstupaju i druga naselja – Štokovci s potpunim izostankom rođenih u studenom tijekom desetogodišnjega razdoblja te vrhuncem tijekom prosinca, dok se naselje Čabrunići, iako zadržava proljetni maksimum, izdvaja po brojčanosti srpanjskih poroda. Analiza rođenja, odnosno začeca ukazuje na sličnosti s prethodnim analiziranim razdobljima (1664. – 1733., 1734. – 1814. i 1815. – 1829.), kada je također najveći broj djece kršten početkom godine, od siječnja do ožujka (uspješna začeca od travnja do lipnja), uz porast i u posljednja tri mjeseca, dok je od svibnja do kolovoza krštenja bilo najmanje. Najviše djece začeto je u proljetnim mjesecima (ožujku, travnju i svibnju), a najmanje u rujnu i listopadu, odnosno mjesecima intenzivnih poljoprivrednih radova.⁵⁹

Utjecaj Mjesečevih mijena na porod

Odnos lunarnih faza na porod, a posebice utjecaj uštapa na stopu poroda odavno je predmetom znanstvenih istraživanja, s različitim rezultatima.⁶⁰

57 Vlado Pavičić, „Župa Orah kod Vrgorca: ritam rađanja na imperijalnoj granici u drugoj polovici 18. stoljeća“, *Analiza Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 55, 2, 2017., 435.

58 Doblhammer-Reiter – Rogers – Rau, „Seasonality of Birth“, 19.

59 Danijela Dobljanović, *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća* (dalje: *Žrvanj života*), Zagreb 2017., 46–47.

60 Ismini Staboulidou i dr., „The influence of lunar cycle on frequency of birth, birth complications, neonatal outcome and the gender: a retrospective analysis“, *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica*, 87, 2008., 875.

Jedno od mogućih objašnjenja utjecaja punoga Mjeseca na poticanje poroda odnosi se na stajalište da razlike u jačini gravitacije, zbog Mjesečeve putanje, utječu na regulaciju tjelesnih tekućina, a time posredno djeluju na poticanje poroda.⁶¹ U istraživanjima se navode i razilaženja u tvrdnjama utječe li pun Mjesec na sve porođaje ili samo na višeploidne trudnoće i prirodne porode.⁶²

Budući da je u župi Svetvinčenat samo jedno dijete rođeno u pulskoj bolnici, a devetero u izbjeglištvu, smatra se opravdanom pretpostavka da su porodi u pretežitom udjelu potaknuti prirodnim putem, bez medicinske intervencije, stoga se podatke utemeljene na uzorcima desetogodišnjega razdoblja može smatrati relevantnim za utvrđivanje eventualnoga utjecaja Mjesečevih mijena na poticanje poroda. Desetogodišnje razdoblje analizirano je na temelju 111 Mjesečevih ciklusa, a za utvrđivanje hipoteze o korelaciji utjecaja Mjesečevih mijena na porode, odnosno rađanje, datumi rođenja djece razvrstani su po odgovarajućim Mjesečevim fazama. Kako bi rođenja bila ravnomjerno raspoređena po Mjesečevim mijenama, uz pretpostavku kako porod može započeti pri kraju jedne, a završiti u drugoj mijeni, kao dani punoga Mjeseca (PM) uračunati su dan prije, dan PM i dan nakon PM, sukladno distribuciji koja je primijenjena i u drugim radovima predmetne tematike.⁶³ Isto pravilo primijenjeno je i na preostalih sedam Mjesečevih mijena.

Mjesečeve mijene	Uk. rođ. (N = 1117)	%	M	Ž	Blizanački porodi
mlađak (1. – 3. dan)	143	12,80	74	69	2
rastući polumjesec (4. – 6. dan)	158	14,14	90	68	4
prva četvrt (7. – 9. dan)	132	11,81	73	59	
rastući izbočeni Mjesec (10. – 13. dan)	132	11,81	71	61	2
ukupno uzlazna faza	535	50,56	308	257	8
uštap/pun Mjesec (14. – 17. dan)	128	11,45	65	63	1
padajući izbočeni Mjesec (18. – 21. dan)	145	12,98	66	79	2
posljednja četvrt (22. – 25. dan)	157	14,05	78	79	3
padajući polumjesec (26. – 28. dan)	122	10,92	67	55	3
ukupno silazna faza	552	49,41	276	276	9
Sveukupno	1117	100	584	533	17

Tablica 3. Distribucija rađanja po Mjesečevim mijenama, 1909. – 1918.⁶⁴ (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

61 Arthur Charpentier – David Causeur, „Large-scale significance testing of the full Moon effect on deliveries“, *HAL*, 2010., 1-2, <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00482743/document> (1. 12. 2020.).

62 Jill M. Arliss – Erin N. Kaplan – Shelley L. Galvin, „The effect of the lunar cycle on frequency of births and birth complications“, *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 192, 2005., 1462-1463.

63 U tipičnom lunarnom ciklusu 98 do 100 % Mjesečeve površine osvjetljeno je tijekom trodnevnoga razdoblja. Vidi u: Joshua S. Gans – Andrew Leight, „Does the Lunar Cycle Affect Birth and Deaths?“, *CEPR Discussion Papers*, 532, 2006., 2.

64 Za izračun Mjesečevih mijena od 1909. do 1918. rabljeni su podaci lunarnih ciklusa s mrežne stranice https://www.calendar-12.com/moon_phases/1909 (15. 10. 2020.).

Iz analize podataka razvidna je njihova disperzija, bez većega izdvajanja broja rođenja u određenoj Mjesečevoj mijeni. Usporedba uzlazne i silazne faze također ne pokazuje odstupanja, a to je potvrđeno i Pearsonovim koeficijentom korelacije. Podaci o rođenjima po spolnoj strukturi u uzlaznoj i silaznoj fazi ukazuju na to da je veći broj djevojčica rođen između punoga Mjeseca i posljednje četvrti, međutim, budući da su odstupanja u spolnoj strukturi prema prethodnim analizama razvidna u određenim godinama, mjesecima i mikrolokaciji, ne može se potvrditi da faza padajućega izbočenog Mjeseca ima značajan utjecaj na poticanje poroda trudnica koje nose žensku djecu. Analiza blizanačkih poroda također ne ukazuje na veća odstupanja, međutim, zbog maloga uzorka (17 poroda, 34 djece), podaci o utjecaju Mjesečevih mijena na poticanje poroda s blizanačkim trudnoćama ne mogu se smatrati relevantnima (tab. 3).

Spolna struktura rođenih i blizanački porodi

Tijekom desetogodišnjega analiziranog razdoblja rođeno je 584 dječaka i 533 djevojčica, odnosno 51 ili 8,73 % dječaka više. Prosječan desetogodišnji omjer (M/Ž) iznosio je 1,11 : 1, s koeficijentom maskuliniteta 109,6. Omjer spolova pri rođenju relativno je konstantan i njegova vrijednost, prema izvješćima Svjetske zdravstvene organizacije,⁶⁵ u prosjeku iznosi 1,07,⁶⁶ što je približno prosječnom omjeru tijekom prvoga razdoblja u župi Svetvinčenat. Pozitivno odstupanje tijekom mirnodopskoga razdoblja zabilježeno je 1909. i 1910., dok je smanjenje zabilježeno 1912., u godini koja je uslijedila nakon godine s porastom broja umrlih (1911.), kada iznosi 1,10 : 1.

Spol/ godina	Muška djeca	Ženska djeca	Ukupno	Spolni omjer M/sv.	Spolni omjer Ž/ sv.	Koeficijent maskuliniteta	Koeficijent feminiteta
1909. – 1913.							
1909.	77	73	150	0,513	0,487	1,05	0,95
1910.	82	81	163	0,503	0,497	1,01	0,99
1911.	63	59	122	0,516	0,484	1,07	0,94

65 Mrežna stranica <https://ourworldindata.org/sex-ratio-at-birth> (17. 11. 2020.).

66 Michael S. Teitelbaum, „Factors Associated with the Sex Ratio in Human Populations“, *The Structure of Human Populations*, edited by Geoffrey Ainsworth Harrison and Anthony J. Boyce, Oxford 1972., 90-109.

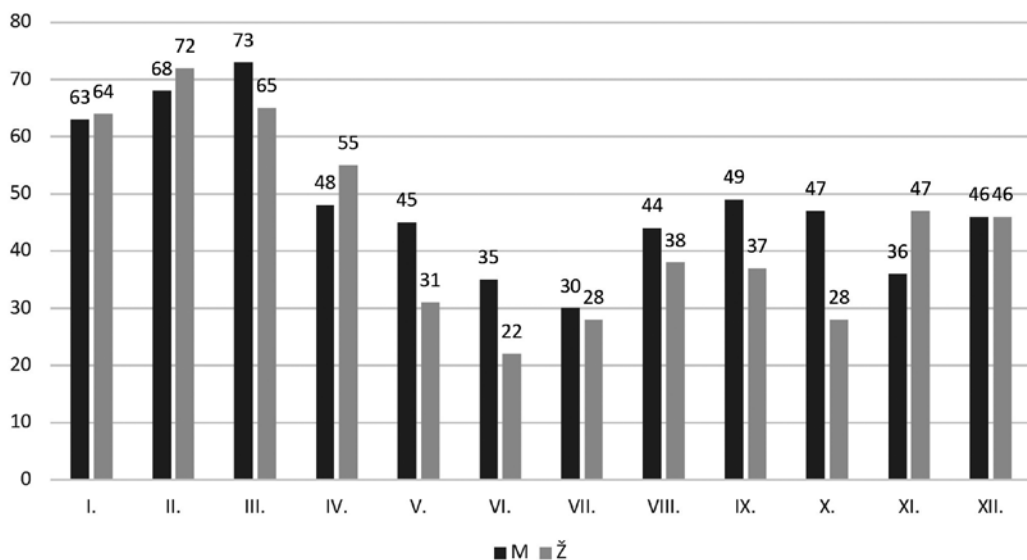
1912.	78	71	149	0,523	0,477	1,10	0,91
1913.	75	70	145	0,517	0,483	1,07	0,93
$\Sigma 1$	375	354	729	0,514	0,486	1,06	0,94
$\bar{x}1$	75	70,8	145,8	0,515	0,485	1,06	0,94
1914. – 1918.							
1914.	80	63	143	0,559	0,441	1,27	0,79
1915.	41	32	73	0,562	0,438	1,28	0,78
1916.	22	23	45	0,489	0,511	0,96	1,05
1917.	40	42	82	0,488	0,513	0,95	1,05
1918.	26	19	45	0,578	0,422	1,37	0,73
$\Sigma 2$	209	179	388	0,539	0,461	1,17	0,86
$\bar{x}2$	41,8	35,8	77,6	0,535	0,465	1,17	0,86
$\Sigma 1+2$	584	533	1117	0,523	0,477	1,10	0,91
$\bar{x}(sv.)$	58,4	53,3	111,7	0,525	0,475	1,11	0,91

Tablica 4. Ukupna rodnost po spolu, usporedna razdoblja (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

U prvom, mirnodopskom, razdoblju u svim je godinama rođeno više muške djece. Omjer rođene muške djece u odnosu na sveukupan broj rođenih tijekom prvih pet godina iznosi 0,514, što je približno prosječnom omjeru rođene muške djece u sveukupnoj populaciji (0,515), s tendencijom izjednačavanja spolnoga omjera tijekom reproduktivnoga razdoblja uslijed veće smrtnosti muškaraca.⁶⁷ Tijekom drugoga, ratnoga, perioda evidentne su izmjene omjera broja rođene muške u odnosu na žensku djecu, što se djelomično poklapa sa statistički značajnim odstupanjima od „prirodne stope“ u korist većega broja rođene muške djece zabilježenih tijekom i neposredno nakon Prvoga svjetskog rata u većini europskih zemalja (tab. 4).⁶⁸

67 Michael S. Teitelbaum, „Male and Female Components of Perinatal Mortality: International Trends 1901-63“, *Demography*, 8 (4), 1971., 541-548.

68 William H. James, „Sex Ratios of Births Conceived During Wartime“, *Human Reproduction*, 18 (5), 2003., 1133-1134.

Grafikon 5. Mjesečna distribucija spolne strukture rođenih, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

U župi Svetvinčenat povećanje broja rođenja muške djece zabilježeno je već u prvoj ratnoj godini, kada se kao zanimljivost ističe kolovoz 1914., s rođenjem 14 muških i nijednoga ženskog djeteta, a značajniji omjer u korist muške djece zabilježen je i tijekom rujna (10 : 3) i listopada (10 : 5). Međutim, budući da je riječ o uspješnim začetima tijekom studenoga i prosinca 1913., ove izvanredne omjere ne može se povezivati s ratnim događanjima. Odstupanje od uobičajenoga odnosa spolnoga omjera u korist muške djece zabilježeno je i 1915. i 1918., dok je omjer 1916. i 1917. veći u korist ženske djece.

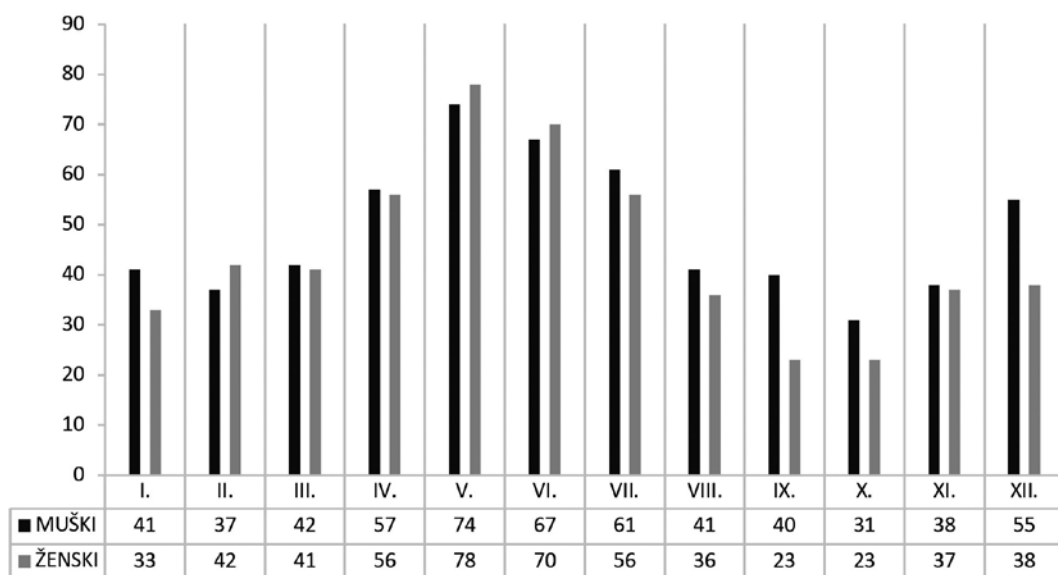
Naselje	1909. – 1913.			1914. – 1918.			1909. – 1918.		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
bez upisa	1		1			0	1		1
Bibići	10	19	29	9	3	12	19	22	41
Bijažići	7	3	10	4	2	6	11	5	16
Bokordići	28	15	43	18	16	34	46	31	77
Boškari	11	10	21	4	4	8	15	14	29
Brhanići					1	1		1	1
Bričanci	10	7	17	2	1	3	12	8	20
Čabrunići	49	48	97	25	23	48	74	71	145
Ferlini		4	4		2	2		6	6

Foli	15	14	29	6	5	11	21	19	40
Kersani	9	3	12	3	1	4	12	4	16
Kranjčiči	6	12	18	6	6	12	12	18	30
Krase	5	6	11	1	3	4	6	9	15
Mrketi			0	1		1	1		1
Pajkovići	12	2	14	3	6	9	15	8	23
Pekici	1	4	5	4	2	6	5	6	11
Pićanci	1		1	1		1	2		2
Pusti	5	3	8	3	2	5	8	5	13
Pustijanci	3	5	8	1	1	2	4	6	10
Radigoža	27	22	49	13	10	23	40	32	72
Raponji	10	9	19	6	6	12	16	15	31
Režanci	37	31	68	19	18	37	56	49	105
Salambati	11	8	19	4	3	7	15	11	26
Smoljanci	37	27	64	24	19	43	61	46	107
Spinoti	1	1	2			0	1	1	2
St. Salamon			0	1	1	2	1	1	2
Svetvinčenat	44	53	97	24	20	44	68	73	141
Šikuti	3	2	5	2	1	3	5	3	8
Štokovci	22	39	61	14	16	30	36	55	91
Vidulini	5	5	10		1	1	5	6	11
Žlapani	4	2	6	1	1	2	5	3	8
Izvan župe (Mark. Istra)	1		1	4	2	6	5	2	7
Izbjeglištvo			0	6	3	9	6	3	9
Ukupno	375	354	729	209	179	388	584	533	1117

Tablica 5. Prostorna distribucija i spolna struktura rođene djece, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

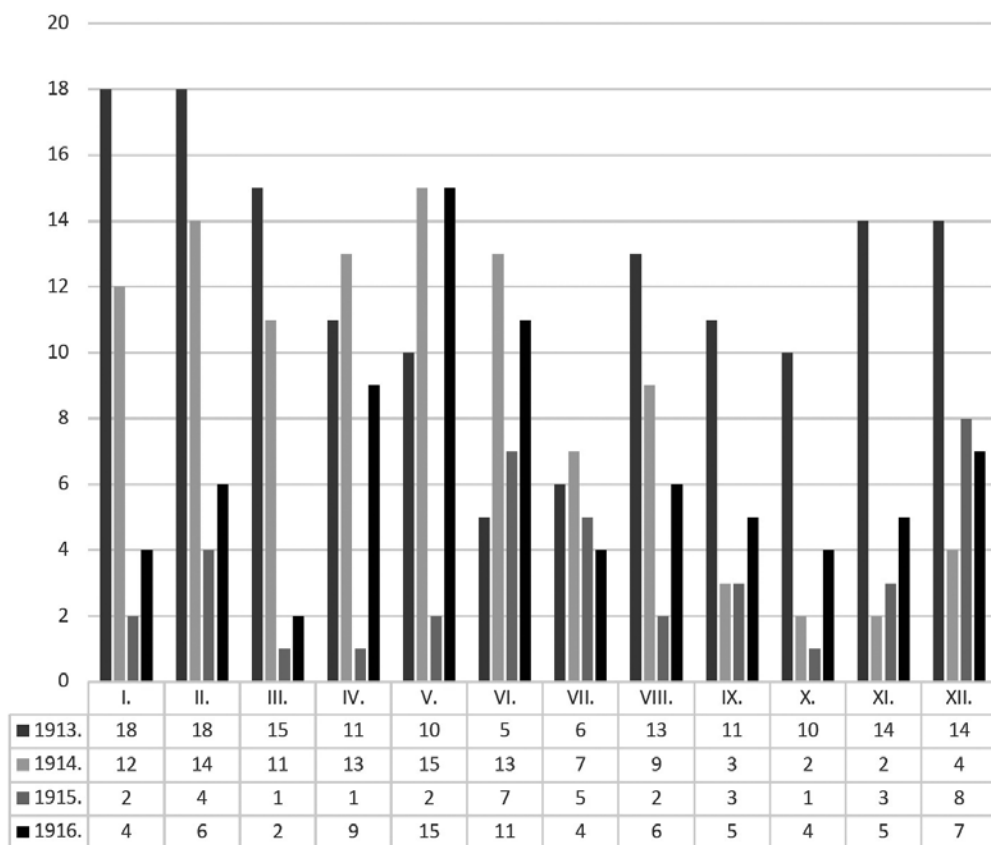
Iz analize prostorne distribucije rođene djece tijekom desetogodišnjega razdoblja (tab. 5) iščitava se da je rođeno više muške djece u 22 od 30 naselja u kojima je zabilježeno rođenje. Kao posebnost izdvaja se naselje Ferlini u kojemu tijekom deset godina nije rođeno muško dijete te naselje Štokovci s najvećom razlikom rođene ženske u odnosu na mušku djecu (1,53 : 1). Bokordići i Smoljanci izdvajaju se po broju rođenja muške djece s 15 odnosno 13 više u odnosu na žensku djecu. Iz analize je vidljivo i da je u većini naselja tijekom ratnoga razdoblja došlo do pada broja rođene djece, s izuzetkom manjih nase-

lja i stancija (Brhanići, Mrketi, Stancija Salamon). Od većih naselja ističu se Svetvinčenat s 53 rođene djece manje u odnosu na mirnodopsko razdoblje, Čabrunići s 49 te Režanci i Štokovci s po 31. U Vidulinima je tijekom ratnoga razdoblja rođeno samo jedno dijete. Budući da nije poznat broj evakuiranih žena reproduktivne dobi iz pojedinoga sela, načinjena je analiza podataka s ciljem utvrđivanja jesu li naselja sa željezničkom postajom, zbog blizine transporta kojim je obavljena evakuacija, zabilježila veći pad nataliteta, međutim, statistički nalazi ne potvrđuju postavljenu hipotezu korelacije.

Grafikon 6. Spol uspješno začete djece po mjesecima (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Prema pokazateljima analize uspješnih začeca tijekom desetogodišnjega razdoblja (grafikon 6) razvidna je prevalencija začeca muške djece tijekom gotovo svih mjeseci, što je i očekivano zbog većega udjela muške djece u ukupnom broju rođenih. Iznimke se bilježe u uspješnim začecima tijekom veljače te svibnja i lipnja. Značajniji udio uspješno začete muške djece zabilježen je tijekom rujna (57,5 %), listopada (74 %) i prosinca (69 %).

Grafikon 7. Distribucija uspješnih začeća 1913., 1914., 1915. i 1916. godine (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Radi boljšega uvida u utjecaj ratnih događanja na natalitet, analizirana su uspješna začeća 1913., kao usporedne godine, s 1914., kao godinom objave rata i mobilizacije vojnika, 1915., godinom kada je stanovništvo evakuirano, te 1916. kao godinom povratka većega broja evakuiraca (grafikon 7). Utjecaj ratnih događanja vidljiv je u broju uspješnih začeća od rujna 1914. te je u ostatku godine zabilježeno svega 11 od 105 godišnjih začeća (10,47 % udjela). U 1915. veći broj uspješnih začeća vidljiv je u lipnju, što se ističe kao zanimljivost jer je evakuacija stanovništva započela u drugoj polovici svibnja. Naredno povećanje zabilježeno je u prosincu 1915., kada je od 8 uspješnih začeća, 4 ili 50 % zabilježeno tijekom božićnih blagdana. U narednoj, 1916. godini, povećan broj uspješnih začeća zabilježen je u mjesecima po povratku evakuiraca, kada je, od travnja do kraja lipnja, zabilježeno 35 ili 44,8 % uspješnih godišnjih začeća.

Godina/ broj poroda		1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	Σ
		4	2	2	1	3	1	1	1	1	1	1
Spol	M	4	2	3		5	1	1		1	2	19
	Ž	4	2	1	2	1	1	1	2	1		15
Bijažići				1								1
Bokordići						1						1
Bričanci		1										1
Čabrunići			1								1	2
Kersani		1										1
Pajkovići									1			1
Radigoža		1				1						2
Režanci			1	1								2
Smoljanci							1			1		2
Spinoti		1										1
St. Salamon								1				1
Svetvinčenat					1							1
Štokovci						1						1
Vrijeme do krštenja	24 h	3		4	2	4	2	2		1		20
	1 D	2	2			2			2			8
	2 D									1		1
	3 D	2										2
	4 D	1	2									3

Tablica 6. Distribucija rođenja blizanaca – po godinama, spolu, mjestu rođenja i proteku vremena do krštenja, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Vjerojatnost da žena prirodno zanese blizance određena je brojnim čimbenicima; od dobi majke, pariteta, ali i geografskih odrednica, što ukazuje na genetske razlike stanovništva pojedinih regija i država.⁶⁹ Budući da za potrebe pisanja rada nije rađena genealoška analiza, ne raspolaže se podacima o dobi majki blizanaca, ni redosljedu poroda. Iako analize za razdoblje Prvoga svjetskoga rata u Francuskoj i Italiji pokazuju da je tijekom ratnoga razdoblja zabilježen porast blizanačkih poroda, što se tumači porastom pro-

69 Gilles Pison – Christiaan Monden – Jeroen Smits, „Twinning Rates in Developed Countries: Trends and Explanations“, *Population and Development Review*, 41 (4), 2015., 631-632.

sječne dobi roditelja,⁷⁰ u župi Svetvinčenat takav trend nije zabilježen. Prosječna stopa rađanja blizanaca ovisi i o rasi te o tome razvijaju li se iz jedne ili dvije zajedničke stanice. Za bijelu rasu stopa u monozigotnim trudnoćama iznosi 3 na 1000 porođaja, dok za dizigotne blizance ona iznosi 8 na 1000 porođaja.⁷¹

U Matičnim knjigama župe Svetvinčenat podatak da je riječ o blizancima župnik i pomoćnici upisivali su imenicom *gemini* najčešće okomito kroz obje rubrike predviđene za upis imena krštenika. Tijekom deset godina u 1100 poroda rođeno je 1117 djece, odnosno 17 uspješnih blizanačkih trudnoća s po dva djeteta (tab. 6). U blizanačkim porodima rođeno je 34 djece, od kojih 19 muškoga i 15 ženskoga spola. U 4 navrata rođeni su muški blizanci, u 2 navrata ženski, a u 11 poroda djeca su bila kombiniranoga spola. U mirnodopskom razdoblju rođeno je više muške djece, 14 : 10, dok je tijekom ratnoga razdoblja omjer izjednačen. Blizanački porodi zabilježeni su svake godine, najviše tijekom 1909. (četiri poroda, osmero djece). Prema mjesečnoj distribuciji najviše blizanačkih poroda zabilježeno je u siječnju (5), potom u ožujku (3) te po dva poroda u veljači, kolovozu i prosincu, dok je po jedan blizanački porod zabilježen u travnju, lipnju i rujnu. Prema analizi uspješnih začeca najviše blizanačkih trudnoća začeto je u travnju i svibnju, međutim, zbog prosječno kraćega gestacijskog perioda⁷² podatak o mjesecu začeca ne može se smatrati relevantnim. Većina blizanaca krštena je unutar 24 sata (59 %), što ukazuje na realnost visoke smrtnosti novorođenčadi iz blizanačkih trudnoća. Do 1914. u MKU upisano je 8 blizanaca (16 djece) koji su umrli do 7 dana od poroda. Desetogodišnji prosjek uspješnih blizanačkih trudnoća za razinu župe iznosi 15,45 na 1000 poroda (1,5 % udjela), ali uz izmijenjene odnose tijekom dvaju usporednih razdoblja. U mirnodopskom razdoblju stopa iznosi 16,7 na 1000 poroda, dok tijekom ratnoga perioda iznosi 12,9 na 1000 poroda. Hrvatski prosjek iznosi 9,3 na 1000, odnosno jedan blizanački na svakih 107 poroda.⁷³ Uspješne blizanačke trudnoće zabilježene su u 13 od 30 naselja. U četiri naselja zabilježene su u dva navrata, a izdvaja se naselje Svetvinčenat, gdje je od 141 rođenih, samo jedan porod blizanački. Višestruki blizanački porodi zabilježeni su u samo jednom navratu, u obitelji Josepha i Catharine Lazzarich, koji su u dva navrata dobili blizance kombiniranoga spola (1909. i 1915.).

70 Isto, 633.

71 Marina Ivanišević – Josip Đelmiš, „Blizanačka trudnoća“, *Gynaecologia et perinatologia*, 26, 2017., 1.

72 Trudnoće dizigotnih blizanaca završavaju prijevremenim porodom u 40-50 % slučajeva, dok je to kod monokorionskih blizanaca znatno češće. Isto, 2.

73 Nenad Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća* (dalje: *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*), Zagreb-Dubrovnik 2000., 98-100.

Nezakonita djeca

Odredbama Tridentskoga sabora (1545. – 1563.) propisana je obveza upisivanja u matičnu knjigu je li dijete rođeno u zakonitoj ili neozakonjenoj vezi. Prema Kanonskim odredbama, kada se radi o nezakonitoj djeci, mora se upisati majčino ime ako je njezino materinstvo javno priznato ili ako bi to ona tražila sama od svoje volje pismeno ili pred dva svjedoka, a isto tako i očevo ime, ali pod uvjetom da on to zatraži od župnika sam od svoje volje, i to pismeno ili pred dva svjedoka ili ako je upoznat na temelju javne vjerovne isprave, inače se krštenik mora upisati kao dijete nepoznatoga oca ili nepoznatih roditelja.⁷⁴ U MKK župe Svetvinčenat podatak je upisivan u stupac *Natal.* s predviđenim rubrikama u koje se upisivala crtica za *Legittimi* odnosno *Illegittimi*. Podatak o rođenju u zakonitom braku svećenici župe Svetvinčenat potvrđivali su crticom, dok se rođenje iz neozakonjene veze u većini slučajeva dodatno naglašavalo upisivanjem pridjeva *illegittimi*.

Izvanbračna djeca			Upisan otac			Bez upisa oca		
God.	Broj	%	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
1909.	3	2	2		2		1	1
1910.	8	4,91		1	1	3	4	7
1911.	6	4,92	4	1	5		1	1
1912.	1	0,67	1		1			
1913.	10	6,9	2	3	5	2	3	5
1914.	5	3,5	1		1	2	2	4
1915.	4	5,48		3	3		1	1
1916.	4	8,89	1	2	3		1	1
1917.	2	2,44	1		1	1		1
1918.	4	8,89				2	2	4
Σ	47	4,2	12	10	22	10	15	25

Tablica 7. Izvanbračna djeca s i bez upisanih podataka o ocu, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Tijekom deset godina u župi Svetvinčenat neudane majke rodile su 47 djece (4,2 % udjela ili prosječno svako 24. dijete). Iz udjela po usporednim razdobljima vidljivo je da je veći broj izvanbračne djece rođen u vrijeme rata, najviše tijekom 1916. i 1918. s gotovo 9 % udjela. Najmanji broj izvanbračne

⁷⁴ Kodeks kanonskog prava, Kan. 777., § 1. i 2.

djece zabilježen je 1912. godine (tablica 7). Iako analiza spolne strukture ukazuje da je 53 % nezakonite djece ženskoga spola te da za 60 % ženske djece nisu upisani podaci o ocu, analiza disperzije spolne strukture nezakonite djece po naseljima i godinama ne potvrđuje hipotezu da je spol djeteta utjecao na odluku o ozakonjenju veze ili upisivanju podataka imena oca u matičnu knjigu (tablica 8).

Naselje (mjesto rođenja)	1909. – 1913.				1914. – 1918.			
	Upis oca				Upis oca			
	DA		NE		DA		NE	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Bibići				1				1
Boškari	1		1	1				
Bričanci				1				
Čabrunići	2	1		1	1	2	2	2
Foli	1							
Kranjčići			1	1		1		
Radigoža			1					
Raponji	1	1		1				
Režanci	1		1				1	
Smoljanci	1			1	2			1
Svetvinčenat		1		2			1	1
Šikuti	1		1					
Štokovci	1	2				1		
Izvan župe						1	1	1
Ukupno	9	5	5	9	3	5	5	6

Tablica 8. Izvanbračna djeca po selima i usporednim razdobljima, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

U naselju Čabrunići, u kojem je zabilježeno najviše rođenja nezakonite djece, svakom je 13. djetetu rođenom tijekom desetogodišnjega analiziranog razdoblja majka neudana. Kao zanimljivost izdvaja se i podatak da je u deseto-godišnjem razdoblju samo jedno izvanbračno dijete rođeno u pulskoj bolnici (1917.), dok je nezakonitom djetetu rođenom 1910., uz podatke o neudanoj majci prezimena Poropat, svećenik dodao i opasku da je riječ o Romkinji skitnici (*vaga zing*). U MKK navodi se još jedno krštenje djeteta (1909.) uz

čije podatke o roditeljima (otac Odorovich, a majka Raidich) stoji napomena da je riječ o „Romima u prolazu“. Kao mjesto rođenja za oba djeteta navedeno je naselje Radigoža, a prezimena kumova upućuju na to da je riječ o mještanima okolnih naselja.⁷⁵ U MKK zabilježeno je rođenje jednoga izvanbračnog djeteta u izbjeglištvu. Budući da se ne raspolaže pouzdanom informacijom jesu li roditelji neudanih majki bili živući, ne može se zaključiti o utjecaju gubitka jednoga ili oba roditelja kao uzroka izostanka (moralnoga) autoriteta na rođenje izvanbračne djece. Iz podataka o upisu oca za nezakonitu djecu po naseljima razvidno je da je najmanje podataka o ocu upisano u naselju Svetvinčenat, međutim, zbog disperzije po naseljima, ne može se zaključiti da je u seoskim sredinama zbog tradicionalnijega načina života činjen pritisak na neudane majke da priznaju tko je otac djece, odnosno na očeve da priznaju djecu te na oboje da ozakone izvanbračnu vezu.

Protek dana do krštenja i krsni kumovi

Prema *Kodeksu kanonskog prava*, obveza je roditelja djecu krstiti čim prije, dok se preporučuje da se dijete u smrtnoj pogibelji krsti bez odgode. U pravilu dijete krsti redoviti krstitelj, dok u slučaju prijekne potrebe krstiti može i svaki čovjek, koji ima potrebnu nakanu, a obveza je župnika vjernike poučiti o ispravnom načinu krštavanja.⁷⁶ Budući da je prema kanonskim odredbama prvenstvena uloga kumova da budu mentori u kršćanskom odgoju djeteta, Crkva je odredbama Tridentskoga sabora, ali i nizom drugih sinodalnih statuta nastojala provesti reformu s ciljem smanjivanja ekonomsko-financijskih i društvenih aspekata ceremonije kršenja.⁷⁷ Ritual krštenja u primjeni Katoličke crkve definiran je odredbama Tridentskoga sabora 1563. i *Rituale Romanorum* iz 1614.⁷⁸ U župi Svetvinčenat krštenja je u pravilu obavljao župnik, u slučajevima njegove spriječenosti pomoćnici ili svećenici susjednih župa, dok je u prijekojoj potrebi dijete krstila primalja, što se u MKK upisivalo uz napomenu *domi ob nexesitate ob obstetrica baptizatus fuit*. Uz kanoničke propise, primalje katoličke vjeroispovijesti (*obstetrica catholica*) imale su regulirane i zakonske

75 O Romima u Istri u: Darko Dukovski, „S ruba istarskog međuratnog društva: romske obitelji u Istri 1918. – 1938.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 29, 1996., 237-248.

76 *Kodeks kanonskog prava*, Kan. 743., 770.

77 Guido Alfani – Vincent Gourdon, „Il ruolo economico del padrinate: un fenomeno osservabile?“ (dalje: „Il ruolo economico del padrinate“), *Cheiron*, 45-46 (*Il ruolo economico della famiglia*), 2006., 140.

78 Guido Alfani – Vincent Gourdon – Agnese Vitali, „Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe“, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 51, 3, 2012., 488-489.

obveze krštenja iz nužde, u životnoj opasnosti djeteta.⁷⁹ U MKK župe Svetvinčenat u rubrici *Obstetrix* uz podatak o imenu i prezimenu primalje navodi se i je li ona *approvata* ili *non approvata*, ovisno o tome posjeduje li potvrdu kvalifikacije za primalju.⁸⁰ U matičnim knjigama krštenih kao *approvata* navodi se sedam primalja, od kojih je Angela Ferrara porodila šestero, petero primalja navodi se u jedan do dva poroda, dok je Anna Martincich primalja pri 130 rođenja, od kojih 124 u naselju Svetvinčenat, uključivo i pri rođenju djeteta svetvinčenskoga liječnika Celsusa Juga. Iz upisa o primaljama iz ostalih naselja razvidno je da je pojedino naselje imalo „svoju“ primalju, međutim, 111 primalja upisano je samo u jednom, a 60 u dva slučaja, stoga se zaključuje da su, osim seoskih primalja, roditeljama pri porodu pomagale ženske osobe, sudeći po prezimenima, vjerojatno iz kućanstva ili naselja.

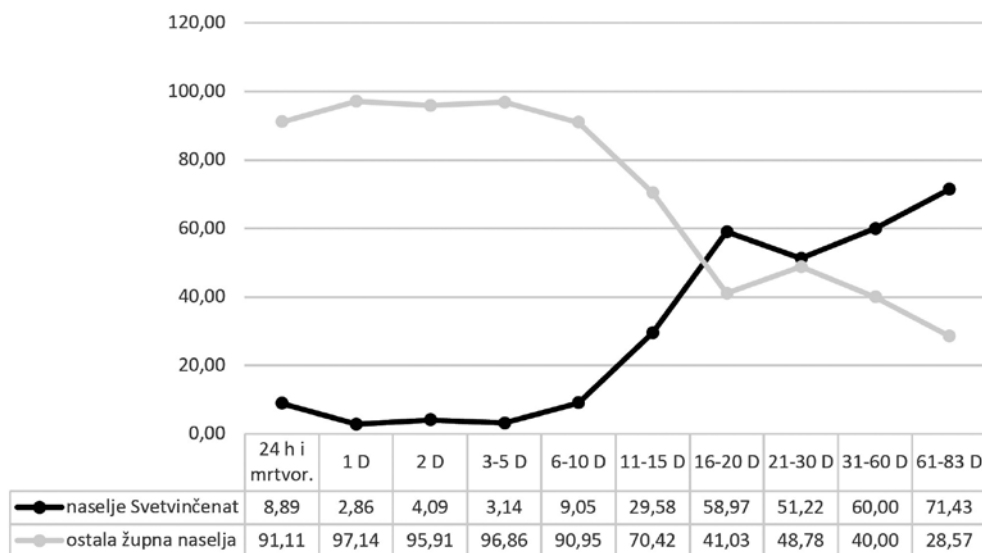
Naselje/ dani do krštenja	24 h i mrtvor.	1 D	2 D	3 – 5 D	6 – 10 D	11 – 15 D	16 – 20 D	21 – 30 D	31 – 60 D	61 – 83 D	Σ
Bibići	7	7	6	14	4	2	1				41
Bijažići	2	1	1	5	4	1		2			16
Bokordići	8	16	21	18	10	3		1			77
Boškari	1	2	5	11	6	2		1	1		29
Brhanići	1										1
Bričanci	2	1	3	7	4	3					20
Čabrunići	7	10	13	43	50	13	4	1	4		145
Ferlini			1	3	2						6
Foli	6	17	6	10				1			40
Kersani	1	1	5	8	1						16
Kranjčići	1	5	3	9	6	3	1	2			30
Krase	2	4	1	2	3	2	1				15
Mrketi		1									1
Pajkovići	6	4	5	7				1			23

79 Dubravko Habek – Domagoj Dokozić – Sani Lukić, „Krštenje u nuždi – medikohistoriografsko viđenje“, *Liječnički vjesnik*, 132, 11-12, 2010., 377.

80 „Za vrijeme austrijske i francuske uprave stavlja se je naglasak da liječnici, kirurzi, primalje i sl. moraju posebnim potvrdama dokazati da su kvalificirani za posao koji obavljaju“. Slaven Berतोша, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća*, Pazin 2002., 260-261.

Pekici	3	1	2	2				3			11
Pićanci			1	1							2
Pusti		6	5	2							13
Pustijanci		3		3	3			1			10
Radigoža	8	17	19	21	5		1		1		72
Raponji	1	4	8	9	6		1		2		31
Režanci	5	6	21	48	23	1				1	105
Salambati	1		3	8	10	3	1				26
Smoljanci	8	19	21	30	15	6	1	4	3		107
Spinoti	2										2
St. Salamon	2										2
Svetvinčenat	8	4	7	10	18	21	23	21	24	5	141
Šikuti			1	2	1	2			1	1	8
Štokovci	7	9	8	33	20	6	5	3			91
Vidulini			3	3	3	1			1		11
Žlapani		2		4	1	1					8
Izvan župe				3	3				1		7
Izbjeglištvo	1		2	2	1	1			2		9
Bez upisa	1										1
Sveukupno	90	140	171	318	199	71	39	41	40	7	1117
% sv.	8,1	12,5	15,3	28,5	17,8	6,4	3,5	3,7	3,6	0,6	-
% M	8,4	12,2	15,6	27,7	18,3	7,2	2,7	3,1	4,5	0,3	-
% Ž	7,9	12,9	15	29,3	17,3	5,4	4,3	4,3	2,6	0,9	-

Tablica 9. Protok dana od rođenja do krštenja po naseljima, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Grafikon 8. Usporedni prikaz protoka dana od rođenja do krštenja u naselju Svetvinčenat i ostalim župnim naseljima, prema udjelu (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Iz analize protoka vremena od rođenja do krštenja tijekom desetogodišnjega razdoblja razvidno je da je većina djece krštena između drugoga i petoga dana od dana rođenja (43,7 %), dok je iz distribucije po naseljima vidljivo da od toga odstupa naselje Svetvinčenat, u kojem je većina krštenja obavljena nakon desetoga dana, a petero djece kršteno je nakon dva mjeseca od dana rođenja (grafikon 8). Analiza usporednih razdoblja ukazuje da je u mirnodopskom razdoblju od 729 djece 73 % kršteno do šestoga dana. Do kraja prvoga mjeseca kršteno je 23,7 % djece, a dva do tri mjeseca od rođenja 3,4 % djece. Tijekom ratnoga razdoblja unutar prvih šest dana kršteno je 66,2 % djece, do kraja prvoga mjeseca 32,9 % djece, a dva do tri mjeseca od rođenja 5,4 % djece (tablica 9). Imajući u vidu visoku stopu smrtnosti novorođenčadi, protek dana do dana krštenja svakako je iznenađujući. Disperzija podataka iz analize mjesečne distribucije protoka vremena do krštenja ukazuje da odgađanje krštenja nije ovisilo o godišnjem dobu i radovima u poljoprivredi, dok zbog nedostatnih podataka izostaje mogućnost utemeljenoga zaključivanja u kojoj mjeri su nepovoljni meteorološki uvjeti, nedavna smrt ukućanina, odsustvo uvojačenoga oca ili ukućanina, oporavak roditelja te organiziranje i putovanje kum(ov)a iz udaljenijih krajeva i sl. utjecali na odgodu krštenja.

Godina	M	MM	MŽ	Ž	Krstila primalja	Bez upisa kumova	Σ
1909.	3		141		1	5	150
1910.	4		151		1	7	163
1911.	2		116		3	1	122
1912.	5		140		2	2	149
1913.	11		133		1		145
1914.	27		114		1	1	143
1915.	2		66	2		3	73
1916.	3	1	39	1	1		45
1917.	2		78	1		1	82
1918.	1		41		2	1	45
Σ	60	1	1019	4	12	21	1117
Udio	5,3	0,1	91,2	0,3	1,1	1,8	

Tablica 10. Struktura kumova po spolu (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Odredbama Tridentuskoga sabora propisan je niz mjera s ciljem afirmacije vjerske svečanosti u vidu smanjenja svjetovnih dimenzija obreda. Za obred krštenja mjere su se odnosile prvenstveno na smanjenje darovanja, odnosno prikupljanja poklona, ali i ograničenje broja kumova na jednoga muškoga ili žensku kumu, međutim, prihvatljiva su bila i dva kuma različitoga spola.⁸¹ Iz analiza spolne strukture kumova razvidno je da je većina djece krštena uz prisustvo dva svjedoka, kuma i kume (tablica 10). Dva muška kuma zabilježena su samo u jednom slučaju, 1916., pri krštenju djeteta Josepha i Virginije Strolego iz naselja Svetvinčenat, kojem su kumovi bili liječnik Celsus Jug i svećenik Aloysius Nardin,⁸² po kojima je dijete i dobilo ime. Kuma se kao jedini svjedok pojavljuje isključivo u upisima tijekom ratnoga razdoblja, kada su u tri slučaja svjedočile krštenju djeteta u izbjeglištvu te krštenju djeteta rođenoga u pulskoj bolnici.

81 Alfani – Gourdon, „Il ruolo economico del padrinato“, 139.

82 Svećenik Augustinus Andreoli u MKK nije naveo zanimanje kumova.

Mjesto rođenja djeteta	1909. – 1913.				1914. – 1918.				Σ
	Kum		Kuma		Kum		Kuma		
	Spol djeteta		Spol djeteta		Spol djeteta		Spol djeteta		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Bibići					1				1
Bijažići	1								1
Bokordići					1				1
Bričanci						1			1
Čabrunići	10	6			7	7			30
Kersani	1								1
Kranjčići						1			1
Pajkovići	2					1			3
Pusti						1			1
Radigoža					1				1
Režanci	2					1			3
Salambati						1			1
Smoljanci	2				5	3			10
Svetvinčenat		1				1			2
Šikuti					1				1
Izvan župe					1	1	2	2	6
Ukupno	18	7			16	19	2	2	64

Tablica 11. Mjesta rođenja djece s jednim muškim ili jednom ženskom kumom⁸³ (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Prisustvo jednoga svjedoka – kuma – zabilježeno je u 60 slučajeva, od kojih 42 % u mirnodopskom razdoblju, tijekom kojega je muški kum bio svjedok većinom muškoj djeci (72 %). Međutim, tijekom ratnoga razdoblja taj je udio smanjen na 45,7 %, stoga se zaključuje da nije u isključivoj korelaciji sa spolom krštenika. U prvom razdoblju nazočnost jednoga kuma u ukupnom broju rođenja iznosila je 3,4 % (N=729), dok tijekom ratnoga razdoblja iznosi 9 % (N=388) (tablica 11).

83 U tablicu u svojstvu kume nisu uvrštene primalje koje su djecu krstile u nuždi.

Broj dana/ selo	do 24h	1 D	2 D	3-5 D	6-10 D	11-15 D	16-20 D	27 D	32 D	77 D
Bibići		1								
Bijažići		1								
Bokordići			1							
Bričanci				1						
Čabrunići	2	1	3	4	12	6	2			
Kersani			1							
Kranjčići			1			1				
Pajkovići	3									
Pusti				1						
Radigoža				1						
Režanci			2	1						
Salambati	1									
Smoljanci		1	1	6	2					
Svetvinčenat				1				1	1	
Šikuti										1
Izvan župe					2					
Ukupno	6	4	10	16	17	7	2	1	1	1

Tablica 12. Protek dana do krštenja s muškim kumom, po naseljima (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Iako je prisustvo jednoga kuma na krštenju zabilježeno u nekoliko naselja, većinski se odnosi na naselja Smoljanci i Čabrunići, a protek vremena do krštenja ne odstupa od prosjeka kada obredu krštenja nazoče kum i kuma (tablica 12). Iako je u MKK u rubrici za kumove (*patrini*) predviđen upis detaljnih podataka – do 1912. *nomen, conomen et conditio*, a od 1913. *nomen, cognomen, conditio et domicilium* – svećenici su u većini slučajeva upisivali samo ime i prezime, stoga u radu izostaje analiza zanimanjâ i socijalnoga statusa te provenijencija kumova.

Nomen est omen – *nadijevanje imena*

Osobno je ime najstarija antroponimijska kategorija. Odlukama Trident-skoga sabora o obaveznom nadijevanju svetačkih imena uslijedilo je razdoblje dominacije svetačkih i biblijskih imena,⁸⁴ koje je u župi Svetvinčenat gotovo strogo poštovano,⁸⁵ a zadržano je i u desetogodišnjem obrađenom razdoblju župe Svetvinčenat.

Mjesec	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Σ
<i>Maria</i>	16	13	19	5	6	3	5	11	6	8	14	16	122
<i>Joannes</i>	12	7	11	9	6	9	6	8	7	5	9	16	105
<i>Antonius</i>	14	10	12	3	11	7	6	6	5	6	3	7	90
<i>Euphemia</i>	12	9	8	10	3	7	5	6	10	2	6	3	81
<i>Fusca</i>	9	16	6	12	7	1	2	2	4	2	7	3	71
<i>Josephus</i>	2	8	22	7	4	2	2	6	4	5	1	3	66
<i>Michael</i>	8	4	1	2	1	3	4	3	9	7		3	45
<i>Rosa</i>	5	5	5	6	1	1		3	2	4	5	1	38
<i>Martinus</i>	3	3		2	1	1	2	2	4	9	4	3	34
<i>Natalis</i>	3	2	3	5	2	4	1	1	1		5	6	33
<i>Anna</i>	4	5	5	2	3	1	2	2	1	2		3	30
<i>Oliva</i>		4	8	4	1		4	1	2		1	3	28
<i>Matthaeus</i>	4	7	2	2		1	1	1	4	1		1	24
<i>Catharina</i>	2	1	2	2	1	1	1			2	2		14
<i>Agatha</i>	4	4	1	1				1	1	1	1		14
<i>Carolus</i>		1	2	2		1	1	1	3	1	1		13
<i>Lucia</i>	1	2			1	1	1		1		2	4	13
<i>Joanna</i>	1	1	1	1		1	1		1	1	2	2	12
<i>Vincentius</i>	5	1	1		1					1	1		10
<i>Marius</i>		1	1	1	1	1		2	1		1		9
<i>Gregorius</i>		4	3	1					2	1	2		7
<i>Albina</i>	1	1							2	1	2		7
<i>Blasius</i>	2	4								1			7
<i>Felix</i>		2		1	1		1			2			7

84 Andela Frančić, „Uvid u osobna imena rođenih 2001.“, *Folia onomastica Croatica*, 11, 2002., 77-78.

85 Dobljanović, *Žrvanj života*, 175.

<i>Marcus</i>			2	2					1			1	6
<i>Amalia/ Amilia</i>	1	1			1		1					1	5
<i>Antonia</i>			1			2	1	1					5
<i>Petrus</i>		1		1			1	1	1				5

Tablica 13. Mjesečna distribucija jednostrukih frekventnijih imena (5<) prema čestotnosti, 1909. – 1918. (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Analiza obuhvaća 1117 imena upisanih u MKK, 584 muška i 533 ženska (tab. 13). Imenski fond u desetogodišnjem razdoblju sadržavao je 109 muških imena od kojih 58 jednostrukih, 41 dvostruko, 9 trostrukih i jedno četverostruko ime, dok je ženski fond manje raznolik, s 84 imena, od kojih 37 jednostrukih, 42 dvostruka i 5 trostrukih. Iako su dvostruka i trostruka imena uglavnom davana djeci iz naselja Svetvinčenat, gdje su višestruka imena zastupljena s 58 % (44 jednostruka, 48 dvostrukih, 11 trostrukih i jedno četverostruko ime), višestruka imena zabilježena su i za muški i za ženski spol i u ruralnim naseljima tijekom oba usporedna razdoblja, premda u značajno manjem udjelu. U većim naseljima prosječno je jedno do troje djece nositelj dvostrukih ili trostrukih imena, s izuzetkom naselja Štokovci, gdje je dvostrukim imenom imenovano desetero djece.

Ime/razdoblje	1909. – 1913.		1914. – 1918.	
	Broj nositeljica	Udio (N = 354)	Broj nositeljica	Udio (N = 179)
<i>Maria</i>	71	20,06	51	28,49
<i>Euphemia</i>	58	16,38	23	12,85
<i>Fusca</i>	50	14,12	21	11,73
<i>Rosa</i>	24	6,78	14	7,82
<i>Anna</i>	20	5,65	10	5,59
<i>Oliva</i>	19	5,37	9	5,03
<i>Catharina, Agatha</i>	12/12	3,39	3/2	1,68/1,12
<i>Lucia</i>	10	2,82	3	1,68
<i>Antonia</i>	4	1,13	1	0,56
<i>Magdalena, Sophia, Cecilia</i>	3/3/3	0,85	0/0/0	-
<i>Albina, Aurora, Angela</i>	2/2/0	0,56	5/0/2	2,79/1,12
<i>Amalia (Amilia)</i>	1	0,28	5	2,79

Tablica 14. Najčešća ženska imena u MKK župe Svetvinčenat po usporednim razdobljima i udjelu (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Od 533 djevojčice svaka je četvrta (26,2 %) nazvana *Maria* (122 jednostruka i 18 dvostrukih imena), s najčešćom frekvencijom u ožujku, siječnju i prosincu. Unatoč visokoj zastupljenosti imena, samo su tri djevojčice imale imendan na poznatiji marijanski blagdan. Ime *Euphemia* pojavljuje se samo u jednostrukom obliku, s najvećom frekvencijom u siječnju, travnju i rujnu, dodijeljeno je svakoj sedmoj djevojčici (15 % udjela), dok je svaka osma (7,5 % udjela) nosila ime *Fusca* (tablica 14). Od 1734. do 1814. najveći broj djevojčica također je imenovano *Marija* (30,7 %), te *Eufemija* (9,3 %), dok su u prema udjelu slijedile *Viktorija* (7,6 %), *Katarina* (7,1 %), *Lucija* (6,9 %), *Foška* (6,2 %), *Elena* (5,5 %) i *Agata* (4,3 %). Ime *Ulika* dobilo je 3,3 %, a ime *Ana* 0,6 % djevojčica.⁸⁶ Iz podataka u odnosu na izvještajno razdoblje (1909. – 1918.), razvidne su izmjene u popularnosti, iako uz zadržanu učestalost imena *Marija* i *Eufemija*, uz bilježenje davanja imena *Rosa* (*Roža*), koje, iako uz disperziju po mjesecima, zbog visoke frekvencije u ožujku i travnju, može biti motivirano blagdanom Nedjelje Muke Gospodnje (Cvjetnica/Uličnica).

Ime/razdoblje	1909. – 1913.		1914. – 1918.	
	Broj nositelja	Udio (N = 375)	Broj nositelja	Udio (N = 209)
<i>Joannes</i>	67	17,87	38	18,18
<i>Antonius</i>	62	16,53	28	13,40
<i>Josephus</i> (<i>Josephi</i> , <i>Joseph</i>)	42	11,20	24	11,48
<i>Michael</i>	27	7,20	18	8,61
<i>Natalis</i>	24	6,40	9	4,31
<i>Martinus</i>	22	5,87	12	5,74
<i>Matthaeus</i>	16	4,27	9	4,31
<i>Gregorius</i>	8	2,13	1	0,48
<i>Felix</i>	7	1,87	-	-
<i>Carolus</i>	6	1,60	7	3,35
<i>Marius</i> , <i>Petrus</i> , <i>Blasius</i> , <i>Marcus</i>	5/5/5/5	1,33	6/0/2/1	2,87/0,96/0,48
<i>Vincentius</i>	4	1,07	6	2,87
<i>Andreas</i> / <i>Robertus</i> , <i>Valentius</i>	2/0/0	0,53	0/2/2	0,96

Tablica 15. Najčešća muška imena u MKK župe Svetvinčenat po usporednim razdobljima (1909. – 1918.) (MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

86 Isto, 176, 234.

Imenom *Joannes*, većinom u siječnju i prosincu, nazvan je svaki peti dječak (17,6 %, N = 584). U katoličkom kalendaru navedeno je više sv. Ivana, ali prema analizi imena na dan najpoznatijih (Ivan Evangelist 27. prosinca i Ivan Krstitelj 24. lipnja), razvidno je da se djeci na te dane nije dodjeljivalo ime Ivan. Imenom *Antonius* nazvano je svako šesto dijete (udio 15 %), s najvećom frekvencijom u siječnju (sv. Antun Opat slavi se 17. siječnja) i svibnju. Za razliku od djevojčica, imenski fond dječaka je raznolikiji, što se odražava i na frekvenciju imena – treće po učestalosti muško ime je *Josephus* (zapisano i u varijanti *Joseph* i *Josephi*) s udjelom 11,3 %, odnosno njime je nazvan prosječno svaki deveti dječak. Najfrekventnija imena djevojčica i dječaka ujedno su i tradicijska kršćanska imena, a njihova visoka zastupljenost u mjesecima kada se slavi određeni svetac ukazuje da su u župi Svetvinčenat određena imena davana s profilaktičkom ulogom, što se iščitava iz nadijevanja imena sveca zaštitnika u mjesecu sveca te nižom frekvencijom ili izostankom imenovanja u ostatku godine (tablica 15). Primjerice, nadijevanje imena *Antonius* i *Vincentius* u siječnju (sv. Vincent/Vinko, zaštitnik župe Svetvinčenat, slavi se 22. siječnja) te *Blasius* u siječnju i veljači (sv. Blaž slavi se 3. veljače), dok ime *Josephus* najveću frekvenciju ima u ožujku (sv. Josip slavi se 19. ožujka). Od 1734. do 1813. najveći broj dječaka također je dobio ime *Ivan* (15,19 %), dok je drugo najčešće ime bilo *Matej* (13,37 %), slijedili su *Antun* (8,9 %), *Miho* (8,82 %), *Juraj* (6,82 %), *Martin* (6,02 %), *Grgur* (5,74 %) te *Šimun* sa 5,07 %.⁸⁷ Iz podataka je razvidno da je u izvještajnom razdoblju zadržana kalendarska motivacija imenovanja vezana uz svece koji su se štovali u župi, uz izmjenu popularnosti određenih imena – dok je ime *Josip* od 1734. do 1814. dodjeljivano za svega 2 % krštenika, u izvještajnom je razdoblju treće po popularnosti. Uz tradicionalna biblijska i svetačka imena, djeca su imenovana i po vladarima. U mirnodopskom razdoblju izdvajaju se *Joseph Franciscus* i *Franciscus Ferdinandus*, dok se utjecaj ratnih događanja očituje u nadijevanju imena *Guerrina*, *Guerrinus*, *Carolus Guerrinus*, *Pacificus*, uz potpuni izostanak *Felixa*. Od narodnih imena zabilježeni su *Vladimirus* (2 nositelja), *Zvonimirus* i *Liubomirus* (po 1 nositelj). Pojedina imena izdvajaju se po popularnosti određenih godina, primjerice, ime *Rosa* najčešće je davano 1914. (8 nositeljica ili 29 %), a *Antonius* 1909. (20 nositelja, 22 % udjela). Raznolikost u popularnosti imena vidljiva je i iz analize imena djece po naseljima. U Bokordićima se po učestalosti izdvaja *Joannes* (11 nositelja), uz *Olivu* i *Euphemiju* (po 5 nositeljica),

87 Isto, 180-183, 236.

u Folima *Euphemia* i *Matthaeus* (po 6), u Radigoži *Euphemia* s 10 te *Natalis* i *Antonius* (po 6 nositelja), u Režancima *Joannes* i *Maria* po 12 te *Michael* i *Euphemia* s po 10 nositelja. U Smoljancima i Svetvinčentu *Joannes* s 14, odnosno 12 nositelja, dok je u oba naselja najčešće žensko ime *Maria*. U Čabrunićima imenom *Maria* nazvano je 25 djevojčica, imenom *Antonius* 18 dječaka, a frekventna su i imena *Michael* i *Josephus* (po 16) te *Euphemia* i *Fusca* (po 14). Po raznolikosti imenskoga fonda izdvaja se naselje Svetvinčenat sa 105 imena na 141 dijete te Štokovci s 39 imena na 91 dijete, dok je fond imena u odnosu na broj rođene djece najmanji u Čabrunićima (26 imena na 145 djece). Iz analize imena razvidna je distinkcija između naselja Svetvinčenat kao urbane, dominantno talijanske sredine, u odnosu na ruralno hrvatsko stanovništvo okolnih naselja, u kojima su djeci nadijevana pretežito tradicionalna, biblijska i svetačka imena, stoga se može zaključiti da modernizacijski procesi nisu imali utjecaj na nadijevanje imena djece. Djeci rođenoj u izbjeglištvu nadijevana su tradicionalna imena zabilježena na prostoru župe Svetvinčenat (*Antonius*, *Euphemia*, *Joannes*, *Josephus*, *Maria*, *Matthaeus*, *Rodolphus* i *Vincentius*), a po povratku evakuiraca ne bilježi se nadijevanje „novih“ imena, odnosno imena u poveznici s krajem u kojem su bili smješteni.

Prezimenski fond – prilog antroponimijском korpusu

Od 1909. do 1918. u matičnim knjigama krštenih zabilježena su 132 prezimena. Prema upisima u MKK najfrekventnija prezimena rođene djece su *Bursich* (77 upisa ili 6,8 % rođenih), *Percovich* (71 ili 6,4 %), *Mazzan* (55 ili 4,9 %), *Bulesich*⁸⁸ (45 ili 4 %), *Mattias* (42 ili 3,7 %), *Piglian* (39 ili 3,5 %), *Billich* (38 ili 3,4 %), *Milovan* (36 ili 3,2 %) te *Doblanovich*, *Persich* i *Modrussan* (po 31 ili 2,8 %). U naseljima župe Svetvinčenat zabilježeno je rođenje djece nositelja sljedećih prezimena:

bez upisa mjesta – *Billich* (1);

Bibići – *Bulesich* (1), *Cherzan* (2), *Cuttich* (3), *Doblanovich* (16), *Jugovaz* (2), *Mattias* (5), *Percovich* (1), *Persich* (1), *Petersich* (3), *Petrovich* (1), *Salambat* (1), *Stenta* (1);

Bijažići – *Biasich* (12), *Drandich* (1), *Fabaz* (3);

Bokordići – *Bulesich* (4), *Cherzan* (7), *Jusiga* (1), *Mazzan* (6), *Missan* (13), *Obrovaz* (4), *Piglian* (34), *Pustianaz* (4), *Zulian* (4);

88 Prezime je u MKK zapisano i u oblicima *Bulesich*, *Bulesich*, *Bullesich*.

- Boškari** – *Bancovich* (2), *Bettin* (1), *Cetina* (4), *Dobranovich* (2), *Grdetich* (2), *Mazzan* (8), *Paicovich* (6), *Paus* (2), *Piglian* (1), *Zappolati* (1);
- Brhanići** – *Bercan* (1);
- Bričanci** – *Florichich* (2), *Mohorovich* (9), *Paulinich* (1), *Pustianaz* (1), *Vorich* (6), *Xivolich* (1);
- Čabrunići** – *Belas* (2), *Bulessich* (3), *Bursich* (59), *Celiga* (3), *Coroncich* (1), *Dobranovich* (5), *Duda* (1), *Filich* (1), *Hlumar* (1), *Lenich* (1), *Mattias* (13), *Mazzan* (5), *Milovan* (34), *Paus* (1), *Piglian* (1), *Pilat* (1), *Smoglian* (4), *Stocovich* (3), *Zabronich* (3), *Zuccherich* (3);
- Ferlini** – *Ferlin* (3), *Piglian* (3);
- Foli** – *Bosaz* (3), *Bursich* (1), *Follo* (3), *Modrussan* (3), *Suffich* (2), *Trost* (6), *Xivolich* (21), *Zulian* (1);
- Kersani** – *Cherzan* (9), *Fabaz* (1), *Jugovac* (6);
- Kranjčići** – *Bulessich* (1), *Hechich* (1), *Marich* (1), *Persich* (25), *Trost* (1), *Xivolich* (1);
- Krase** – *Bercan* (4), *Cerovaz* (2), *Cessich* (2), *Ottochian* (4), *Preden* (3);
- Mrketi** – *Cerovaz* (1);
- Pajkovići** – *Bursich* (2), *Mazzan* (7), *Paicovich* (10), *Ronich* (4);
- Pekici** – *Drandich* (1), *Jug* (1), *Pechizza* (9);
- Pićanci** – *Petersich* (2);
- Pusti** – *Mazzan* (9), *Percovich* (2), *Puh* (2);
- Pustijanci** – *Carich* (1), *Mazzan* (1), *Paicovich* (3), *Pustianaz* (5);
- Radigoža** – *Biasich* (1), *Bursich* (11), *Cicada* (10), *Crisman* (4), *Ferlin* (4), *Mazzan* (9), *Odorovich* (1), *Paicovich* (8), *Percovich* (1), *Poropat* (1), *Puh* (9),⁸⁹ *Pustianaz* (6), *Ronich* (4), *Sancovich* (2), *Zulian* (1);
- Raponji** – *Mazzan* (1), *Modrussan* (1), *Ottochian* (4), *Percovich* (23), *Petrovich* (1), *Rade* (1);
- Režanci** – *Billich*⁹⁰ (41), *Climan* (1), *Jelenich* (1), *Mattias* (5), *Milovan* (1), *Orlich* (2), *Petrovich* (23), *Razzan* (15), *Simonovich* (2), *Stocovich* (14);
- Salambati** – *Mazzan* (4), *Modrussan* (3), *Obrovaz* (3), *Percovich* (15), *Tomissich* (1);
- Smoljanci** – *Carich* (3), *Doblanovich* (7), *Fonovich* (2), *Mattias* (11), *Mazzan* (1), *Modrussan* (22), *Obrovaz* (7), *Paicovich* (1), *Percovich* (23), *Persich* (4), *Petersich* (1), *Preden* (19), *Puh* (1), *Suffich* (1), *Svitan* (1), *Tomissich* (1), *Trebin* (2);
- Spinoti** – *Lazzarich* (2);
- Stancija Salamon** – *Lazzarich* (2);

89 Prezime Puh pojavljuje se u varijanti *Puch* (2 puta) i *Puh* (7 puta).90 Prezime Bilic pojavljuje se u varijanti *Bilich* (4 puta) i u varijanti *Billich* (37 puta).

Svetvinčenat – *Bassanich* (1), *Bencich* (7), *Bergamo* (8), *Bogliuncich* (3), *Bursich* (2), *Cicada* (6), *Climan* (1), *Collich* (1), *Comin* (1), *Corva* (2), *Crisanaz* (5), *Ferlin* (5), *Florichich* (3), *Galante* (5), *Ghersich* (2), *Gloss* (1), *Hapacher* (1), *Hašinda* (1), *Jacacich* (1), *Jap* (1), *Job* (2), *Jug* (3), *Jugovaz* (1), *Knateck* (1), *Lazzarich* (3), *Macina* (2), *Manzin* (1), *Marcolin* (1), *Marinich* (5), *Martincich* (3), *Mataija* (1), *Mattias* (1), *Mazzan* (2), *Metlica* (1), *Mis* (3), *Modrussan* (2), *Motica* (1), *Ottochian* (19), *Pechizza* (1), *Percovich* (3), *Rupil* (4), *Sandri* (3), *Scattaro* (4), *Smocovich* (2), *Strolego* (2), *Tavčar* (1), *Vernier* (7), *Vidusso* (1), *Volpi* (1), *Vorano* (4);

Šikuti – *Bulesich* (3), *Pechizza* (4), *Ruzzai* (1);

Štokovci – *Ban* (14), *Bulesich* (34), *Doblanovich* (7), *Jug* (1), *Jugovaz* (8), *Lenich* (16), *Mattias* (7), *Missan* (2), *Percovich* (2);

Vidulini – *Climan* (9), *Trumpich* (1), *Xivolich* (1);

Žlapani – *Cressina* (4), *Duda* (3), *Preden* (1).

Ekscerpirani antroponimijski korpus prezimena rođene djece ukazuje na relativno neraznolik prezimenski fond, uz vidljivo koncentriranje određenih prezimena unutar pojedinih naselja, iz čega se u ruralnim naseljima župe iščitava niska stopa unutarnje i vanjske mobilnosti. Prezimena talijanske provenijencije grupirana su u urbanom naselju Svetvinčenat s niskom razinom zastupljenosti u ruralnim župnim naseljima. Popis se donosi kao prilog daljnjim istraživanjima unutarnjih i vanjskih migracijskih kretanja stanovništva župe Svetvinčenat tijekom 20. i 21. stoljeća.

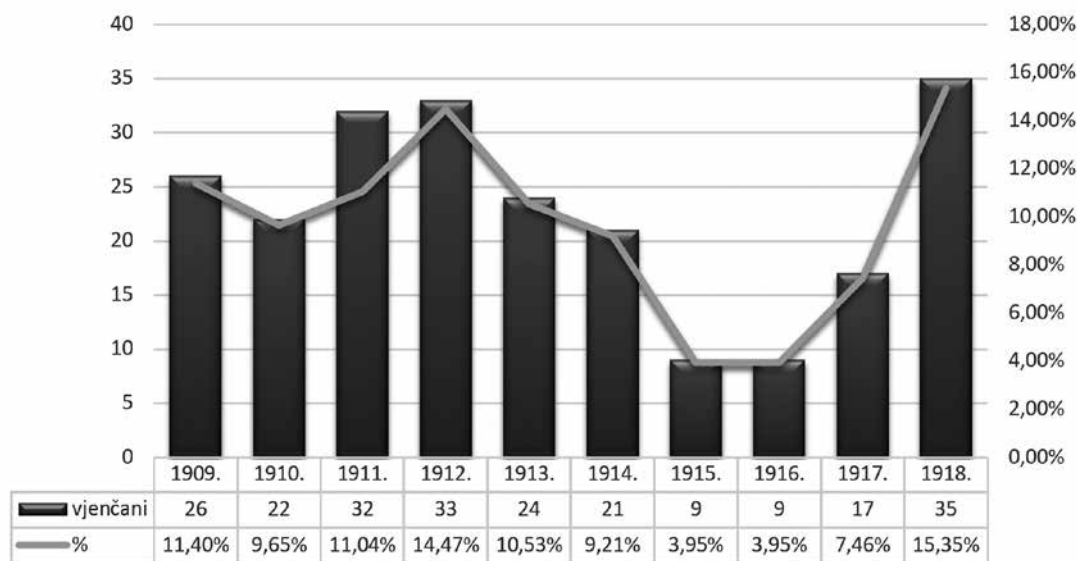
Desetogodišnja analiza podataka rođene djece ukazuje na relativno malen utjecaj modernizacijskih procesa na natalitet, što se uz sezonalnost rođenja u poveznici s ciklusom poljoprivrednih radova iščitava i iz bilježenja rođenja svega jednoga djeteta u pulskoj bolnici. Iako se u razdoblju odlaska evakuiraca i po njihovu povratku bilježi povećanje broja uspješnih začeca, što može ukazivati na brigu za osiguranjem potomstva, analizirani podaci ukazuju na visoku vulnerabilnost bioloških ritmova uspješnih začeca i rađanja djece uslijed izvanrednih, nepovoljnih okolnosti.

Nupcijalitet

Vremenska distribucija vjenčanja

Crkva je uvođenjem osnovnih kršćanskih načela u rimskopravni sustav još u kasnoj antici osigurala presudan utjecaj na pravnu regulativu mnogih insti-

tuta, a posebice onih koji pravno impostiraju društvene odnose kojima pripada i institut braka, odnosno kanonske ženidbe.⁹¹ Dekretom *Tametsi 1563.* određeno je da su ubuduće valjane samo one ženidbe sklopljene pred vlastitim župnikom ili svećenikom kojega su delegirali on ili ordinarij, sklopljene pred dvama ili trima svjedocima.⁹² Sklapanje braka vjerojatno je najosjetljivije na društvene promjene te u većini slučajeva obrasci sklapanja braka pomno prate razvojni put društva. Institut braka temeljna je komponenta formiranja obitelji, stoga utječe i na niz drugih društvenih pojava, primjerice nataliteta. Prije industrijske revolucije brak je u (zapadnoj) Europi bio važno sredstvo za kontrolu stanovništva. Rađanje djece bilo je ograničeno na brak čije je sklapanje bilo strogo kontrolirano, a u poveznici s bračnim statusom bio je i zemljišni posjed.⁹³

Grafikon 9. Godišnja distribucija vjenčanja župe Svetvinčenat, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

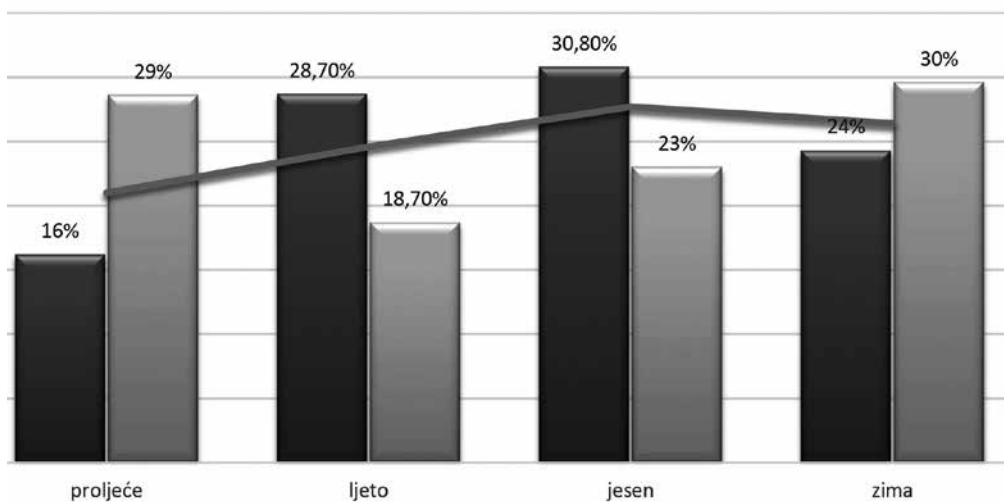
Od 1909. do 1918. u župi Svetvinčenat u MKV zabilježeno je 288 vjenčanja, odnosno prosječno 23 vjenčanja godišnje ($SD \pm 8,2$). Tijekom mirnodopskoga razdoblja, od 1909. do 1913., zabilježeno je 137 vjenčanja; prosječno

91 Marko Bratković, „Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 611, 2011., 124.

92 Zvonko Pažin, *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo 2018., 212.

93 László J. Kulcsár, „Something old, something new: Hungarian marriage patterns in historical perspective“, *Journal of Family History*, 32, 3, 2007., 2.

26 vjenčanja godišnje ($SD \pm 4,4$). Tijekom ratnoga razdoblja zabilježeno je 91 vjenčanje, odnosno prosječno 19 vjenčanja godišnje ($SD \pm 9,6$). U desetogodišnjem broju sklopljenih brakova jasno se uočavaju odstupanja tijekom ratnoga perioda, dok povećan broj umrlih u 1911. nije negativno odražen na sklapanje brakova, jer se pretežito odnosi na smrtnost dojenčadi i starijih osoba, te je, odnosu na 1910., broj sklopljenih brakova povećan za 45,4 %. Značajniji pad u broju vjenčanih zabilježen je od početka evakuacije stanovništva, s naglaskom na 1915. i 1916. godinu, kada je godišnje zabilježeno po devet vjenčanja. Vrhunac je tijekom desetogodišnjega razdoblja zabilježen 1918. s 35 vjenčanja te se može smatrati početkom kompenzacijskoga razdoblja koje je uslijedilo sa značajnim povećanjem i naredne 1919. s 85 te 1920. s 40 vjenčanja, nakon čega do 1923. slijedi ujednačavanje s 21 do 26 sklopljenih brakova godišnje (grafikon 9).

Grafikon 10. Distribucija vjenčanja po klimatološkim godišnjim dobima od 1909. do 1918. i tijekom usporednih razdoblja (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Prema distribuciji vjenčanja po klimatološkim godišnjim dobima razvidan je jesensko-zimski maksimum, s težištem prema jesenskom razdoblju, što se smatra karakterističnim za područje cijele južne i jugoistočne Europe,⁹⁴ a u poveznici je s izbjegavanjem ljetnih vjenčanja na područjima gdje poljoprivredni radovi vezani za uzgoj žitarica rezultiraju znatnijim radnim optereće-

94 Jasna Čapo, „Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj“, *Etnološka tribina*, 19, 12, 1989., 9–13.

njem, uz vrijeme ženidbe tijekom jesensko–zimskog razdoblja, jer je jesensko spremanje plodova i pohrana veće količine hrane omogućavala svadbene izdatke.⁹⁵ Jesensko-zimski model sklapanja brakova, uz maksimume u studenom te potom u veljači, u župi Svetvinčenat bilježi se, bez značajnijih promjena u rasporedu vjenčanja kroz godinu, od druge polovice 17. stoljeća.⁹⁶ Tijekom mirnodopskoga razdoblja sezonalnost sklapanja vjenčanja zadržava distribuciju desetogodišnjega rasporeda, dok je tijekom ratnoga razdoblja, uz zadržan zimsko–proljetni obrazac, prisutna veća godišnja disperzija (grafikon 10).

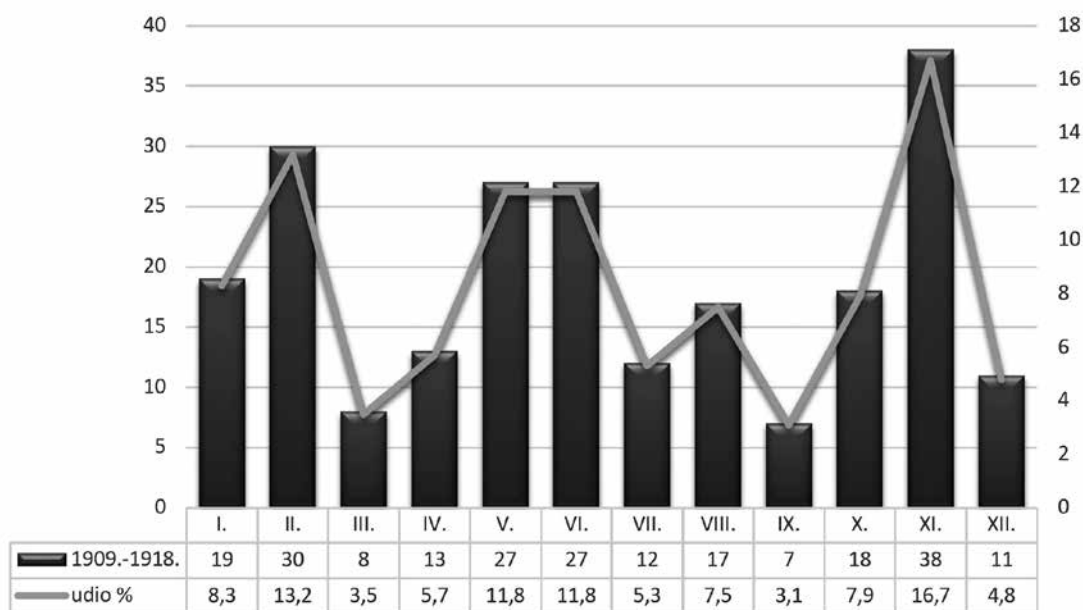
Mjesec/ godina	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Σ
1909.	1				2	4	3	7	1	1	6	1	26
1910.	4	5		1	1	1	1	2		1	6		22
1911.	1	8			2	6	1		1	4	7	1	31+1 ⁹⁷
1912.	4	5	1	3	7	3	1	1		1	7		33
1913.	1	2		3	2	3	4	2	2	1	4		24
Σ1	11	20	1	7	14	17	10	12	4	8	30	2	136+1
%	8	14,6	0,7	5,1	10,2	12,4	7,3	8,8	2,9	5,8	21,9	1,54	
1914.	4	4	1		7	2			1	2			21
1915.	1	3		2	1				1	1			9
1916.		1	1		1		1	1		4			9
1917.	1		4	4		3		1				4	17
1918.	2	2	1		4	5	1	3	1	3	8	5	35
Σ2	8	10	7	6	13	10	2	5	3	10	8	9	91
%	8,8	11	7,7	6,6	14,3	11	2,2	5,5	3,3	11	8,8	9,9	
Sv.	19	30	8	13	27	27	12	17	7	18	38	11	227+1
% sv.	8,3	13,2	3,5	5,7	11,8	11,8	5,3	7,5	3,1	7,9	16,7	4,8	

Tablica 16. Distribucija vjenčanja po godinama i mjesecima, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

95 Gabriele Ruii – Marco Breschi, „For the times they are a changin’: The respect for religious precepts through the analysis of the seasonality of marriages. Italy, 1862-2012” (dalje: „For the times they are a changin’”), *Demographic Research*, 33, 2015., 182.

96 Doblanović, *Žrvanj života*, 83; Alen Drandić, „Demografska analiza podataka matičnih knjiga krštenih i vjenčanih župe Svetvinčenat (1875. – 1900.)” (dalje: „Demografska analiza”), *Vjesnik istarskog arhiva*, 20, 2013., 130.

97 1911. u MKK upisan je jedan sklopljen brak bez podataka o danu i mjesecu obreda vjenčanja. U daljnjoj obradi podataka dodavat će se kao +1 u ukupnom broju.

Grafikon 11. Mjesečna distribucija vjenčanja župe Svetvinčenat, 1909. – 1918., prema udjelima (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Odabir datuma vjenčanja snažno je kulturološki i društveno-gospodarski uvjetovan, naročito u predindustrijskim društvima, te pokazuje izrazitu pravilnost u analizi sezonskih, odnosno mjesečnih varijacija. Najveći utjecaj na njihovu koncentraciju u pojedinim dijelovima godine imaju prije svega religiozni čimbenici,⁹⁸ što je u župi Svetvinčenat odraženo u prevalenciji vjenčanja u razdoblju pred došašće i korizmu (grafikon 11). Tijekom razmatranih deset godina najviše vjenčanja sklopljeno je u studenom (16,7 %), potom veljači (13,2 %) te svibnju i lipnju s 11,8 % udjela. Najmanje brakova sklopljeno je u ožujku (3,5 %) i rujnu (3,1 %). Iako je u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća razvidno izjednačavanje odabira veljače i studenoga za vjenčanje, jesenski model sklapanja brakova s izraženim vrhuncem u studenom, potom u veljači i najmanjim vrijednostima u ožujku i prosincu u župi Svetvinčenat zadržan je od druge polovice 17. stoljeća.⁹⁹ Neizvjesnost i nesigurnost uslijed ratnih događanja, prvenstveno proglašenje opće mobilizacije vojnih obveznika 31. srpnja 1914.,¹⁰⁰ odrazilo se na smanjenje broja vjenčanja od samoga početka

98 Ivan Hrštic, *Društveni razvoj Makarske od 1918. do 1929.*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb 2013., 280.

99 Doblanović, *Žrvanj života*, 83-84.

100 Markus Leideck, *Markgrofovija Istra u Velikom ratu*, katalog izložbe, Posebna izdanja DAPA, sv. 30. Monografije i katalozi, Pazin – Rijeka 2014., 5.

rata. Od siječnja do kolovoza 1914. u MKV upisano je 18 vjenčanja, dok su do kraja godine zabilježena samo tri upisa. Dodatnom smanjenju pridonijela je i evakuacija stanovništva: od lipnja do prosinca 1915. sklopljena su samo dva braka. Valja napomenuti da vjenčanja sklopljena tijekom studenoga u potpunosti izostaju od 1914. do 1917. godine. Četverogodišnji izostanak vjenčanja u studenom okončan je 1918., kada je zabilježeno osam vjenčanja, od kojih pet ili 62,5 % od 22. do 30. studenoga. Iako se tijekom ljetnoga razdoblja i u desetogodišnjem prosjeku bilježi manji broj vjenčanja, sušno razdoblje od proljeća do jeseni 1917., s posljedičnim nepovoljnim utjecajem na poljoprivredne urode, zasigurno je, uz ostale nepovoljne ratne okolnosti, dodatno pridonijelo smanjenju broja sklopljenih brakova, o čemu svjedoče i upisi u matičnoj knjizi. Od svibnja do prosinca 1917. zabilježena su svega četiri vjenčanja (23,5 %), od kojih tri u lipnju i jedan u kolovozu (tablica 16).

Maksimum vjenčanja u studenome vezuje se uz predstojeće dane došašća, ali i uz blagdan sv. Katarine Aleksandrijske,¹⁰¹ kojoj je posvećena jednobrodna kapelica iz 14. stoljeća na jugoistočnom izlazu iz Svetvinčenta. Za potrebe utvrđivanja jesu li i u kojoj mjeri ženidbe u župi Svetvinčenat u poveznici s blagdanom sv. Katarine, analizirani su desetogodišnji upisi u MKV od 22. do 30. studenoga. U devetodnevnom razdoblju sklopljena su 23 braka, od kojih je na sam blagdan, 25. studenoga, zabilježeno sedam upisa ili 30 % udjela, odnosno 18 % udjela u ukupnom broju sklopljenih brakova tijekom studenoga. Iz analize sklopljenih brakova po naseljima razvidna je disperzija, odnosno ne izdvaja se naselje u kojem bi vjenčanja bila u većem broju sklapana neposredno prije ili na blagdan sv. Katarine. Slijedom navedenoga, može se zaključiti kako župljani Svetvinčenta ne baštine tradiciju sklapanja vjenčanja u isključivoj poveznici s tim blagdanom. U svrhu dodatne analize odabira dana vjenčanja analizirani su podaci o vjenčanjima tijekom treće subote u mjesecu,¹⁰² kada se u naselju Svetvinčenat tradicionalno održava(o) sajam.¹⁰³ Iz analize podataka razvidno je da je brak u vrijeme održavanja sajma sklopljen u svega osam navrata, od kojih u tri navrata tijekom mir-

101 U danima oko blagdana svete Katarine započinje došašće (advent), tijekom kojega su zabranjene svadbe i veselja, zbog čega su neposredno prije, a i na samu Sv. Katu održavane brojne svadbe. Više u: Dunja Rihtman-Auguštin, *Knjiga o Božiću: etnološki prikaz Božića i božićnih običaja u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Zagreb 1992., 24.

102 Za utvrđivanje datuma treće subote u mjesecu rabljen je kalendar s mrežne stranice <https://kalender-365.de/> (12. 10. 2020.).

103 Tradicionalni sajam održava se u Svetvinčentu svake treće subote u mjesecu. Tanja Kocković, „Sajam (samanj)“, *Istrapedia*, mrežna stranica <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/941/sajam-samanj> (27. 11. 2020.).

nodopskoga razdoblja: u veljači 1911. i 1912. te srpnju 1912., dok je tijekom ratnoga razdoblja na sajmeni dan zabilježeno pet vjenčanja: jedno u listopadu 1917., tri u prosincu 1917. te jedno u listopadu 1918. Stoga se može zaključiti da, u pravilu, vjenčanja u župi Svetvinčenat nisu održavana na sajmeni dan, a iznimke se većinski odnose na ratno razdoblje.

Naselje/ mjesec	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Σ
Bibići		3	1		1	1		1			3		10
Bijažići	1					1		3			1		6
Bokordići	4		2	3	4	5		2	1	1	13	1	36
Boškari		1		1	1	2	1		1	2		2	11
Bričanci	1			1						1	3		6
Čabrunići	1	4	1	2	10	10	1	2	2		7	4	44
Ferlini		3			2							1	6
Foli		3	1	2	2	3		2					13
Kersani							1				1		2
Kranjčići	5	3	1			1		1	1				12
Krase				1			1	1			2		5
Pajkovići				1		1				2	1		5
Pekici	1	2			1					2			6
Pustijanci											1		1
Radigoža	2	6		1	4	2		1	1	3	7	3	30
Raponji	1	2	2	1	4	3	1			1	3		18
Režanci	3	6		2	4	5	4	4	1	1	5	2	37
Salambati			1	2	1	1		2			2		9
Smoljanci	2	5	1	1	6	1	5	5		2	2		30
Svetvinčenat	8	9	4	4	1	4	6		2	4	5	2	49
Šikuti		2				2		1		2			7
Štokovci	4		1	1	3	1		2	1	2	4	4	24+1
Tofulini										1			1
Vidulini					1	2	2			1			6
Žlapani								1					1

Tablica 17. Distribucija mjeseca vjenčanja ženikâ i nevjestâ s provenijencijom iz župe Svetvinčenat, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Pojedina naselja u župi Svetvinčenat odstupala su od uobičajenoga zimsko-proljetnog obrasca. Primjerice, u naseljima Foli, Pajkovići, Raponji, Salambati, Šikuti i Vidulini razvidna je disperzija vjenčanja tijekom cijele godine, dok se u naseljima Bokordići i Radigoža ističu vjenčanja tijekom studenoga. Prema udjelu, u naselju Svetvinčenat većina vjenčanja sklopljena je u siječnju i veljači, dok su u Čabrunićima brakovi pretežito sklapani tijekom svibnja i lipnja (tablica 17). Bilježenje povećanja broja sklopljenih brakova tijekom ljetnih mjeseci u Čabrunićima, Raponjima, Smoljancima i Vidulinima, naseljima koja su u blizini željezničkih postaja, može ukazivati na orijentiranost na rad u industriji te napuštanje tradicionalnoga, poljoprivrednoga jesensko-zimskog modela.¹⁰⁴ Iako izostaju varijable koje bi potvrdile hipotezu, jer svećenici u upisima MKV često izostavljaju upis zanimanja mladenaca, niz podudarnosti u naseljima u blizini željezničkih postaja (visok udio rođenja tijekom ljetnih mjeseci u vrijeme intenzivnih poljoprivrednih radova, odabir jednoga muškog kuma pri krštenju djeteta, utjecaj mobilnosti na odabir ženika) ukazuju na vjerojatnost kulturoloških promjena uslijed utjecaja industrijalizacije i modernizacijskih procesa.

Godina	Korizma ¹⁰⁵	Vjenčanja tijekom korizme	Došašće	Vjenčanja tijekom došašća
1909.	24. 2. – 11. 4.		28. 11. – 24. 12.	
1910.	09. 2. – 27. 3.		27. 11. – 24. 12.	
1911.	01. 3. – 16. 4.		03. 12. – 24. 12.	
1912.	21. 2. – 7. 4.	1	01. 12. – 24. 12.	
1913.	5. 2. – 23. 3.		30. 11. – 24. 12.	
1914.	25. 2. – 12. 4.	1	29. 11. – 24. 12.	
1915.	17. 2. – 4. 4.	1	28. 11. – 24. 12.	
1916.	8. 3. – 23. 4.	1	03. 12. – 24. 12.	
1917.	21. 2. – 8. 4.	5	02. 12. – 24. 12.	3
1918.	13. 2. – 31. 3.	1	01. 12. – 24. 12.	2
Ukupno		10	Ukupno	6
udio (N = 228)		4,4	udio (N = 228)	2,2

Tablica 18. Vjenčanja sklopljena u razdoblju korizme i došašća, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

104 Porast učestalosti sklapanja brakova u ljetnim mjesecima uz smanjenje jesensko-zimskoga modela ukazuje na napuštanje poljoprivrednoga modela. Ruii – Breschi, „For the times they are a changin’“, 184.

105 Za utvrđivanje datuma razdoblja korizme od 1909. do 1918. rabljeni su podaci s mrežne stranice <http://www.marjancanin.com.hr/mymoon/mymoon.html> (10. 10. 2020.).

Do donošenja *Kodeksa kanonskog prava (Codex iuris canonici)* iz 1917.¹⁰⁶ zabranjeno vrijeme sklapanja braka odnosilo se na razdoblje od prve nedjelje došašća do Bogojavljenja i od Pepelnice do Maloga Uskrsa (Mladi Uskrs, Bijela nedjelja), uz ostavljenu mogućnost ordinarijima da, ne kršeći liturgijske zakone, mogu zbog pravedna uzroka dopustiti vjenčanja i u ta vremena, uz opomenu zaručnicima da se suzdržavaju od prevelika sjaja.¹⁰⁷ *Kodeksom* je zabranjen svečani ženidbeni blagoslov od prve nedjelje došašća do uključivo prvoga dana Božića te od Čiste srijede do uključivo Uskrsne nedjelje.¹⁰⁸ Iz analize vjenčanja sklopljenih tijekom korizme i došašća razvidno je da je tijekom desetogodišnjega razdoblja u korizmenim danima sklopljeno deset brakova (4,4 % udjela, N = 228), od kojih jedan u mirnodopskom razdoblju, dok je preostalih devet sklopljeno tijekom ratnoga razdoblja, od kojih pet ili 50 % 1917. godine (tablica 18). U tjednu od Uskrsa do Maloga Uskrsa nisu zabilježena vjenčanja, a prema desetogodišnjoj analizi razvidno je da nisu sklapana ni za Veliku i Malu Gospu te na Ivanje (Ivanja, Sv. Ivan Krstitelj), dok su na blagdan sv. Vinka, zaštitnika župe, sklopljena dva braka 1911. godine. U dane došašća u desetogodišnjem razdoblju sklopljeno je pet brakova, s potpunim izostankom u mirnodopskom razdoblju, odnosno svih pet zabilježenih upisa odnose se na vjenčanja sklopljena u posljednjim godinama ratnoga razdoblja, 1917. i 1918. godine.

Iz analize vjenčanja sklopljenih u prosincu i siječnju razvidno je da se u župi Svetvinčenat vjenčanja, sukladno kanonskim odredbama, u pravilu nisu sklapala sve do blagdana Sveta tri kralja (6. siječnja), kada završavaju božićni blagdani i započinje tradicionalno razdoblje maskiranih pohoda i svadbenih svečanosti.¹⁰⁹ U razmatranom desetogodišnjem razdoblju zabilježeno je pet vjenčanja od Božića do Nove godine, od kojih jedno u mirnodopskom razdoblju, na Božić 1909., dok su preostala sklopljena 1917. (jedno vjenčanje) i 1918. (tri vjenčanja). Od Nove godine do Tri kralja tijekom desetogodišnjega razdoblja nisu zabilježene ženidbe. Slijedom toga može se zaključiti da su odredbe kanonskoga prava u župi Svetvinčenat imale značajan utjecaj na

106 *Codex iuris canonici* proglasio je 1917. papa Benedikt XV. i stupio je na snagu 19. svibnja 1918. za cijelu Katoličku crkvu, a njime su dokinute sve prijašnje odredbe. Ljiljana Dobrovšak, „Ženidbeno bračno pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj“, *Croatia Christiana periodica*, 29, 56, 2005., 78.

107 Zvonko Benković, *Promjene svadbenih običaja u toliškome kraju od kraja 19. stoljeća do suvremenoga doba* (dalje: *Promjene svadbenih običaja u toliškome kraju*), doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb 2018., 186.

108 *Kodeks kanonskog prava*, Kan. 1108., § 2.

109 Marko Dragić, „Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi“, *Croatia et Slavica Iadertina*, 3, 2007., 372.

odabir dana vjenčanja te su ona tijekom korizme i došašća, odnosno do Tri kralja, sklapana iznimno, a budući da se većinski odnose na ratno razdoblje, može se smatrati da su odobrenja za vjenčanja tijekom obrađenoga razdoblja izdavana većinom zbog specifičnih ratnih okolnosti. Budući da je odabir dana vjenčanja, osim osobnih razloga mladenaca, uvjetovan i župnikovom suglasnošću, iznimke se ne može smatrati naznakom liberalizacije koja je krajem 19. i početkom 20. stoljeća pomalo zahvaćala i seosku hrvatsku sredinu u Istri.¹¹⁰

Dan/ godina	PON	UTO	SRI	ČET	PET	SUB	NED	Σ
1909.	4	6	3	2	1	9	1	26
1910.	4	5	2	4	1	5	1	22
1911.	9	5	5	4	1	5	2	31+1
1912.	8	6	5	3		10	1	33
1913.	3	8	5	3	1	4		24
Σ1	28	30	20	16	4	33	5	137
Udio	20,4	21,9	14,6	11,7	2,9	24,1	3,6	
1914.	6	3	7	1		3	1	21
1915.	2	1	2		1	3		9
1916.	3	2	1		3			9
1917.	4		3	3		5	2	17
1918.	10	6	3	3	3	9	1	35
Σ2	25	12	16	7	7	20	4	91
%	27,5	13,2	17,6	7,7	7,7	22	4,4	
Sv.	53	42	36	23	11	53	9	228
Udio	23,2	18,4	15,8	10,1	4,8	23,2	3,9	

Tablica 19. Distribucija vjenčanja po danima u tjednu i godinama, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Crkvena se pravila, osim za vjenčanja u dane korizme i došašća, odnose i na preporuke izbjegavanja vjenčavanja u dane blagdana i nedjeljom, uz ostavljenu mogućnost župniku da procijeni koliko bi vjenčano slavlje, s obzirom na okolnosti, moglo remetiti redovitu euharistiju.¹¹¹ Kroz dosadašnja istraživanja nije razvidno zašto su pojedini dani u tjednu bili popularniji ili manje popu-

¹¹⁰ Stanko Josip Škunca, *Prošlost Crkve u Istri*, Pazin 2014., 148.

¹¹¹ Pažin, *Liturgijska sakramentologija*, 234.

larni kao dani svadbenih svečanosti. Uzrok se možda može potražiti u crkvenim preporukama i/ili tradicijskim običajima. S druge strane, moguće je da je dan vjenčanja ovisio o odredbama trenutnoga biskupa, ali ne treba izostaviti i sasvim prozaične razloge kao što su, primjerice, druge obveze svećenika ili ženika.¹¹² Iz analize podataka razvidno je da je u desetogodišnjem razdoblju najviše vjenčanja održano u subotu, kada je sklopljen prosječno svaki četvrti brak, s izuzećem subote u sajmišne dane, te u ponedjeljak (po 23,2 % udjela), dok je najmanji broj, sukladno Crkvenim preporukama, zabilježen u nedjelju (3,9 % udjela). Vjenčanja su u manjem broju sklapana i u petak (4,8 %), na što je zasigurno imala utjecaja kanonska odredba o nemrsu petkom,¹¹³ jer se za večernji obrok tijekom vjenčanoga slavlja uobičajeno jelo mesna jela, ovčeginu i prčevinu s makarunima.¹¹⁴ Distribucija vjenčanja po danima u tjednu, po usporedim razdobljima, ukazuje na to da je tijekom oba razdoblja zadržan obrazac pretežitoga vjenčavanja u subotu te ponedjeljak, dok se u prvom, mirnodopskom razdoblju izdvaja i utorak s 21,9 % udjela. Tijekom ratnoga razdoblja neznatno je povećan udio vjenčanja sklopljenih tijekom nedjelje, i nadalje zadržavajući status iznimke (tablica 19). U prethodnim obrađenim razdobljima razvidne su izmjene u odabiru dana vjenčanja. Krajem 16. stoljeća najviše vjenčanja bilo je nedjeljom, potom ponedjeljkom, a najmanje petkom. Sto godina poslije (1682. – 1689.), nedjelja je i nadalje bila najčešći dan vjenčanja, uz porast broja vjenčanih ponedjeljkom, ali i petkom i subotom. Krajem 18. stoljeća zabilježen je gotovo ravnomjeran odabir vjenčanja nedjeljom, ponedjeljkom i četvrtkom, dok su znatnije promjene zabilježene tijekom 19. stoljeća, a vidljive su u rasporedu vjenčanja od 1895. do 1900., kada se najmanje parova vjenčavalo nedjeljom i petkom, dok su za vjenčanje najčešće odabirani ponedjeljak, utorak i srijeda, uz značajan pad sklopljenih brakova četvrtkom.¹¹⁵

112 Maja Katušić, *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb 2013., 84.

113 Kanonska odredba o nemrsu zabranjuje jesti meso i juhu od mesa, no ne zabranjuje jesti jaja, mliječna jela i bilo koje začine, pa bili oni i od životinjske masti. *Kodeks kanonskog prava*, Kan. 1250, 1252, § 1; Pažin, *Liturgijska sakramentologija*, 219.

114 Milovan, *Savičenta: jučer, danas*, 50.

115 Dobljanović, *Žrvanj života*, 90-91.

Dan/ mjesec	PON	UTO	SRI	ČET	PET	SUB	NED	Σ	%
I.	9		3	3	1	3		19	8,3
II.	13	6	3	2		6		30	13,2
III.	1	1	1	2	1	1	1	8	3,5
IV.	4	3	1	2	1	1	1	13	5,7
V.	5	6	8	2	1	4	1	27	11,8
VI.	6	3	5	2	1	6	4	27	11,8
VII.	2	2	2	1	2	2	1	12	5,3
VIII.	1	6	3	3		4		17	7,5
IX.	2	1	1			3		7	3,1
X.	2	3	7		2	4		18	7,9
XI.	7	8	2	6	1	13	1	38	16,7
XII.	1	3			1	6		11	4,8
Σ	53	42	36	23	11	53	9	227+1	

Tablica 20. Distribucija vjenčanja po danima u tjednu i mjesecima, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Iz distribucije dana vjenčanja po mjesecima (tablica 20) razvidno je da subota prednjači s brojem vjenčanja u 4 od 12 mjeseci, najviše tijekom studenoga (24,5 %), dok je ponedjeljak kao dan vjenčanja odabran u 5 od 12 mjeseci, s najčešćim odabirom u veljači (24,5 %). Vjenčanja tijekom nedjelje u većem dijelu održavana su u proljetno-ljetnom razdoblju. Najveća disperzija u odabiru dana vjenčanja vidljiva je tijekom svibnja i lipnja, odnosno u mjesecima u kojima se ne održavaju veće vjerske svetkovine. Iz podataka nije razvidan utjecaj rada ženika u industriji na odabir dana vjenčanja.

Ženidbena dob i dobna razlika među supružnicima

Zakonom za ženidbe katolika iz 1856. i Naputkom za duhovne sudove iz 1857. pravna regulativa kršćanske ženidbe izuzeta je iz Austrijskoga građanskog zakonika te se ženidba, kao jedan od crkvenih sakramenata, uređivala odredbama katoličkoga ženidbenog prava. Do izdavanja *Kodeksa kanonskog prava* 1917., za muškarce je dopuštena dob za ženidbu bila navršениh 14, a za djevojke 12 godina.¹¹⁶ Odredbama novoga zakonika dopuštena dob za stupanje u brak

¹¹⁶ Benković, *Promjene svadbenih običaja u toliškome kraju*, 196-197.

povećana je za dvije godine, na 16 za muškarce i na 14 godina za djevojke.¹¹⁷ Dopusštena niska ženidbena dob odražavala je prvotnu svrhu ženidbe u vidu rađanja i odgajanja djece te drugotnu u vidu uzajamne pomoći ženikâ u vidu lijeka protiv požude.¹¹⁸

Godina	Prosječna životna dob ženikâ	Prosječna životna dob nevjestâ	Razlika u prosječnoj životnoj dobi, M : Ž
1909.	29	27	2
1910.	29	22	7
1911.	31	24	7
1912.	26	24	2
1913.	29	22	7
\bar{x} 1909. – 1913.	29	24	5
1914.	25	21	4
1915.	27	22	5
1916.	29	25	4
1917.	26	24	2
1918.	30	25	5
\bar{x} 1914. – 1918.	28	23	5
\bar{x} 1909. – 1918.	28	24	4

Tablica 21. Prosječna životna dob ženikâ i nevjestâ¹¹⁹ pri sklapanju braka, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

U župi Svetvinčenat tijekom promatranoga desetogodišnjeg razdoblja prosječna dob ženikâ, u koju su uračunati i ženici s ponovim brakom, iznosila je 28 godina (tablica 21). Pretežito su se vjenčavali u dobi od 22 do 26 godina (40,8 % udjela), najviše njih s 23 godine. Na životnu dob zasigurno je utjecala i opća vojna obveza za muškarce s navršenih 20 godina života.¹²⁰ Ženici mlađi od 20 godina rijetko su sklapali brakove – tijekom prvoga razdoblja dvojica 18-godišnjaka te četvorica 19-godišnjaka, dok su tijekom ratnoga razdoblja brak sklopila trojica 18-godišnjaka i jedan 19-godišnjak. Ženici stariji od 60

¹¹⁷ Ladislav Örsy, *Marriage in Canon Law*, Dublin – Leominster 1988., 134.

¹¹⁸ Isto, 46.

¹¹⁹ U MKV izostaje upis životne dobi za 59 nevjesta i 42 ženika. U prosječnu životnu dob ženika uračunata je i životna dob mladenaca koji su ponovno sklopili brak.

¹²⁰ Vojna obveza u zajedničkoj vojsci trajala je 10 godina (3 godine u postrojbi i 7 godina u pričuvu), a u domobranstvu 12 godina (2 godine u postrojbi i 10 godina u pričuvu). Milan Pojić, „Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868.-1914.“, *Arhivski vjesnik*, 43, 2000., 148.

godina brak su sklopili u četiri slučaja, od kojih je najstariji, 83-godišnjak, brak sklopio 1911. godine. Iako je tijekom ratnoga razdoblja zabilježen manji broj sklopljenih brakova, disperzija životne dobi ženika prilikom stupanja u brak nije se značajnije promijenila, s izuzetkom 1917., kada su brak pretežito sklapali muškarci životne dobi od 28 do 33 godine, njih devet ili 52,9 % udjela, što se može smatrati početkom kompenzacije, s obzirom na značajno smanjenje sklapanja braka od početka ratnoga razdoblja. Sklapanje brakova kod muškaraca zamjetno opada nakon 33. godine te se većinski odnosi na ponovni ulazak u brak nakon udovištva. Od 1750. do 1775. prosječna dob ženika iznosila je 29 godina, dok su stoljeće poslije (1875. – 1900.) u prvi brak u prosjeku stupali u 31. godini (30,6).¹²¹

Nevjesta	Ženik								
	18-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	83	Ukupno
15-17	3	14	4						21
18-19		17	12	4					33
20-24	5	26	20	11	5				67
25-29		7	10	5			1		23
30-39		3		6	5			1	15
40-49				1	2	3			6
50-59					1		1		2
60 <					1	1			2
Ukupno	8	67	46	27	14	4	2	1	169

Tablica 22. Životna dob ženikâ i nevjestâ¹²² pri sklapanju braka, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Prosječna životna dob nevjestâ pri stupanju u brak 1909. – 1918. iznosi 24 godine, odnosno prosječno je četiri godine nevjesta mlađa od ženika (tablica 21). U prethodnim analiziranim razdobljima (1750. – 1775., 1875. – 1900.), prosječna dob nevjestâ također je iznosila 24 godine, ali uz značajniju razliku između parova (oko 9 godina).¹²³ Najviše nevjesta brak je sklopilo u dobi od 17. do 22. godine (53 %), najviše u 20. godini. Zamjetno je kako su nevjeste u dobi od 15 i 16 godina sklopile brak uglavnom tijekom mirnodopskoga

¹²¹ Dobljanović, *Žrvanj života*, 71, 205.

¹²² Podaci su izračunati za 169 vjenčanih parova za koje je u MKV upisan podatak o životnoj dobi.

¹²³ Dobljanović, *Žrvanj života*, 71.

razdoblja (11 od 12 sklopljenih brakova), dok je tijekom ratnoga razdoblja, 1918., brak sklopila samo jedna 15-godišnjakinja. Podatak o smrti jednoga ili obaju roditelja upisan je u MKV za 12 od 22 nevjeste starosti od 15 do 17 godina, dok je smrt jednoga ili obaju roditelja zabilježena i za 6 od 10 ženika životne dobi od 18 do 19 godina, stoga je zaključak da smrt roditelja ubrzava ženidbu primjenjiv i na župu Svetvinčenat.¹²⁴ Značajno opadanje u broju sklopljenih brakova kod žena, kao i kod muškaraca, vidljivo je nakon 33. godine života te se također odnosi na ponovni brak nakon smrti supružnika. U četrdesetima brak je sklopilo šest žena, od kojih petero tijekom ratnoga razdoblja. Po završetku ženina fertilnoga razdoblja brak je sklapan samo iznimno, u svega četiri slučaja, od kojih su najstarije dvije nevjeste, starosti 66 godina, brak sklopile 1909., obje s mlađim ženicama. Iako prosječna životna dob mladenki tijekom ratnoga perioda nije značajnije izmijenjena, zamjetno je manje sklopljenih brakova do osamnaeste te u potpunosti izostaje sklapanje braka nakon pedesete godine života.

Iz podataka o dobi pri sklapanju braka razvidno je kako su se nevjeste životne dobi od 20 do 24 godine (39,6 %) najčešće udavale za ženike starosti od 20 do 24 i od 25 do 29 godina. U pravilu su ženici bili stariji od nevjesta – najveća razlika iznosi 50 godina između 83-godišnjega ženika i 33-godišnje nevjeste, međutim, zabilježeni su i obratni slučajevi; osamnaestogodišnja razlika zabilježena je između 66-godišnje nevjeste i 48-godišnjega ženika (tablica 22). Iako se iz upisa u MKV ne može iščitati jesu li brakovi ugovoreni ili sklopljeni iz ljubavi uz mogućnost slobodnoga izbora bračnoga partnera, velika razlika u godinama može ukazivati da je sklopljeni brak ugovoren ili sklopljen iz praktičnih razloga: pomoći u kućanstvu, odgoju djece, obrađivanju zemlje i dr. Iz podataka o provenijenciji razvidno je da su od četiri nevjeste starosti 15 godina dvije iz naselja Bokordići. U Bokordićima i Čabrunićima nevjeste su i u prosjeku niže životne dobi, jer se većina udala do 21. godine života, dok su starije nevjeste uglavnom udovice. Najmlađi su ženici dvojica 18-godišnjaka iz naselja Krase. U naselju Svetvinčenat prosječna životna dob ženika pri stupanju u brak viša je u odnosu na okolna naselja jer je većina brak sklapala u dobi od 26 do 29 godina. Viša životna dob zabilježena je i kod nevjesta iz naselja Svetvinčenat; najmlađa nevjesta starosti je 18 godina, dok se većina udavala između 20. i 25. godine.

124 Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 47.

Ponovni i srodnički brakovi

Prema upisima u MKV, župljani Svetvinčenata u novu su bračnu zajednicu ulazili isključivo nakon smrti supružnika, pridržavajući se odredaba kanonskoga zakonika prema kojem se valjani brak može razriješiti samo smrću jednoga ili oba supružnika.¹²⁵ Razlozi za ulazak u novu bračnu zajednicu višeslojni su i kompleksni te ovisni o nizu čimbenika – socioekonomskoga statusa i društvenih normi te uvjetovani obiteljskom situacijom, ali i spolom, jer se udovce smatralo nešto pogodnijima za ponovno sklapanje braka nego udovice.¹²⁶ Međutim, i mlada je udovica bila poželjna udavača.¹²⁷ Visoka stopa mortaliteta posredno je utjecala i na veću stopu obudovjelih, što je uz brigu za uzdržavanjem djece te potrebu za radnom snagom u poljoprivredi zasigurno imalo prevagu u odluci župljana Svetvinčenata o ulasku u novu bračnu zajednicu nakon smrti supružnika. Budući da, kako je već navedeno, u upisima MKV-a izostaje podatak o zanimanju, ne može se zaključivati o ulozi socioekonomskoga statusa pri odluci o ponovnom braku nakon smrti supružnika.

Godina	Broj vjenčanja	Status ženika		Status nevjeste	
		Neoženjen	Udovac	Neudana	Udovica
1909.	26	23	3	24	2
1910.	22	18	4	19	3
1911.	32	22	10	24	8
1912.	33	28	5	28	5
1913.	24	21	3	21	3
∑1	137	112	25	116	21
%		81,75	18,2	84,67	15,32
1914.	21	19	2	20	1
1915.	9	9		7	2
1916.	9	7	2	9	
1917.	17	13	4	14	3
1918.	35	28	7	29	6
∑2	91	76	15	79	12
%		83,51	16,48	86,81	13,18
∑1+∑2	228	188	40	195	33
Udio (N = 228)		82,45	17,54	85,52	14,47

Tablica 23. Predbračni status ženika i nevjesta župe Svetvinčenat, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

¹²⁵ *Kodeks kanonskog prava*, Kan. 1118.

¹²⁶ Marco Breschi i dr., „I secondi matrimoni nell'Italia pre-transizionale. Due casi di studio“, *Popolazione e Storia*, 9, 2008., 67.

¹²⁷ Doblanović, *Žrvanj života*, 76.

Iz podataka je razvidno da su ponovni brak u neznatno većem udjelu sklopili udovci, odnosno u desetogodišnjem razdoblju u ponovni brak stupilo je 40 udovaca (17,5 % udjela) i 33 udovice (14,5 % udjela).¹²⁸ Prosječno je svaki peti brak sklopio udovac, dok se na udovice prosječno odnosi svaki šesti sklopljeni brak (tablica 23). U proteklim razdobljima taj je udio u župi Svetvinčenat bio nešto viši: od početka 17. do početka 19. stoljeća u svaki je četvrti brak jedan od supružnika ušao kao udovac ili udovica.¹²⁹ Tijekom mirnodopskoga razdoblja najviše ponovnih stupanja u brak zabilježeno je u drugoj polovici 1911. i početkom 1912., ali se ne može dokazati povezanost s povećanom smrtnošću u 1911. godini. Tijekom ratnih godina najveći broj ponovno sklopljenih brakova zabilježen je od kolovoza do prosinca 1918. godine.

Naselje	1909. – 1913.		1914. – 1918.		Σ
	Udovac	Udovica	Udovac	Udovica	
Bibići	1	1			2
Bijažići	2				2
Bokordići	5	5	1		11
Boškari	2	2	1		5
Bričanci				1	1
Čabrunići	1				1
Foli		1	1		2
Kersani	1				1
Kranjčići			1		1
Pekici				1	1
Radigoža		1	2		3
Raponji		1		1	2
Režanci		3			3
Salambati				1	1
Smoljanci	1	1	4	1	7
Svetvinčenat	1	1	2	1	5
Šikuti	2				2
Štokovci	1	2		3	6
Vidulini	1				1

Tablica 24. Distribucija provenijencije ponovno udanih ženika i nevjesta iz župe Svetvinčenat, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

¹²⁸ U upisima u MKV povremeno izostaju podaci o predbračnom statusu ženika i nevjesta te su u analizi obrađeni slučajevi za koje je udovištvo upisano u predviđenu rubriku ili uz ime i prezime mladenaca.

¹²⁹ Isto, 76.

Iz analize ponovno sklopljenih brakova po naseljima provenijencije udovaca i udovica razvidno je da su mještani pojedinih naselja skloniji ponovnom ulasku u novu bračnu zajednicu nakon smrti supružnika, dok u drugima sklapanja brakova udovaca i udovica gotovo u potpunosti izostaju (tablica 24). Primjerice, dok se u naselju Bokordići među sklopljenim brakovima 30,5 % odnosi se na ponovne brakove, u Čabrunićima je ponovni brak zabilježen samo kod jednoga udovca, a nema ponovnih brakova udovica. Prema svjedočanstvu M. M., izostanak ponovnih brakova udovica u Čabrunićima vjerojatno je uvjetovan bojazni da muževi ne bi bili dobri očevi djeci iz prethodnoga braka, što se vjerojatno po nekom iskustvu znalo i pričalo.¹³⁰ U naselju Svetvinčenat ponovni je brak sklopilo 10 % obudovjelih, što je značajno manje u odnosu na pojedine seoske sredine. Dok podaci za Čabruniće, uz navedeno svjedočanstvo, ukazuju na etnološke osobitosti naselja u mogućoj poveznici s visokim udjelom endogamije, nizak udio ponovnih brakova u naselju Svetvinčenat u mogućoj je poveznici sa socioekonomskim statusom žitelja, jer su mještani, u odnosu na ruralni dio župe, bili u manjoj ovisnosti o pomoći bračnoga druga u poljoprivredi. Navedene razlike u varijetetu ukazuju na razlike na razini mikrolokacija te je za donošenje znanstveno relevantnih zaključaka, da bi se potvrdilo etnološke osobitosti pojedinih naselja, potrebno sačiniti analizu dužega razdoblja. Odredbama zaključaka Tridentskoga sabora zabranjeno je sklapanje braka do trećega i četvrtoga stupnja srodstva bez dobivenoga oprosta.¹³¹ Župljani Svetvinčenta pridržavali su se toga te je tijekom desetogodišnjega razdoblja u upisima MKV zabilježeno traženje oprosta u četiri navrata, po dva u 1913. i 1914. godini. Tri slučaja odnose se na Bokordiće, a jedan na Čabruniće.

Provenijencija mladenaca

Osim migracijskih procesa, vjenčanja su jedan od najboljih pokazatelja otvorenosti i zatvorenosti stanovništva. Prema Yvanu Lepageu postoje četiri moguće kombinacije brakova prema mjestu rođenja: oba mladenca rođena su u istom mjestu, supružnik je rođen u mjestu, a supružnica izvan mjesta, supružnica rođena u mjestu, a supružnik izvan mjesta i oba supružnika su

¹³⁰ Intervju: M. M. (r. 1920.), 2021.

¹³¹ *Kodeks kanonskog prava*, Predgovor, XXV. Četvrti lateranski sabor stegnuo je zapreku srodstva u pobočnoj lozi do četvrtoga koljena. Kan. 1076., § 2. U pobočnoj je lozi ženidba nevaljana sve do trećega koljena, dok se ne smije dopustiti ženidba u bilo kojem koljenu izravne loze ili u prvom koljenu pobočne loze.

rođena izvan mjesta.¹³² Iz analiziranih podataka iščitavaju se i podaci o mobilnosti stanovništva, socijalni odnosi prema mjesnim župljanima i stanovništvu susjednih župa te podaci o endogamiji.

Nevjeste župe Svetvinčenat	Provenijencija ženikâ						
	Isto naselje	Granično naselje	Župa	Granična župa	Istra	Izvan Istre	Nečitko/nn
1909. – 1913. (N=122)	27,87	18,85	27,87	10,66	9,84	2,46	2,46
1914. – 1918. (N=75)	36	25,3	18,7	12	5,3	2,7	
Ukupno (N=197)	30,96	21,32	24,37	11,17	8,12	2,54	1,52
Ženici župe Svetvinčenat	Provenijencija nevjestâ						
	Isto naselje	Granično naselje	Župa	Granična župa	Istra	Izvan Istre	Nečitko/nn
1909. – 1913. (N=103)	33,01	25,24	32,04	7,77			1,94
1914. – 1918. (N=75)	36	32	9,33	18,67	1,33	1,33	1,33
Ukupno (N=178)	34,27	28,09	22,47	12,36	0,56	0,56	1,69

Tablica 25. Provenijencija ženikâ i nevjestâ po usporednim razdobljima, 1909. – 1918., prema udjelima (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Od 228 sklopljenih brakova provenijencija iz župe Svetvinčenat zabilježena je kod 178 ženika (78,1 %) i 197 (86,4 %) nevjesta, što ukazuje na društvenu zatvorenost stanovništva i nisku mobilnost. Uz ženidbu unutar župe razvidna je i sklonost odabira supružnika u uskom krugu prebivališta jer su gotovo dvije trećine ženika i polovica nevjesta sklopili brak unutar svojega naselja ili u susjednom naselju (tablica 25). Prevalencija brakova u kojima su oba supružnika iz župe Svetvinčenat zabilježena je i u prethodno analiziranim razdobljima, od 1734. do 1813.¹³³ i 1875. do 1900.¹³⁴ Iz usporedbe mirnodopskoga i ratnoga razdoblja razvidno je zadržavanje obrasca zatvorenosti stanovništva, iako uz veći udio ženidbe supružnicima iz graničnih župa tijekom ratnoga razdoblja, ali uz smanjenje sklapanja braka sa ženicima i nevjestama izvan teritorija Markgrofovije Istre.

¹³² Radoslavka M. Radojević, „Promene strukture populacije stanovnika prema mestu rođenja supružnika u opštini Herceg-Novi u XIX i XX stoleću“, *Boka – zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti*, 23, 2003., 253-280.

¹³³ Dobljanović, *Žrvanj života*, 87.

¹³⁴ Drandić, „Demografska analiza“, 134-136.

Naselje ženikâ (N = 228)	Provenijencija nevjestâ							Ukupno
	Isto naselje	Granično naselje	Župa	Granična župa	Istra	Ostalo (izvan Istre)	Nečitko/ nn	
Bibići	1	4	1	1				7
Bijažići		1		1			1	3
Bokordići	5	6	4	3				18
Boškari	1	1	2	1				5
Bričanci	1		2					3
Čabrunići	15	2	2	1				20
Ferlini			1	1				2
Foli	2			1				3
Kersani		1						1
Kranjčići	1	3	2	1				7
Krase		2		1				3
Pajkovići		1	2					3
Pekici		2						2
Radigoža	2		8	3	1			14
Raponji	2		4	1				7
Režanci	10	4		2			1	17
Salambati		1						1
Smoljanci	4	5	2	2			1	14
Svetvinčenat	14	6	2	1		1		24
Šikuti		3	1	1				5
Štokovci	3	5	5	1				14
Tofulini		1						1
Vidulini		2	1					3
Žlapani			1					1
Ukupno	61	50	40	22	1	1	3	178
%	34,27	28,09	22,47	12,36	0,56	0,56	1,69	78,08
Ženici izvan župe				24	16	7	3	50

Tablica 26. Provenijencija ženikâ iz župe Svetvinčenat s provenijencijom nevjestâ, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Naselje nevjestâ (N = 228)	Provenijencija ženikâ							Ukupno
	Isto naselje	Gra- nično naselje	Župa	Gra- nična župa	Istra	Ostalo (izvan Istre)	Nečitko/ nn	
Bibići	1	1		1				3
Bijažići		1	1	1				3
Bokordići	5	1	6	2	2		2	18
Boškari	1	2	1	2				6
Bričanci	1		2					3
Čabrunići	15	3	1	1	4			24
Ferlini		1	3					4
Foli	2	1	7					10
Kersani			1					1
Kranjčići	1	3		1				5
Krase			2					2
Pajkovići			2					2
Pekici		1	2	1				4
Pustijanci			1					1
Radigoža	2	5	6	1	2			16
Raponji	2	4	3	1	1			11
Režanci	10	1	5	4				20
Salambati		5		2	1			8
Smoljanci	4	5	3	2	1	1		16
Svetvinčenat	14	2		2	3	4		25
Šikuti		1	1					2
Štokovci	3	5			1		1	10
Vidulini			1	1	1			3
Ukupno	61	42	48	22	16	5	3	197
%	30,96	21,32	24,37	11,17	8,12	2,54	1,52	86,40
Nevjeste izvan župe				23	1	3	4	31

Tablica 27. Provenijencija nevjestâ iz župe Svetvinčenat s provenijencijom ženikâ, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Analiza provenijencije nevjesta i ženika po usporednim razdobljima ne pokazuje odstupanja od desetogodišnjega razdoblja (tablice 26 i 27), s izuzetkom naselja Svetvinčenat, u kojem je tijekom ratnoga razdoblja smanjeno sklapanje brakova sa supružnicima iz područja Kraljevine Italije. Iako je izgledno da nisu svi brakovi ženikâ sklopljeni izvan župe Svetvinčenat upisani u MKV, dostupni podaci o sklopljenim brakovima ženikâ ukazuju na zatvorenost društva. Uz visok stupanj ženidbe unutar istoga naselja, kod ženikâ je zabilježena sklonost odabira nevjeste iz susjednoga, graničnoga naselja, uz zamjetno nizak udio ženidaba s nevjestama sa širega prostora te izvan Markgrofovije Istre. Po otvorenosti, odnosno najmanjim udjelom vjenčanja unutar naselja ili graničnoga naselja izdvajaju se ženici iz Radigože i Raponji te nevjeste iz Foli. Nevjeste iz naselja Svetvinčenat većinski su se udavale unutar naselja, uz svega dvije ženidbe sa ženicama iz okolnih mjesta, dok su dva braka sklopljena sa ženicama s područja Kraljevine Italije. Za razliku od nevjesta, ženici iz Svetvinčenta bili su otvoreniji prema sklapanju brakova s nevjestama iz okolnih, iako pretežito graničnih, ruralnih naselja. Uz nevjeste iz naselja Svetvinčenat, i nevjeste iz Salambati, Smoljanci, Štokovci, Vidulini i Čabrunići, naselja koja se nalaze u blizini željezničkih postaja, također su sklupale brak sa ženicama iz širega prostora Markgrofovije Istre, što je pokazatelj utjecaja dostupnosti mogućnosti mobilnosti i na sferu privatnoga života. Iako je ženidba unutar istoga mjesta prisutna u većini naselja, budući da nije isključiva, ne može se okarakterizirati kao endogamija. Sklapanje braka unutar naselja posebno je istaknuto u naseljima Režanci, Svetvinčenat i Čabrunići, gdje je ujedno zabilježena najveća prevalencija vjenčanja unutar naselja (62,5 %). Kao zanimljivost ističe se da je najmanje ženidaba unutar istoga naselja zabilježeno u vrijeme župnika *Carla Coronice*, 1909. i 1910. godine.

Naselja mladenaca župe Svetvinčenat	Provenijencija mladenaca iz graničnih župa 1909. – 1918.									
	Barban		Kanfanar		Žminj		Roverija (Juršići)		Bale (Krméd)	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Bibići	1					1				
Bijažići										1
Bokordići	1				1	3				

Boškari						1	1		1	
Čabruniči	1			1						
Ferlini						1				
Foli						1				
Kranjčiči			1	1						
Krase						1				
Pekici					1					
Radigoža		1	1			2				1
Raponji					1	1				
Režanci	2					1	2	1		
Salambati					2					
Smoljanci			1			2	1		1	
Svetvinčenat			1	1	1					
Šikuti				1						
Štokovci						1				
Vidulini									1	
Sveukupno	5	1	4	4	6	15	4	1	3	2
1909. – 1913.	5	1	3	2	5	4	2	1	1	1
1914. – 1918.	1		1	2	1	11	2		2	1

Tablica 28. Provenijencija mladenaca iz graničnih župa, 1909. – 1918. (MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.)

Iz analize sklopljenih brakova s mladencima iz graničnih župa razvidno je kako blizina susjednih župa nije bila poticajan faktor za sklapanje ženidbe, a njihov izostanak, odnosno bilježenje u niskom udjelu, ukazuje na postojanje kolektivnoga identiteta na razini župe i opreku prema „drugima“. Primjerice, u naseljima Ferlini i Foli tijekom desetogodišnjega razdoblja zabilježen je samo po jedan brak s mladencima iz granične župe Žminj. Isto se odnosi na naselje Bokordići koje graniči sa župom Barban. U Salambatima, naselju graničnom sa župom Kanfanar, i Čabrunićima, graničnima s Roverijom (župa Juršići), ženidbe s mještanima susjedne župe u potpunosti izostaju tijekom deseto-

godišnjega razdoblja. Unatoč vlaško-bezačkoj opoziciji,¹³⁵ najviše brakova sklopljeno je s nevjestama iz župe Žminj, od kojih 73,3 % tijekom ratnoga razdoblja, što je u mogućoj povezanosti s evakuacijom djevojaka s područja župe Svetvinčenat (tablica 28).

Glavna obilježja stopa i trendova sklapanja brakova tijekom desetogodišnjega razdoblja odražavaju značajan utjecaj kanonskih odredbi te poljoprivredni jesensko-zimski sezonski ciklus sklapanja vjenčanja, uz odstupanja na lokalnoj razini. Iako kanonske odredbe omogućuju i preporučuju rani ulazak u bračnu zajednicu, prosječna životna dob ženika ukazuje na utjecaj podmirivanja obavezne vojne obveze na sklapanje braka. Nepovoljne ratne okolnosti negativno su utjecale na stopu nupcijaliteta, međutim, početak kompenzacijskoga razdoblja od 1918. može ukazivati na težnju stanovništva za normalizacijom socijalnoga života.

Mortalitet i ratni gubici

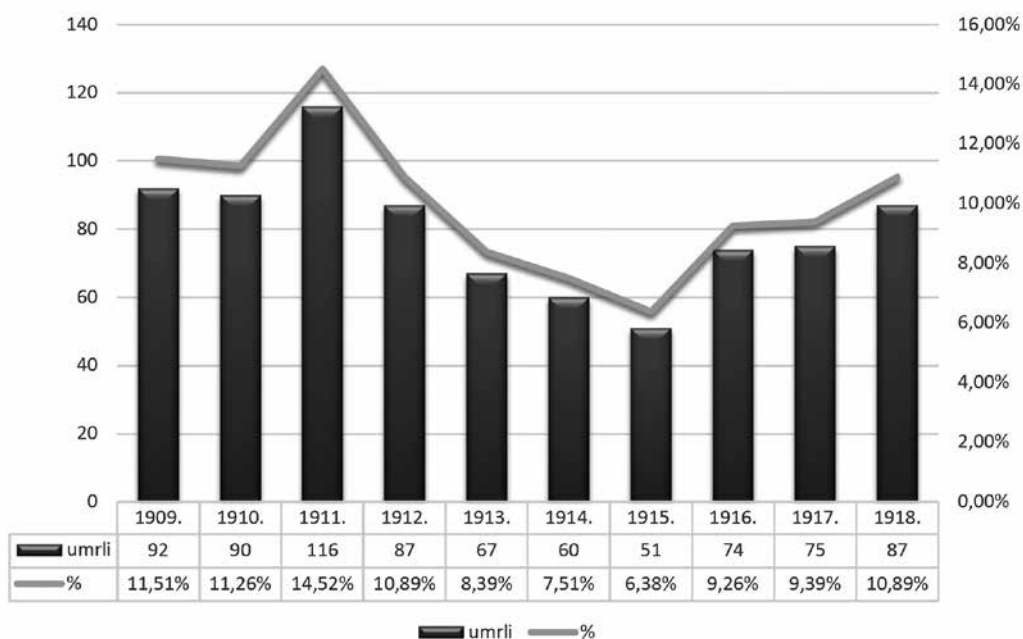
Vremenska i prostorna distribucija umrlih

Od 1909. do 1918. u MKU župe Svetvinčenat upisano je 799 osoba. Upisani podaci umrlih ne odražavaju realan podatak o smrtnosti jer župljani Svetvinčenta umrli u izbjeglištvu i na ratištu tijekom Prvoga svjetskog rata nisu upisani u MKU župe Svetvinčenat već u maticu u mjestu ukopa. Zbog toga će se u poglavlju obrađivati podaci upisani u MKU Svetvinčenat, odnosno apsolutni brojevi. Iznimno, u MKU župe Svetvinčenat upisane su tri osobe preminule u izbjeglištvu (1915. muška beba stara 20 dana i pedesetpetogodišnji muškarac te 1916. četrnaestogodišnji dječak). Valja istaknuti da matične knjige umrlih pružaju samo uvid u broj umrlih te na osnovi tih izvora nije moguće utvrditi koliko je osoba oboljelo u pojedinim epidemijama.¹³⁶ Sve do zrele faze demografske tranzicije, a to znači iznimno dugo, u nekim dijelovima Europe i do sredine prošloga stoljeća, mortalitet je bio glavni regulator stanovništva i uzrok njegove stagnacije.¹³⁷

135 Sandi Blagonić, „Prilog etnohistoriji (sub)etničkih skupina Vlaha i Bezaka u Istri“, *Problemi sjevernog Jadrana*, 9, 2009., 103-108.

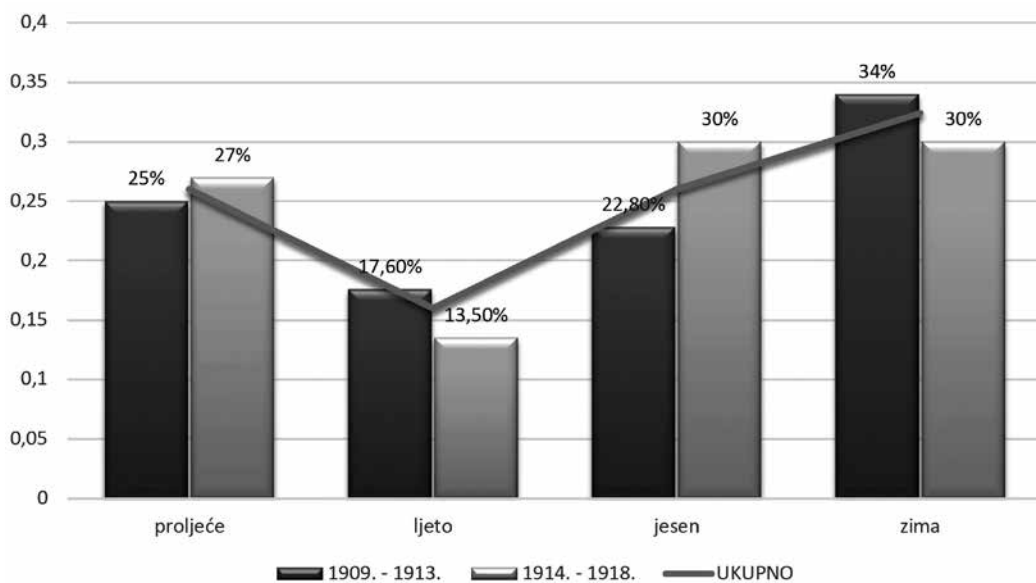
136 Mladen Andreis, „Uzroci smrti na otoku Šolti od godine 1825. do 1900. prema podacima iz matičnih knjiga umrlih“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 22, 1989., 117.

137 Nikola Anušić, „Kad smrt poždere smrt: utjecaj pandemije španjolske gripe iz 1918. godine na dinamiku patocenične promjene u sjevernoj Hrvatskoj“, *Smrt u opusu Vladana Desnice i europskoj kulturi: poetički, povijesni i filozofski aspekti*, zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Desničini susreti 2017., uredili Ivana Cvijović Javorina i Drago Roksandić, Zagreb 2018., 452.

Grafikon 12. Godišnja distribucija umrlih u župi Svetvinčenat, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1917., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Prema upisima u MKU župe Svetvinčenat, od 1909. do 1918. godišnje je prosječno umiralo 80 osoba ($SD \pm 17,63$), dok mjesečni prosjek umrlih iznosi 6,71 ($SD \pm 3,61$). Od prosjeka odstupa 1911. s upisom smrti 116 osoba, dok je najmanji broj zabilježen 1915. Kao zanimljivost ističe se 1913. s najmanje zabilježenih preminulih osoba tijekom mirnodopskoga razdoblja, 22,98 % manje u odnosu na prethodnu 1912. godinu, te 30 % manje od prethodnoga četverogodišnjeg prosjeka. Tijekom mirnodopskoga razdoblja u MKU upisano je preminuće 452 osobe, odnosno prosječno 90 osoba godišnje ($SD \pm 15,6$), dok mjesečni prosjek umrlih iznosi 7,53 ($SD \pm 3,73$), uz 15 % veću smrtnost muškaraca u odnosu na žene. U ratnom razdoblju u MKU zabilježena je smrt 347 osoba, odnosno 43 % udjela desetogodišnjega razdoblja. Godišnji prosjek preminulih iznosi 69,4 ($SD \pm 12,56$), dok je mjesečni prosjek umrlih 5,9 osoba ($SD \pm 3,27$) (grafikon 12).

Grafikon 13. Distribucija umrlih po klimatološkim godišnjim dobima, usporedna razdoblja, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Kao što raspored mjeseci u godini ostavlja trag u maticama krštenih (ritam radova u polju) i vjenčanih (crkvene zabrane), jednako tako ostavlja i u maticama umrlih (udari pojedinih zaraznih bolesti).¹³⁸ Iz analize smrtnosti po klimatološkim godišnjim dobima razvidno je da je tijekom desetogodišnjega razdoblja najviše umrlih zabilježeno u zimsko doba, od studenoga do kraja veljače, dok je minimum zabilježen tijekom ljetnih mjeseci. Smrtnost tijekom mirnodopskoga razdoblja u podudarnosti je s desetogodišnjom distribucijom umrlih po klimatološkim godišnjim dobima, dok je tijekom ratnih godina smrtnost tijekom proljeća, jeseni i zime gotovo izjednačena, uz izražen minimum zabilježene smrtnosti tijekom ljetnoga razdoblja (grafikon 13). Iako uz manja odstupanja, slično sezonsko kretanje smrtnosti zabilježeno je i u prethodno analiziranim razdobljima – od 1734. do 1813. u župi Svetvinčenat postojao je model mjesečnoga rasporeda umrlih, u kojem su maksimalne vrijednosti dosegnute početkom godine (siječanj) i od kolovoza do prosinca.¹³⁹

¹³⁸ Davorin Hrkač, „Demografski razvoj Broda 1869-1890. godine“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 41, 2009., 287.

¹³⁹ Doblanović, *Žrvanj života*, 95.

1909. – 1913.													
Mjesec /godina	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Σ
1909.	7	13	9	9	6	4	4	12	4	5	9	10	92
1910.	13	14	8	2	8	9	4	9	5	9	4	5	90
1911.	15	16	16	6	12	4	3	6	9	6	9	14	116
1912.	10	10	10	5	7	4	6	8	6	4	7	10	87
1913.	5	9	4	5	7	3	2	2	14	11	1	4	67
Σ (1909. – 1913.)	50	62	47	27	40	24	19	37	38	35	30	43	452
%	11	14	10	6	9	5	4	8	8	8	7	10	100
\bar{x}	10	12,4	9,4	5,4	8	4,8	3,8	7,4	7,6	7	6	8,6	90,4
SD	3,7	2,6	3,9	2,2	2,1	2,1	1,3	3,3	3,6	2,6	3,1	3,7	15,6
1914. – 1918.													
Mjesec /godina	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Σ
1914.	4	5	4	6	6	5	2	4	4	6	6	8	60
1915.	7	10	10	6	5	3	1	1	1	1	2	4	51
1916.	2	7	11	7	6	6	2	7	5	9	6	6	74
1917.	4	9	5	3	11	3	4		9	10	10	7	75
1918.	8	11	4	5	4	4	3	2	5	12	17	12	87
Σ (1914. – 1918.)	25	42	34	27	32	21	12	14	24	38	41	37	347
%	7,2	12,1	9,8	7,8	9,2	6,1	3,5	4	6,9	11	11,8	10,7	100
\bar{x}	5	8,4	6,8	5,4	6,4	4,2	2,4	3,5	4,8	7,6	8,2	7,4	69,4
SD	2,2	2,2	3,1	1,4	2,4	1,2	1	2,3	2,6	3,8	5,1	2,7	12,6
1909. – 1918.													
Mjesec /godina	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Σ
Sv.	75	104	81	54	72	45	31	51	62	73	71	80	799
%	9,4	13	10	6,8	9	5,6	3,9	6,4	7,8	9,1	8,9	10	100
\bar{x}	7,5	10,4	8,1	5,4	7,2	4,5	3,1	5,7	6,2	7,3	7,1	8	79,9
SD	3,9	3,1	3,7	1,9	2,4	1,7	1,4	3,5	3,4	3,3	4,3	3,3	17,6

Tablica 29. Godišnja i mjesečna distribucija umrlih, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Iz mjesečne distribucije umrlih razvidno je da se najveći broj preminuća tijekom desetogodišnjega razdoblja odnosi na veljaču (13 % udjela) te ožujak i prosinac (8 % udjela). Minimum umrlih zabilježen je tijekom srpnja (3,9 % udjela), s uzlaznom putanjom do prosinca. Iako je broj umrlih u padu od travnja, gotovo je svake godine zabilježeno povećanje umrlih u svibnju, najviše 1911. i 1917. godine. Iz analiza pojedinačnih mjeseci razvidno je da je najviše osoba, njih 17, umrlo u studenom 1917., dok je tijekom desetogodišnjega razdoblja jedini mjesec bez zabilježenoga upisa preminuća kolovoz 1917. godine. U prvom, mirnodopskom razdoblju, vrhunac je umrlih zabilježen u prvom tromjesečju, od siječnja do kraja ožujka, s 35 % udjela. Od uobičajeno veće smrtnosti u prvom tromjesečju odstupa 1913., kada je vrhunac zabilježen u jesenskom razdoblju, tijekom rujna i listopada. Slijedom trenda desetogodišnjega razdoblja i tijekom prvih pet godina zabilježen je pad umrlih u travnju, uz ponovni porast u svibnju, dok je najmanji broj umrlih zabilježen tijekom srpnja (4 % udjela). Tijekom 1911., godine s najvećim brojem umrlih u prvom petogodišnjem razdoblju, povećana smrtnost zabilježena je od siječnja do ožujka te u svibnju, rujnu i prosincu. Ratno razdoblje djelomično odstupa od desetogodišnjega i prvoga, mirnodopskoga razdoblja. Uz navedeno izjednačavanje broja umrlih po klimatološkim godišnjim dobima, iz mjesečne distribucije razvidno je povećanje umrlih u veljači, listopadu te studenom. Najmanje umrlih zabilježeno je u ljetnim mjesecima, srpnju i kolovozu (tablica 29).

Umrli	1909. – 1913.						1914. – 1918.						
	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	Σ	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	Σ	sv.
Sv.	92	90	116	87	67	452	60	51	74	75	87	347	799
%	20,4	19,9	25,7	19,2	14,8	56,6	17,3	14,7	21,3	21,6	25,1	43,4	-
M	52	53	59	41	37	242	27	31	35	33	45	171	413
% M	56,5	58,9	50,9	47,1	55,2	53,5	45	60,8	47,3	44	51,7	49,3	51,6
Ž	40	37	57	46	30	210	33	20	39	42	42	176	386
% Ž	43,5	41,1	49,1	52,9	44,8	46,5	55	39,2	52,7	56	48,3	50,7	48,3

Tablica 30. Distribucija umrlih po usporednim razdobljima i spolnoj strukturi, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Desetogodišnji omjer umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene iznosio je 1,07 : 1, odnosno preminulo je 6,8 % muškaraca više od žena. Tijekom mirnodopskoga razdoblja umrlo je 15 % više muškaraca, a najveća spolna razlika umrlih zabilježena je 1910., kada omjer umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene iznosi 1,43 : 1. Tijekom ratnoga razdoblja razvidna je neznatno veća smrtnost žena (50,7 %), s najvećom razlikom 1917., kada omjer umrlih žena u odnosu na umrle muškarce iznosi 1 : 0,78. Najveća razlika u broju preminulih muškaraca i žena zabilježena je 1915. (1,55 : 1), međutim na razliku je utjecala evakuacija stanovništva, prvenstveno žena i djece, što potvrđuju i podaci spolne strukture umrlih, iz kojih je razvidno da od lipnja do kraja studenoga 1915. u MKU nije upisana smrt ženskih osoba, dok je u istom razdoblju umrlo devet muškaraca: dva dojenčeta, dvoje djece starosti do dvije godine te petero muškaraca starosti od 53 do 76 godina života (tablica 30).

Mjesec Godina Spol		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1909. – 1913.	M	25	35	29	10	27	12	12	16	19	19	13	25
	Ž	25	27	18	17	13	12	7	21	19	16	17	18
1914. – 1918.	M	13	21	19	13	15	11	7	7	14	16	20	15
	Ž	12	21	15	14	17	10	5	7	10	22	21	22
Sv.	M	38	56	48	23	42	23	19	23	33	35	33	40
	Ž	37	48	33	31	30	22	12	28	29	38	38	40

Tablica 31. Mjesečna distribucija spolne strukture umrlih po usporednim razdobljima, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Prevalencija umrlih muškaraca zabilježena je u sedam mjeseci, dok se travanj u desetogodišnjem razdoblju, ali i u usporednim razdobljima, ističe po prevalenciji umrlih žena, s omjerom 1,34 : 1. Iako u većini mjeseci nema značajnijega odstupanja, od prosjeka odstupaju ožujak i svibanj s 15, odnosno 12 umrlih muškaraca više od žena. Iz analize je razvidno da spolni omjer umrlih nije u poveznici s klimatološkim godišnjim dobima. Tijekom petogodišnjega ratnog razdoblja umrlo je pet žena više u odnosu na muškarce, a odstupanja od mirnodopskoga razdoblja vidljiva su i u mjesečnoj spolnoj strukturi umrlih. Prevalencija umrlih muškaraca zabilježena je u pet mjeseci, dok je u dva mjeseca – veljači i kolovozu – omjer izjednačen (tablica 31). Od 1734. do

1813. sezonsko kretanje smrtnosti svih dobnih skupina najviše vrijednosti ima u siječnju te od kolovoza do listopada. S obzirom na spol, godišnji raspored smrtnih slučajeva bio je gotovo jednak za muški i ženski dio populacije. Kod oba spola smrtnost je bila najizraženija u rujnu, listopadu i siječnju.¹⁴⁰

Godina/ naselje	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	Σ
Bibići	8	4	7	1	5	2	2	1	2	6	38
Bijažići		2	3	2				1			8
Bokordići	8	3	9	8	5	5	3	3	5	3	52
Boškari	4	1	4	3	1		1	1	5		20
Bričanci	1	5	3	3	1	1				1	15
Čabrunići	7	8	16	7	5	16	10	8	12	10	99
Ferlini	1			1				1		1	4
Foli	2	3	2	2	6	1	2	5		3	26
Kersani		1	2	4							7
Kranjčići	3	3	2	4	1	1	1	1	1	2	19
Krase		1			1	3				2	7
Mrketi				1							1
Pajkovići			2	3	3	1	1	3	1	1	15
Pekici	3	1		1			1	2		3	11
Pićanci				1				1	1		3
Pusti				1	3		1			2	7
Pustijanci			1					1			2
Radigoža	5	11	7	5	6	4	1	3	8	4	54
Raponji	2	1	4	1		2	1	5	3	1	20
Režanci	18	8	8	3	9	4	8	4	5	19	86
Salambati	4	4	1	6			1	2		3	21
Smoljanci	2	10	12	9	6	8	5	7	8	8	75
Svetvinčenat	13	15	17	15	9	5	5	13	16	12	120
Šikuti		1	3							1	5
Štokovci	8	6	5	4	3	4	3	8	8	5	54
Vidulini	3		5	1	2	2					13
Žlapani			1	1		1					3
Bez upisa		1	2		1		2	1			7

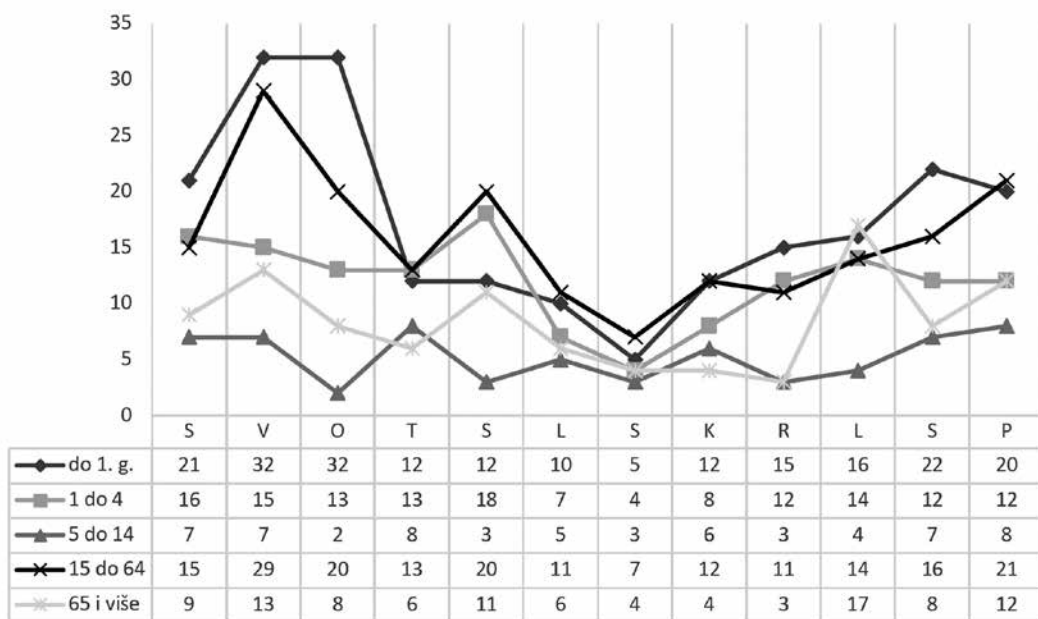
Tablica 32. Godišnja distribucija umrlih po naseljima, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Iz distribucije umrlih po naseljima po broju umrlih izdvajaju se Svetvinčenat sa 120 umrlih u desetogodišnjem razdoblju te Čabrunići s 99 umrlih. U oba naselja po broju umrlih izdvaja se 1911. godina. U predratnoj 1913. preminuće nije zabilježeno u 11, odnosno 40,7 % naselja. Tijekom sušne 1917. najviše umrlih zabilježeno je u naseljima Svetvinčenat i Čabrunići, dok se u pojedinim naseljima ne bilježi preminuće; međutim, izostanak preminulih uvjetovan je i brojnim preminulim evakuircima te smanjenjem broja poroda, a time i posljedično manjim brojem preminule novorođenčadi i dojenčadi (tablica 32).

Godina/ naselje	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Bibići	2	5	6		1	1		7	2	4	3	7
Bijažići	1		1	2			1		1			2
Bokordići	7	12	3	2	5	3	1	4	2		7	6
Boškari	2	2	3		1	3	2	2	2	1	1	1
Bričanci	2	1	2	11	2					3	2	1
Čabrunići	8	10	8	7	8	7	3	7	10	4	9	16
Fertini						1				2		1
Foli	1	2	2	4	3	6	2	1	2	1	1	1
Kersani	1	1	2		1	2						
Kranjčići		2	3		3	2	2	1	1	2	2	1
Krase	2				1				1		2	1
Mrketi			1									
Pajkovići	3	1	1	1	2		1	1	2	1	2	
Pekici	2	2	1	1	2		2				1	
Pićanci		1					1					1
Pusti	2					1			1	1	1	1
Pustijanci		1						1				
Radigoža	4	5	6	5	9	3		4	1	12	2	3
Raponji		4	4	2					2	1	1	6
Režanci	10	15	7	6	4	2	4	7	8	5	11	7
Salambati	3	4	1		2		1	1	2	2	2	3
Smoljanci	4	14	12	4	3	2	3	5	7	7	5	9
Svetvinčenat	11	14	10	9	16	5	7	6	11	13	10	8
Šikuti		1	1		2				1			
Štokovci	7	5	6	6	5	3		1	4	9	3	5
Vidulini		1		3	2		1			2	4	
Žlapani									1		2	
Bez upisa	2	2						1	2			

Tablica 33. Mjesečna distribucija umrlih po naseljima, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Analiza mjesečne distribucije umrlih po naseljima ukazuje na razlike na razini mikrolokacija. Iako većina naselja zadržava prosječne maksimume i minimume umrlih za razinu župe, u određenim naseljima razvidno je odstupanje u desetogodišnjem razdoblju (tablica 33). Nekoliko naselja bilježi ravnomjernu smrtnost u mjesečnoj distribuciji. U naseljima Boškari, Kersani, Pekici i Pajkovići tijekom desetogodišnjega razdoblja ne bilježi se mjesec s većim brojem umrlih, dok je u drugim naseljima najveća smrtnost zabilježena u vrijeme župnoga minimuma preminulih. Primjerice u naselju Bibići najviše umrlih zabilježeno je u kolovozu, od kojih gotovo polovica (48,9 %) u dobi od 30 do 50 godina od tuberkuloze i tifusa, dok se, iako je riječ o ljetnom mjesecu, ne bilježi smrtnost od crijevnih zaraznih bolesti. Za naselje Foli izdava se lipanj, ali bez izdvajanja uzroka smrti, dok se u Bokordićima po broju umrlih izdvaja veljača (41,66 % umrlih od dojenačke slabosti). U Čabrunićima je najviše umrlih zabilježeno u prosincu, od kojih najviše od dojenačke slabosti (31,25 %) te pulmonitisa (25 %).

Grafikon 14. Mjesečna distribucija umrlih po životnoj dobi, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Iz analize mjesečne distribucije umrlih po dobi razvidni su obrasci umiranja pojedinih dobnih skupina. Najkritičniji mjeseci za preživljavanje dojenčadi zabilježeni su od kasne jeseni i tijekom zimskih mjeseci, od studenoga do kraja ožujka, kada je smrtnost dvostruko viša u odnosu na razdoblje od kasnoga

proljeća do rane jeseni. Nagli pad umrlih od travnja te ponovni porast krajem jeseni značajan je indikator širokoga spektra nepovoljnih utjecaja koji posredstvom pada temperature zraka povećavaju smrtnost dojenčadi. Iako u manjem udjelu, nepovoljni zimski uvjeti odražavali su se i na smrtnost male djece, a najmanje ih je, kao i dojenčadi, umrlo tijekom lipnja, srpnja i kolovoza. Za smrtnost male djece, populacije fertilnoga kontingenta te osoba starije životne dobi karakteristično je povećanje smrtnosti u svibnju, nakon travanjškoga opadanja broja umrlih, dok je za djecu pretfertilnoga kontingenta upravo travanj, uz prosinac, najizraženiji mjesec po broju umrlih. Za stariju dob najkritičniji je listopad. Iako su sve dobne skupine podložne manjim odstupanjima, za sve je karakteristična veća stopa umiranja tijekom jesensko-zimskoga razdoblja, uz smanjenje smrtnosti tijekom toplijih, proljetno-ljetnih mjeseci (grafikon 14). Od 1734. do 1813. s obzirom na dob umrlih uočena su tri modela rasporeda umrlih tijekom godine. Maksimalne vrijednosti umrle dojenčadi zabilježene su krajem i početkom godine, u prosincu i siječnju. Kretanje smrtnosti dojenčadi do tridesetoga dana života bilo je, kao i u izvještajnom razdoblju, slično kretanju broja rođenih po mjesecima jer je velik broj djece umro ubrzo nakon poroda. Drugi model odnosi se na smrtnost djece do desete godine života (izuzev novorođenčadi) zabilježen od kolovoza do listopada, kada je umrla gotovo polovica umrlih. Iako uzroci smrti nisu zabilježeni, razdoblje smrti upućuje na crijevne bolesti. Najviše djece umrle u kasno ljeto i ranu jesen umrlo je od epidemije velikih boginja. Treći model odnosi se na dobnu skupinu starijih od deset godina za koje je zima bila razdoblje najizraženije smrtnosti. Hladnoća je uzrokovala prehlade zbog kojih su smrtno stradavale manje otporne dobne skupine.¹⁴¹

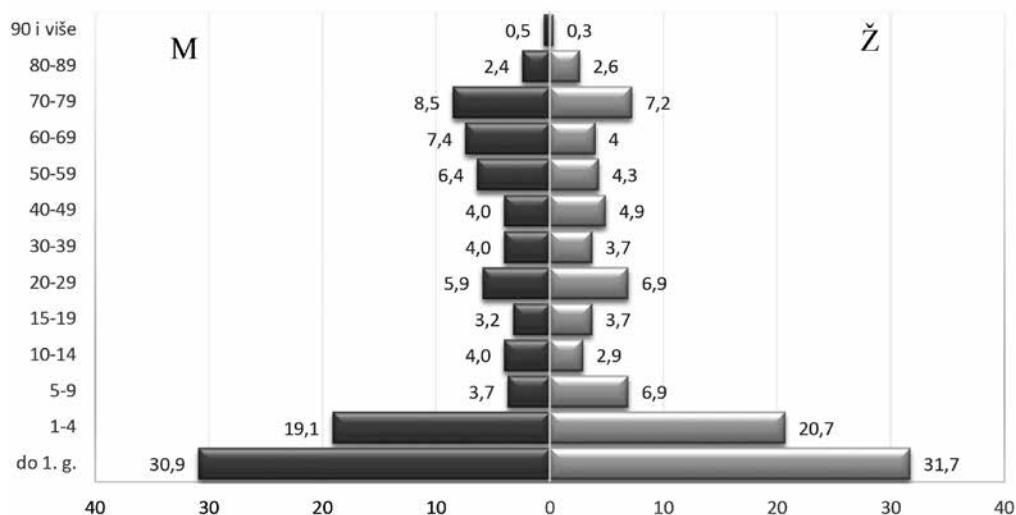
Dobna i spolna struktura umrlih

Smrtnost nije samo negativni pokazatelj u razvoju stanovništva nego je, posredstvom dijagnostike smrti, i važan socioekonomski indikator društvenoga razvitka.¹⁴² Teški socioekonomski uvjeti uz fizičku i socijalnu ranjivost odražavaju se i na mortalitet, prvenstveno dojenčadi i male djece, čija je vulnerabilnost razvidna i iz analize dobne strukture umrlih. Visoka smrtnost dojenčadi i djece od prve do četvrte godine života pokazatelj je ne samo

¹⁴¹ Isto, 97–99.

¹⁴² Nikola Anušić, „Rajna smrt. Prilog istraživanju smrtnosti djece u Makarskoj 19. stoljeća“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 38, 2006., 161.

zdravstvenoga stanja tih dobnih skupina nego i socioekonomskoga razvitka zajednice (društva) u kojoj su živjeli.¹⁴³ Tijekom analiziranoga desetogodišnjeg razdoblja udio umrle dojenčadi i male djece do pete godine života iznosio je visokih 46,8 % u ukupnom broju umrlih. Preminula djeca, sukladno kanonskim odredbama, pokapana su u posebno određenim grobićima i grobnicama¹⁴⁴ na župnom groblju u Svetvinčentu, sa zapadne strane crkve sv. Vincenta. Prosječna stopa mortaliteta 1910. iznosila je 28,2 ‰. U istarskim demografski obrađenim župama približna stopa zabilježena je u župi Kršan (28,5 ‰),¹⁴⁵ dok je za razinu Istre 1910. iznosila 21,5 ‰.¹⁴⁶ Prosječna dob umrlih starijih od godine dana u desetogodišnjem razdoblju iznosila je 36,3 godine, dok je prosječna dob umrlih starijih od pet godina iznosila 43,6 godina života. U Žminju je prosječna dob svih umrlih iznosila prosječno 27,5 godina, bez dojenčadi 42,8 godina, dok je u Vodnjanu prosječna dob iznosila 29,9, odnosno 42,8 godina.¹⁴⁷ Od 1734. do 1813. prosječna doživljena dob u Savičenti iznosila je 23,5 godine. Jednaka je bila za muškarce i žene, a niskom rezultatu pridonijela je visoka smrtnost dojenčadi i male djece.¹⁴⁸

Grafikon 15. Dobna i spolna struktura umrlih, 1909. – 1918., prema udjelu¹⁴⁹ (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

¹⁴³ Na ist. mj.

¹⁴⁴ *Kodeks kanonskog prava*, Kan. 1209, § 3, 753.

¹⁴⁵ Doblanić Šuran, „Kretanje i uzroci“, 70.

¹⁴⁶ Jakov Gelo, *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. godine* (dalje: *Demografske promjene*), Zagreb 1987., 275; Österreichische Statistik, *Bewegung der Bevölkerung im Jahre 1910*, Bureau der K.k. Statistische Zentralkommission, Wien 1912., XCII. Band, 1. Heft, https://alex.onb.ac.at/static_tables/ors.htm (1. 10. 2021.).

¹⁴⁷ Doblanić Šuran, „Kretanje i uzroci“, 75.

¹⁴⁸ Doblanić, *Žrvanj života*, 105.

¹⁴⁹ U grafikonu su izostavljeni upisi bez navedene životne dobi.

U matične knjige upisana je smrt petnaestero mrtvorodenčadi,¹⁵⁰ međutim, budući da se 12 upisa odnosi na mirnodopsko razdoblje, a samo tri upisa na petogodišnji, ratni period, vjerojatno nije sva mrtvorodenčad upis(iv)ana u matične knjige umrlih te se njihov broj ne može smatrati relevantnim. Prema spolnoj strukturi do desete godine života umiralo je 10,6 % više djevojčica u odnosu na dječake. Frekvencija smrtnosti djevojčica opada nakon navršene desete, uz povećanje smrtnosti žena u dvadesetim i sedamdesetim godinama života. Veći udio smrti dječaka u odnosu na djevojčice zabilježen je od desete do petnaeste godine, uz razvidnu prevalenciju smrtnosti muškaraca nakon navršene pedesete godine života, od koje dobi se bilježi i veća smrtnost muškaraca. Smrtnost prve skupine fertilnoga kontingenta (15 – 19) iznosila je 3 % udjela, dok je najfertilnija skupina (20 – 29) u ukupnom broju umrlih sudjelovala s 5,7 % udjela. Iz skupine radno aktivnoga kontingenta (15 – 64) u desetogodišnjem razdoblju umrlo je 21,3 % župljana. U udjelu umrlih žena 8,4 % odnosi se na smrtnost u fertilnoj dobi (15 – 49). U staračkoj dobi¹⁵¹ umrla je 101 osoba ili 12,6 %, od kojih 58 muškaraca i 43 žene (omjer 1,34 : 1). Nakon povećane smrtnosti u sedamdesetima, broj umrlih muškaraca i žena značajno opada, stoga se, iako se ne raspolaže dobnom strukturom stanovništva, može zaključiti da su osamdesete i devedesete rijetki doživjeli, a prema desetogodišnjoj spolnoj strukturi umrlih u doživljavanju poznih godina neznatno su prednjačili muškarci (grafikon 15). U godinama duboke starosti (85 i više) umrlo je 11 osoba – pet muškaraca i šest žena.

Spol/ dob	1909. – 1913.						1914. – 1918.					
	M	%	Ž	%	Sv.	%	M	%	Ž	%	Sv.	%
Mrtvorod.	10	4	3	1	13	3	1	1	3	2	4	1
< 1	65	27	66	31	131	28	40	23	38	22	78	22
1-4	47	19	39	19	86	19	25	15	33	19	58	17
5-9	8	3	13	6	21	5	6	4	11	6	17	5
10-14	5	2	5	2	10	2	10	6	5	3	15	4
15-19	6	2	3	1	9	2	6	4	10	6	16	5
20-29	11	5	10	5	21	5	11	6	14	8	25	7

150 Pod mrtvorodenčad su uračunata djeca upisana u MKU bez dodijeljenoga imena.

151 65 i više godina života.

30-39	10	4	5	2	15	3	5	3	8	5	13	4
40-49	10	4	8	4	18	4	5	3	9	5	14	4
50-59	6	2	6	3	12	3	18	11	9	5	27	8
60-69	14	6	7	3	21	5	14	8	7	4	21	6
70-79	12	5	13	6	25	6	20	12	12	7	32	9
80-89	5	2	3	1	8	2	4	2	6	3	10	3
90 <	2	1			2				1	1	1	
NN	31	13	29	14	60	13	6	4	10	6	16	5
Sv.	242	100	210	100	452	100	171	100	176	100	347	100

Tablica 34. Dobna i spolna struktura umrlih po usporednim razdobljima, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Visok udio preminule dojenčadi i male djece do pet godina starosti značajka su oba petogodišnja razdoblja. Svaka druga preminula osoba mlađa je od pet godina, bez značajnijih razlika u spolnoj strukturi.¹⁵² Infantilni mortalitet¹⁵³ župe Svetvinčenat u desetogodišnjem razdoblju iznosio je 187 %¹⁵⁴. Prema Jakovu Geli stopa smrtnosti dojenčadi u Istri oko 1910. iznosila je 200 %. Nešto niža bila je u Dalmaciji (180), a viša u Hrvatskoj i Slavoniji (218). Približna stopa mortaliteta dojenčadi od 1910. do 1913. zabilježena je u Fažani (185,7 %) i Buzetu (178,3 %).¹⁵⁵ Tijekom ratnoga razdoblja infantilni mortalitet župe Svetvinčenat iznosio je 201 %. Od 1734. do 1813. stopa smrtnosti dojenčadi iznosila je 191,2 %.¹⁵⁶ Od većih naselja tijekom mirnodopskoga razdoblja¹⁵⁷ niži infantilni mortalitet zabilježen je u naselju Svetvinčenat, 165 %, te u Čabrunicima, 113 %. Specifičnost nižega infantilnog mortaliteta u Čabrunicima može ukazivati na to da je u naseljima s većom endogamijom, zbog veće zatvorenosti stanovništva i mogućih višestrukih obiteljskih struktura, veća briga polagana u brigu o novorođenčadi, međutim, za potvrđivanje hipoteze potrebno je analizirati podatke dužega razdoblja.

¹⁵² U podatak je uračunata i mrtvorodenčad.

¹⁵³ „Specifična stopa pomora dojenčadi označava se u međunarodnoj terminologiji kao infantilni mortalitet, izračunava se dijeljenjem broja preminule dojenčadi s brojem rođene djece u istom razdoblju i izražava u promilima.“ Mladen Friganović, *Demografija. Stanovništvo svijeta*, Zagreb 1978., 83.

¹⁵⁴ Desetogodišnji podatak temelji se na upisima u MKU, bez pridodane dojenčadi preminule u izbjeglištvu.

¹⁵⁵ Dobljanović Šuran, „Kretanje i uzroci“, 71-72; Gelo, *Demografske promjene*, 158.

¹⁵⁶ Dobljanović, *Žrvanj života*, 98.

¹⁵⁷ Iznose se podaci temeljeni na mirnodopskom razdoblju jer ratno razdoblje odstupa u parametrima zbog specifičnih ratnih okolnosti.

Prema spolnoj strukturi umrlih u mirnodopskom razdoblju, prevalencija umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene karakteristika je u gotovo svim dobnim skupinama, s izuzetkom dojenačke dobi, dječje dobi od 5 do 9 godina te za jednu umrlu ženu više u sedamdesetim godinama života. U fertilnoj dobi tijekom mirnodopskoga razdoblja umrlo je 26 žena (5,75 %), dok je u ratno doba njihov broj povećan te iznosi 11,8 %. Tijekom ratnoga razdoblja ne bilježi se značajnije odstupanje u spolnoj strukturi umrlih, izuzetak je veći omjer umrlih muškaraca u sedamdesetim godinama te prevalencija umrlih žena u dobi iznad osamdesete godine života (tablica 34).

Naselje	M						Ž						
	do 4	5-14	15-64 ¹⁵⁸	65-84 ¹⁵⁹	85 i <	nn	do 4	5-14	15-49	50-64	65-84	85 i <	nn
Bibići	9		9	2			9	3	1	2	1		2
Bijažići	2	1		1			1				1	1	1
Bokordići	14	1	5	3		1	7	3	6	1	6		5
Boškari	5	2	4	1		1	5		1				1
Bričanci	3		2	1		3	4	1	1				
Čabrunići	23	2	12	5		3	31	6	8	2	2	1	4
Ferlini	1						1		1		1		
Foli	4	2	4	1		2	8		2		1		2
Kersani	4						1						2
Kranjčići	4		3	1	1	1	4		2		1		2
Krase	1			2			3	1					
Mrketi							1						
Pajkovići	5	1	1	1			5		2				
Pekici	3	1	3	1			1		1		1		
Pićanci	1								1				1
Pusti	2			1				1	1				2
Pustijanci	1									1			
Radigoža	12	3	8	2	1	6	10	2	4	1	3		2
Raponji	4		5	1			4	1	4				1

158 Fertilna dob muškarca označuje životnu dob od 15 do 64, a žene od 15 do 49 godina.

159 Po kriterijima Svjetske zdravstvene organizacije, starost se dijeli na tri razdoblja: ranu starost (od 65 do 74 godine), srednju starost (od 75 do 84 godine) i duboku starost od 85 i više godina. *Men, Ageing and Health: Achieving Health across the Life Span*, Geneva 2001., 10.

Režanci	22	3	11	4	1	3	22	3	9	2	2	2	2
Salambati	8	2	3	1			3			1	2		1
Smoljanci	23	5	4	3		2	16	5	8	4	4		1
Svetvinčenat	25	2	14	15	1	9	20	3	9	4	8	2	8
Šikuti			1	2			1			1			
Štokovci	7	3	3	3	1	4	17	4	5	2	4		1
Vidulini	2		6	1			2	1	1				
Žlapani							3						
Izvan župe			1				2						1
Izbjeglištvo	1	1	1										
Nepoznato	2		1	1		2	1						
Sveukupno	188	29	101	53	5	37	182	34	67	21	37	6	39

Tablica 35. Dobna i spolna struktura umrlih po naseljima, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Iz prostorne analize razvidno je da je u dobi od 65. do 84. godine života najviše umrlih u naselju Svetvinčenat, što može ukazivati na to da je starost u većem udjelu doživjelo urbano stanovništvo. Najstarija dob umrlih zabilježena je kod muškarca starosti 95 godina iz naselja Štokovci, dok je najstarija žena umrla u dobi od 93 godine iz naselja Režanci. Prevalencija smrtnosti muškaraca u srednjoj staračkoj dobi zabilježena je u većini naselja, s izuzetkom naselja Bokordići gdje je u kontingentu od 65. do 84. godine života umrlo troje muškaraca i šestoro žena. Smrtnost u dubokoj starosti (85 <) je, kako je već rečeno, iznimka, te je u desetogodišnjem razdoblju zabilježena u svega nekoliko naselja, većinski u naseljima Svetvinčenat i Režanci, gdje je u dubokoj starosti umrlo po troje staraca. Slijedom tih analiza i dobna i spolna struktura umrlih ukazuje na razlike na mikrorazini župe Svetvinčenat. Iako je visoka stopa mortaliteta dojenčadi i male djece do pet godina prisutna u svim naseljima, razlika se iščitava u spolnoj strukturi umrlih. U naseljima Bokordići, Smoljanci, Svetvinčenat, Salambati i Pekici preminula dojenčad pretežito je muškoga, dok je u Folima i Čabrunićima većinski ženskoga spola. U Žlapanima je tijekom desetogodišnjega razdoblja smrt u MKU upisana samo za ženski spol. Razlike u spolnoj strukturi značajno su manje u pretfertilnoj dobi, s izuzetkom naselja Čabrunići, u kojem omjer umrlih djevojčica pretfertilnoga kontingenta u odnosu na dječake iznosi 3 : 1. U skupini fertilnoga, odnosno radno aktivnoga kontingenta izdvajaju se Bibići s devet

umrlih muškaraca i tri umrle žene, dok u Radigoži omjer iznosi 1,6 : 1. U naselju Svetvinčenat zabilježen je podjednak omjer smrtnosti muškaraca i žena. Veći omjer smrtnosti djece ženskoga spola do pete godine uz prevalenciju smrti žena od 15. do 65. godine života zabilježen je u Štokovcima te u Smoljancima, gdje omjer umrlih žena u odnosu na umrle muškarce iznosi 3,25 : 1 (tablica 35).

Uzroci smrti

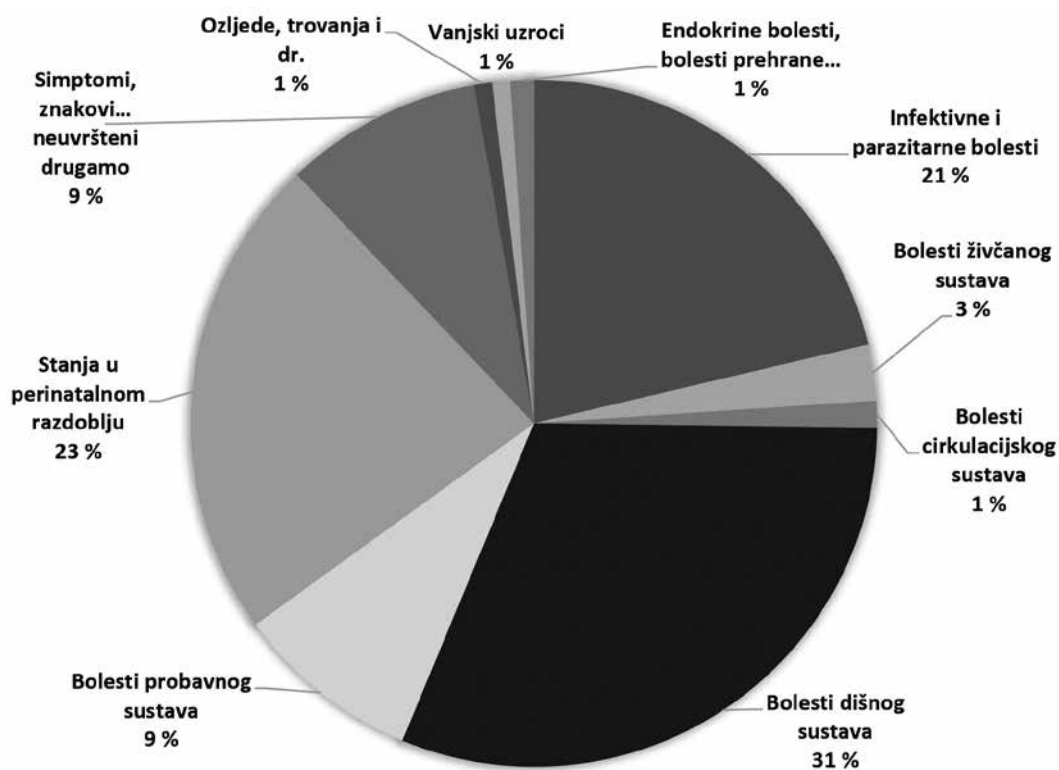
Iako su neke od skupina bolesti zabilježene još u ranim spisima Grka i Rimljana, značajnije promjene u nastojanju da se zabilježi uzrok smrti obilježje su 18. stoljeća, kada su se brojni francuski liječnici i botaničari zainteresirali za klasifikaciju bolesti, primjenjujući pristup sličan podjeli biljaka u različite kategorije. Na potrebu jedinstvene statističke klasifikacije smrti upozorio je William Farr 1839., dok je preliminarnu studiju ujednačene nomenklature na Prvom međunarodnom statističkom kongresu u Bruxellesu 1853. iznio Achille Guillard, ugledni botaničar i statističar, kasniji tvorac ne samo demografske znanosti već i pojma demografija. Na drugom Statističkom kongresu, održanom u Parizu 1855., prihvaćena je doradena Farrova klasifikacija bolesti, koja je uz određene preinake zadržana do danas.¹⁶⁰ Prvi popis naziva bolesti, raznih zanimanja i osoba te umijeća i obrta za uporabu pri upisu u župne knjige tiskan je 1863.¹⁶¹ na talijanskom i latinskom te na njemačkom i latinskom jeziku. Početkom međunarodnoga prihvaćanja statističkih popisa uzroka smrti i bolesti smatraju se sastanci u Beču 1891. i Chicagu 1893., na kojima je Jacques Bertillon, Guillardov unuk, predstavio, a kasnije i sastavio nomenklaturu bolesti, uz primjenu Farrove klasifikacije prema mjestu, a ne prirodi bolesti. Bertillonova klasifikacija postigla je značajan napredak. U rujnu 1898. donesena je rezolucija da se, kako bi pratila razvoj medicine, klasifikacija revidira svakih 10 godina. Prema Bertillonovom izvješću na sastanku u Parizu 1909., Međunarodna klasifikacija bolesti 1 (MKB-1) u primjeni je bila u većini zemalja.¹⁶²

160 Iwao Milton Moriyama – Ruth M. Loy – Alastair Hamish Tearloch Robb-Smith, *History of the Statistical Classification of Diseases and Causes of Death* (dalje: *History of the Statistical Classification*), Washington 2011., 9-14.

161 *Index denominationum morborum diversarum conditionum et personarum, artium atque opificiorum ad usum inscriptionis in libros parochiales*, Tergesti 1863., prema: Slaven Bertoša, „Contributo alla storia sanitaria di Pola (1613-1815)“, *Atti del Centro di ricerche storiche*, XXXV, 2005., 102.

162 Moriyama – Loy – Robb-Smith, *History of the Statistical Classification*, 9-14.

Problem nemogućnosti klasifikacije uzroka smrti osoba upisanih u matične knjige umrlih često se naglašava u povijesnodemografskim radovima. Mnogi uzroci smrti zabilježeni u povijesnim izvorima danas se smatraju simptomima i mogu se pripisati mnogim bolestima. Stoga se MKB-10, koja sadrži čitavo poglavlje o razvrstavanju simptoma, različite kodove za lokalizaciju bolesti ili njezinu manifestaciju, uz šifre za slabije definirane bolesti određenoga organa te brojčane kodove za određenu bolest bez ikakvih specifikacija, uz popis i vrlo detaljnu kategorizaciju bolesti otkrivenih do 1992., može rabiti za klasifikaciju uzrokâ smrti zabilježenih u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća, pa tako i za klasifikaciju uzroka smrti upisanih u matične knjige umrlih.¹⁶³

Grafikon 16. Klasifikacija uzroka smrti prema kategorijama u MKB-10, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

163 Izabela Georgiana Coroian, „Application of ICD-10 on the causes of death from the reformed-calvinist Burial parish registers in the Mureş Valley, Transylvania“, *Philobiblon*, 24, 2019., 130-131; Tatjana Čulina – Višnja Jovanović, „Causes of death in children of the Kvarner Bay area (western Croatia) in the 19th century“ (dalje: „Causes of death in children“), *Medicina Fluminensis*, 51, 2, 2015., 278.

S obzirom na to, uzroci i simptomi smrti navedeni u matičnim knjigama umrlih za župu Svetvinčenat razvrstani su sukladno MKB-10 te razdijeljeni po usporednim razdobljima i spolnoj strukturi, a potom i godišnjoj, mjesečnoj, dobnoj te prostornoj distribuciji, što je omogućilo kvalitetnu i relevantnu interpretaciju. Prema podacima analize desetogodišnjega razdoblja, tri prevladavajuće grupe uzroka smrti, od kojih je umrlo 75 % župljana Svetvinčenta, odnosile su se na bolesti dišnog sustava, određenih stanja u perinatalnom razdoblju, a potom infektivnih i parazitarne bolesti (grafikon 16).

Uzroci smrti prema MKB-10		1909. – 1913.			1914. – 1918.		
		M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
I. Infektivne i parazitarne bolesti		33	35	68	34	55	89
A01	Trbušni tifus i paratifus (<i>tifus, tifo</i>)				9	25	34
A03	Šigelozna (<i>disenteria</i>)	1	4	5	4	2	6
A15-A19	Tuberkuloza (<i>TBC, tuberculosis, tisi pulmonite, perimonitis tuberculosa</i>)	13	11	24	16	27	43
A36	Difterija (<i>difteritis</i>)	1	2	3	2		2
A37	Hripavac (<i>pertussis, tosse canina</i>)	5	7	12			
A46	Erizipel (<i>ersipela, ressipola</i>)	1		1	1		1
A49.9	Bakterijska infekcija, nespecificirana (<i>infezione, bachilitis</i>)	3		3			
B03	Velike boginje (<i>variola</i>)					1	1
B05	Ospice (<i>morbili</i>)	6	1	7			
B54	Malarija, nespecificirana (<i>malaria</i>)	3	10	13	2		2
II. Novotvorine					1		1
C70	Zloćudna novotvorina moždanih ovojnica (<i>tumore cerebrale</i>)				1		1
III. Bolesti krvi i krvotvornih organa te neke bolesti imunosnoga sustava			1	1		1	1
D50-D53	Nutricijske anemije (<i>anemia</i>)		1	1		1	1
IV. Endokrine bolesti, bolesti prehrane i metabolizma			4	4	3		3
E14	Dijabetes melitus, nespecificirani (<i>diabetes</i>)				2		2
E55.0	Rahitis, aktivni (<i>rachitis</i>)		4	4	1		1
V. Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja		1		1	2		2
F03	Nespecificirana demencija (<i>demens, dementia causa en fame mortus</i>)				2		2
F10 0.4	<i>Delirium tremens</i> (alkoholom izazvan)	1		1			
VI. Bolesti živčanoga sustava		10	5	15	2	2	4

G03 Meningitis uzrokovan ostalim i nespecificiranim uzrocima (<i>meningite</i>)	4	1	5	1	1	2
G07 Apsces mozga (<i>cerebrale</i>)	1	1	2			
G46.4 Sindrom cerebralne apopleksije (<i>apoplessia</i>)	3	2	5		1	1
G80 Cerebralna paraliza (<i>paralysis</i>)	2	1	3	1		1
IX. Bolesti cirkulacijskoga sustava	3		3	2	4	6
I20 Angina pectoris (<i>angina pectoris, flux aanginis</i>)	1		1	2	2	4
I40 Akutni miokarditis (<i>miocarditi</i>)	1		1			
I51.5 Srčana bolest, neoznačena (<i>vitium cordis</i>)					2	2
I71 Aneurizma aorte i disekcija (<i>aneurizma</i>)	1		1			
X. Bolesti dišnoga sustava	71	58	129	56	44	100
J03 Akutna upala tonzila (<i>angina</i>)	1		1			
J04.0 Akutni laringitis (<i>laringite</i>)				1		1
J05 Akutni opstrukijski laringitis (<i>krup</i>)				1		1
J09 Influenca uzrokovana određenim dokazanim virusom influence (<i>grippe</i>) ¹⁶⁴				3	6	9
J18 Pneumonija, nespecificiranoga uzroka (<i>pneumonitis, pulmonitis</i>)	37	24	61	25	21	46
J20 Akutni bronhitis, J40 Bronhitis, nije specificiran kao akutni ili kronični (<i>bronchitis, bronchitis cronaca, bronchitis cattaro</i>)	32	32	64	24	16	40
J95-J99 Druge bolesti dišnoga sustava (<i>tussis pagana/seljački kašalj</i>)	1	2	3	2	1	3
XI. Bolesti probavnoga sustava	22	25	47	4	13	17
K25 Vrijed na želudcu (<i>ulccisus a gladio</i>)	1					
K29.1 Akutni hemoragijski gastritis (<i>gastrica</i>)		1	1			
K35 Akutna upala crvuljka (<i>pendicite</i>)					1	1
K43 Trbušna kila (<i>ermia ventralis</i>)					1	1
K52.9 Neinfektivni gastroenteritis i kolitis, nespecificiran (<i>gastroenteritis</i>)	20	23	43	4	9	13
K55-K63 Ostale bolesti crijeva (<i>enteritis</i>)					1	1
K59.1 Dijareja (<i>diarea</i>)	1	1	2			
K65 Upala potrbušnice (<i>peritonitis</i>)					1	1
XII. Bolesti kože i potkožnoga tkiva		1	1			
L30.3 Infektivni ekcematoidni dermatitis (<i>excema</i>)		1	1			

164 Španjolska gripa.

XIII. Bolesti mišično-koštanoga sustava i vezivnoga tkiva	4	4	8			
N10-N16 Tubulointersticijske bolesti bubrega (<i>nefritis</i>)	4	4	8			
XV. Trudnoća, porođaj i babinje		6	6			
O15 Eklampsija (<i>eclampsia</i>)		4	4			
O95 Porodnička smrt nespecificirana uzroka (<i>partus, difficultas partus</i>)		2	2			
XVI. Određena stanja nastala u perinatalnom razdoblju	69	48	117	24	29	53
P07 Poremećaji koji se odnose na kratko trajanje gestacije i nisku porođajnu težinu, a nisu svrstani drugamo (<i>natus prematuris, fil. pauper, immaturitas</i>) ¹⁶⁵	6	2	8	1		1
P38 Omfalitis novorođenčeta sa slabim krvarenjem ili bez njega (<i>onfalite</i>)	1		1			
P95 Fetalna smrt zbog nespecificirana uzroka (<i>nata morta, natus mortuus</i>) ¹⁶⁶	9	3	12		3	3
P96 Druga stanja nastala u perinatalnom razdoblju (<i>debilitas congenita</i>)	53	43	96	23	26	49
XVIII. Simptomi, znakovi i abnormalni klinički i laboratorijski nalazi, nevršteni drugamo	15	18	33	20	9	29
R09.1 Pleuritis (upala poplućnice, <i>pleuritis</i>)	3	1	4	5		5
R50 Vrućica ostaloga i nepoznatoga podrijetla (<i>febris</i>)	1		1			
R53 Slabost i umor (<i>marasmo senile</i>) R54 Senilnost	9	16	25	13	8	21
R60.9 Edem, nespecificiran (zadržavanje tekućine u tijelu (<i>hydrofisis</i>))		1	1	2	1	3
R63.2 Prekomjerna glad (<i>fames</i>)	1		1			
R64 Kaheksija (<i>cachesia</i>)	1		1			
XIX. Ozljeđe, trovanja i druge posljedice vanjskih uzroka	3	2	5	1		1
T29-T31 Opekline (<i>ustio, ustionis</i>)		2	2			
T71 Asfiksija (<i>asphyxia</i>)	3		3			
T73.0 Gladovanje (<i>inapetentia</i>)				1		1
XX. Vanjski uzroci morbiditeta i mortaliteta	2	1	3	2	1	3
Y09 Napad nespecificiranim načinom, ubojstvo (<i>occisus</i>)	2	1	3	2	1	3

Tablica 36. Uzroci smrti prema MKB-10,¹⁶⁷ 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

165 Od devetero nedonoščadi dvoje muškoga spola doživjelo je dva dana, jedna djevojčica 29 dana. Dvoje ih je mrtvorodeno, dok je preostalih četvero umrlo unutar 24 sata.

166 Dvoje mrtvorodenčadi kojima je u uzroku bolesti upisan prijevremeni porod upisani su pod šifrom P07.

167 Izostavljeni su nečitki pojmovi i nepoznati uzroci smrti (tijekom ratnoga razdoblja svećenici nisu u predviđeno polje upisali uzrok smrti za 37 osoba).

Od bolesti dišnog sustava tijekom desetogodišnjega razdoblja umrlo je 229 osoba, odnosno 28,6 % župljana Svetvinčenta. Prema klasifikaciji bolesti najveći udio odnosi se na smrt uslijed pneumonije (107 umrlih), od posljedica koje je tijekom deset godina najviše osoba umrlo u veljači i ožujku 1911. (13 umrlih), pretežito u naseljima u blizini željezničkih postaja, što može ukazivati na veću zarazu, ali i smjer širenja bolesti, dok je za utvrđivanje je li riječ o epidemiji potrebno analizirati mortalitet širega (istarskoga) područja. Povećana smrtnost 1911. zabilježena je na području gotovo cijele Europe, a povećan mortalitet u veljači 1911. na području Italije i Španjolske dovodi se u poveznicu s nepovoljnim utjecajem značajnoga pada temperature zraka početkom godine (od $-1,5$ °C).¹⁶⁸ Povećana smrtnost od pneumonije zabilježena je i tijekom listopada, studenoga i prosinca 1918. (12 smrtnih slučajeva), u mjesecima kada se bilježi i smrtnost od španjolske gripe¹⁶⁹, međutim, zbog nedostatnih podataka, ove se uzroke može samo indikativno povezivati sa španjolskom gripom. Uz upalu pluća, značajan udio (13 %) odnosi se na bronhitis i akutni bronhitis, od kojih je smrtnost u većem udjelu zabilježena tijekom hladnijih mjeseci, najviše tijekom veljače i ožujka te studenoga i prosinca. Prema analizi dobne i spolne strukture umrlih, od bolesti dišnog sustava umirala su pretežito djeca do pete godine života, u neznatno većem omjeru dječaci. Dok su djeca pretežito umirala od *bronchitisa*, njegov kronični oblik te *pneumonitis* čest su uzročnik smrti osoba starijih od 50 godina, pritom omjer umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene iznosi 2,26 : 1 (tab. 40 i 41). Prema izvješću Američkoga udruženja za plućne bolesti, vjerojatnost da muškarac umre od plućnih bolesti veća je za 25 % u odnosu na žene. Podatak potvrđuje i istraživanje mortaliteta od plućnih bolesti na području Europske unije.¹⁷⁰

168 Lucia Pozzi – Diego Ramiro Fariñas, „The Heat-Wave of 1911. A Largely Ignored Trend Reversal in the Italian and Spanish Transition?“ (dalje: „The Heat-Wave of 1911“), *Annales de démographie historique*, 147, 2010., 147–159.

169 „Gripa sa svojim neobičnim simptomima u većini slučajeva nije bila smrtonosna, već je smrt nastupila zbog sekundarne upale pluća.“ Iva Milovan Delić, „Liječenje španjolske gripe 1918. i 1919. u Pokrajinskoj bolnici u Puli: socijalna komponenta pandemskog bolničkog mortaliteta“ (dalje: „Liječenje španjolske gripe“), *Istra u Velikom ratu*, 185.

170 *Trends in Pneumonia and Influenza. Morbidity and Mortality*, American Lung Association, Epidemiology and Statistics Unit, Research and Health Education Division, 2015., bez paginacije, 2; Dominic C. Marshall i dr., „Trends in mortality from pneumonia in the Europe union: a temporal analysis of the European detailed mortality database between 2001 and 2014“, *Respiratory Research*, 19, 2018., 6.

R. br.	Datum smrti	Naselje	Spol	Životna dob
1.	26. 10. 1918.	Pusti	ž	20
2.	30. 10. 1918.	Bričanci	ž	10
3.	6. 11. 1918.	Smoljanci	ž	12
4.	27. 11. 1918.	Režanci	m	bez upisa
5.	27. 11. 1918.	Režanci	m	bez upisa
6.	2. 12. 1918.	Krase	m	66
7.	12. 12. 1918.	Radigoža	ž	59
8.	14. 12. 1918.	Pusti	ž	bez upisa
9.	16. 12. 1918.	Kranjčiči	ž	72

Tablica 37. Preminuli od posljedica španjolske gripe u župi Svetvinčenat, 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Prema usporednim pokazateljima bolesti iz X. poglavlja (tablica 36), posljednje tromjesečje, od listopada do prosinca 1918., u podudarnosti s najsmrtonosnijim, drugim europskim valom, obilježila je smrtnost od posljedica pandemije španjolske gripe. Prema novijim istraživanjima, višegodišnje klimatske anomalije imale su značajan utjecaj na početak, širenje i mutaciju pandemije H1N1, dok se uporaba plina klora na bojnim poljima dovodi u poveznicu s uzrokovanjem mutacije virusa u njegov najvirulentniji oblik. Europska smrtnost dosegla je vrhunac tri puta, istodobno ili nakon pada temperature, povećanjem oborina i ekstremnoga dotoka hladnoga morskog zraka zimi, što se dovodi u vezu s promjenama obrazaca migracija divljih pataka, primarnoga širitelja virusa ptičje gripe H1N1.¹⁷¹ Prema istraživanjima Ive Milovan Delić, španjolska gripa na području južne Istre, prema upisima u matičnim knjigama umrlih i bolničkom registru Pokrajinske bolnice u Puli, pojavljuje se u kolovozu 1918., kada je u bolnički registar, s dijagnozom španjolske gripe, od koje je i ozdravila, upisana prva osoba, 44-godišnja žena iz Fažane. Iako se upisi termina bolovanja od gripe i ljetne gripe u bolničkom registru pojavljuju i tijekom proljeća i ljeta 1918., što može ukazivati na blagi prvi val, upisi tijekom jeseni 1918. ukazuju da je drugi, najjači i najsmrtonosniji val gripe uzeo maha, što potvrđuju i upisi u matične knjige.¹⁷² Prva smrtna žrtva u matičnu knjigu Pule upisana je 19. rujna, a prva smrt

¹⁷¹ Alexander F. More i dr., „The impact of a six-year climate anomaly on the ‘Spanish flu’ pandemic and WWI“, *GeoHealth*, 4, 2020., 1-6.

¹⁷² Milovan Delić, „Liječenje španjolske gripe“, 185-189.

u bolnici zabilježena je 8. listopada 1918.¹⁷³ U bolnički registar od rujna do prosinca 1918. zabilježena su 192 slučaja gripe, od kojih je 31 osoba umrla. Na području Puljštine, prema upisima u matične knjige, vidno najveći broj smrtno stradalih (38) zabilježen je u Marčani, gdje je prvi upis smrti, 19. listopada 1918., zabilježen za desetogodišnjega dječaka. Jedno od obilježja smrtnoga stradavanja u južnoj Istri, u podudarnosti sa svjetskim statistikama, velik je broj smrtno stradalog mladog stanovništva, što znanstvenici pojašnjavaju brzim repliciranjem virusa gripe i proizvodnjom pretjerane reakcije imunološkoga sustava zbog koje je dolazilo do uništenja pluća u roku od nekoliko dana, stoga je, umjesto da zaštiti zaraženoga pojedinca, imunološka reakcija organizma pridonijela smrtnosti od virusa.¹⁷⁴ Prvi smrtni slučaj španjolske gripe (tablica 37), koja se kao uzrok smrti u matičnoj knjizi umrlih navodi pod terminom *grippe*, u župi Svetvinčenat zabilježen je 26. listopada, kada je od njezinih posljedica preminula dvadesetogodišnja mještanka naselja Pusti. Prema podacima spolne strukture umrlih, od gripe je u župi Svetvinčenat umrlo više žena. Veća smrtnost žena zabilježena je i u Marčani, što odstupa od prosjeka svjetske statistike, prema kojoj su od gripe u prvom redu stradavali muškarci.¹⁷⁵ Prema prostornoj distribuciji najviše umrlih zabilježeno je na istočnom području župe, od naselja Pusti do naselja Režanci, međutim, zbog nedostataka informacija o pobolu, ne može se donijeti utemeljen zaključak o mjestu širenja bolesti, iako niska smrtnost u naseljima u blizini željezničkih postaja te povećana smrtnost u naseljima na istočnom području župe mogu ukazivati na širenje bolesti s prostora Barbanštine, gdje je, prema Neviju Šetiću, prvi upis u matičnu knjigu umrlih zabilježen 16. listopada 1918., deset dana prije prve svetvinčentske žrtve, na dan kada su od posljedica španjolske gripe umrle dvije osobe.¹⁷⁶

Debilitas congenita, odnosno urođena slabost, kao uzrok smrti u MKU navodi se pretežito za novorođenčad starosti do mjesec dana života (tablice 40 i 41). Termin pokriva niz mogućih uzroka i simptoma, a prema pokazateljima suvremenih obdukcijских nalaza najučestaliji uzroci smrti novorođenčadi odnose se na respiratorni distress, asfiksiju, prematuritet, moždana krvarenja,

173 Ista, „Španjolska gripa 1918.–1918. u Puli: urbana slika pandemije“, *Historijski zbornik*, 73, 2, 2020., 320.

174 Ista, „Španjolska gripa u južnoj Istri – osvrt na Marčanu“, *Epidemične bolesti u Istri u 19. i 20. stoljeću / Le malattie epidemiche in Istria tra '800 e '900 / Zarazne bolesti u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća*, ur. Ante Škrobonja, Koper Capodistria 2010., 105–110.

175 Milan Radošević, *Smrt na krilima siromaštva. Tuberkuloza i malarija u Istarskoj provinciji 1918. – 1940.* (dalje: *Smrt na krilima siromaštva*), Zagreb 2015., 28.

176 Iva Milovan Delić, „Smrtnost od španjolske gripe u nekim selima Barbanštine“, *Barbanski zapisi*, IV, 2016., 258.

kongenitalne malformacije općenite i srca, kromosomske poremećaje, infekcije i dr.¹⁷⁷ U župi Svetvinčenat urođena slabost upisana je kao uzrok smrti za jedanaestero novorođenčadi iz blizanačkih trudnoća te 1912. kao uzrok smrti djeteta svetvinčenskog liječnika Celsusa Juga. Budući da matične knjige pružaju informacije o smrtnosti, a ne i o pobolu, izostaju varijable prema kojima bi se moglo zaključiti jesu li i u kojem udjelu majke krhkoga zdravlja radale djecu s urođenom slabošću. Također, budući da za potrebe izrade ovoga rada nisu rađene genealoške analize, izostaje mogućnost zaključivanja je li smrtnost dojenčadi nasljedna po majčinoj liniji, kakve nalaze potvrđuje nizozemsko istraživanje.¹⁷⁸ Iz mjesečne analize preminulih razvidno je da je većina umrla tijekom hladnijega razdoblja, od siječnja do kraja ožujka. Najmanje preminulih zabilježeno je u srpnju, dok od rujna započinje ponovni porast smrtnosti, što je u podudarnosti s mjesečnim trendom rođenja djece. Prema analizi spolne strukture nema većih odstupanja u omjeru muške i ženske dojenčadi umrle od urođene slabosti, dok se prema prostornoj distribuciji *debilitas congenita* češće pojavljuje u naseljima u kojima je tijekom desetogodišnjega razdoblja zabilježen veći udio sklopljenih brakova unutar istoga naselja ili sa supružnikom iz susjednoga naselja (Režanci, Čabrunići, Svetvinčenat, Bokordići, Smoljanci). Međutim, budući da se istraživanje provodi na relativno kratkom razdoblju, bez raspolaganja detaljnijim genealoškim podacima, to se može navoditi samo kao podudarnost,¹⁷⁹ dok je uzroke visokoga mortaliteta novorođenčadi, imajući u vidu socioekonomski povijesni kontekst, realnije potražiti u lošim stambenim prilikama, kvaliteti i nedostatku vode i hrane, epidemiološkoj situaciji u okružju i dr.¹⁸⁰

Preostale dvije skupine umrlih u perinatalnom razdoblju odnose se na mrtvorodenčad te smrt nedonoščadi. Zbog velike razlike u spolu mrtvorodenčadi te bilježenju svega tri slučaja mrtvorodene djece tijekom ratnoga razdoblja, ne može se potvrditi da su sva mrtvorodena djeca upisana u matičnu knjigu umrlih. Tomu u prilog ide i činjenica da većini upisane mrtvorodene

177 Tamara Balaić, *Uzroci smrti novorođenčadi i dojenčadi danas u usporedbi s uzrocima smrti prije 10, 15 i 20 godina*, diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet Osijek, 2017., 10-15.

178 Više u: Ingrid K. van Dijk – Kees Mandemakers, „Like Mother, Like Daughter. Intergenerational Transmission of Infant Mortality Clustering in Zeeland, the Netherlands, 1833-1912“, *Historical Life Course Studies*, 7, 2018., 28-46.

179 Indeks fertiliteta i dojenački mortalitet, navlastito u prvoj godini života, češći su u brakovima sklopljenim među srođnicima. Taj značajan društveno-ekonomski čimbenik treba imati na umu pri procjeni zdravlja populacija s društvenim i kulturalnim posebnostima. Vidi u: Emna Kerkeni i dr., „Interplay of Socio-economic Factors, Consanguinity, Fertility, and Offspring Mortality in Monastir, Tunisia“, *Croatian Medical Journal*, 48, 5, 2007., 701-707.

180 Čulina – Jovanović, „Causes of death in children“, 280.

djece župnik u matičnoj knjizi umrlih nije dodijelio redni broj. Kod umrle nedonoščadi također je razvidna razlika u broju umrlih tijekom usporednih razdoblja. Uzrok tomu može biti višestruk: od manjega broja poroda tijekom ratnoga razdoblja, s posljedično manjim udjelom smrtnosti nedonoščadi, do mogućnosti da se preuranjeno rođenoj djeci kao uzrok smrti navodila urođena slabost, što je izgledno za umjerenu i kasnu nedonoščad, posebice ako majka nije znala približan datum začeća. Također, ako je riječ o nedonoščadi niske gestacijske dobi vjerojatno je da nisu upisivani u matičnu knjigu umrlih. Prema spolnoj strukturi od devetero nedonoščadi sedmero je muškoga spola, od kojih su dvojica mrtvorodena. Troje nedonoščadi muškoga i jedno ženskoga spola umrlo je unutar 24 sata, dva blizanca muškoga spola doživjela su dva dana, a jedna djevojčica 29 dana. Iz prostorne distribucije ne ističe se podatak o bilježenju većega broja mrtvorodenčadi i preminule nedonoščadi u pojedinim naseljima.

Godina	tifus (34)	dizenterija (11)	TBC (67)	difterija (5)	hripavac (12)	ospice (7)	malaria (15)	šp. gripa (9)
1909.			5	1			1	
1910.		1	4	2		7	5	
1911.		4	4		7		1	
1912.			6		5		5	
1913.			5				1	
1914.	1		7					
1915.	1		3	2			1	
1916.	8	6	8					
1917.	16		16				1	
1918.	8		9					9
Mjesečna distribucija								
I.	4		2		1	4		
II.	1		10		2	3	1	
III.	1		6		1		1	
IV.			4	1				
V.			8	2	1			
VI.		1	6	1			2	
VII.		2	4				1	

VIII.	1	3	7		1		1									
IX.	2	4	4	1	1		4									
X.	7	1	5		2		2	2								
XI.	11		3				1	3								
XII.	7		7		3		2	4								
Spol/ Dob	tifus		dizenterija		TBC		difterija		hripavac		ospice		malarija		š. gripa	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
< 1			2	4			1		1	1			1	3		
1-4		1	2	2	2	2	1	2	2	2	6	1	1	3		
5-14	2	2	1		1	6	1			1			1	1		2
15-19	2	4			2	5										
20-29		8			12	6							1			1
30-39		1			6	3				1						
40-49	1	4			2	3										
50-64	3	1			3	2			1				1			1
65-84	1	3				4									1	1
85 <		1				1										

Tablica 38. Dobna struktura i mjesečna distribucija infektivnih i parazitarne bolesti te španjolske gripe, 1909. – 1918.¹⁸¹ (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Naselje	tifus	dizenterija	TBC	difterija	hripavac	ospice	malarija	šp. gripa
Bibići	1		5				1	
Bijažići					1			
Bokordići	4		7					
Boškari	1						1	
Bričanci						1	1	1
Čabrunići	5	5	7		2		5	
Foli	1		3	2				
Kersani			1					
Kranjčići			1					1
Krase								1
Pajkovići	1		1					

¹⁸¹ U MKU životna dob i spol nije upisana za sedam osoba umrlih od tuberkuloze, tri osobe umrle od hripavca, tri osobe umrle od malarije, tri umrle od (španjolske) gripe, a za osobu umrlu od malarije nedostaje naselje.

Pekići	2							
Pićanci	1						1	
Pusti			1					2
Radigoža			6		1		2	1
Raponji	1	1	2					
Režanci	8	2	7		3			2
Salambati			1			1	1	
Smoljanci		1	3				2	1
Svetvinčenat	4	1	13	2	3	5		
Štokovci	5	1	5		1			
Vidulini			2		1			
Izvan župe			2					

Tablica 39. Prostorna distribucija infektivnih i parazitarne bolesti te španjolske gripe, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Uzroci iz poglavlja infektivnih i parazitarne bolesti treći su po uzroku smrtnosti župljana Svetvinčenata. Najveći udio odnosi se na smrtnost od tuberkuloze, od koje su tijekom deset godina umrle 63 osobe, odnosno 7,8 % ukupnoga broja umrlih. Dok je tijekom mirnodopskoga razdoblja spolna struktura gotovo izjednačena, tijekom ratnih godina, kada je i smrtnost od tuberkuloze povećana, umrlo je više žena. Prema dobnoj strukturi smrtnost od tuberkuloze najizraženija je kod muškaraca starosti 20 do 29 godina. Tijekom mirnodopskoga razdoblja od posljedica tuberkuloze umrla je prosječno svaka sedma osoba starija od pet godina, dok je tijekom ratnoga razdoblja tuberkuloza uzrok smrti gotovo svake četvrte osobe. Kao najkritičnija godina izdvaja se 1917. sa 16 preminulih, dok je prema dobu godine najviše preminulih u veljači, potom u svibnju, kolovozu i prosincu. Prema udjelu po prostornoj distribuciji najviše je umrlih u naseljima Bokordići (13,5 %), Bibići (13 %), Radigoža (11 %), Svetvinčenat (10 %) i Čabrunići (7 %), odnosno naseljima s većim brojem stanovnika, što je vjerojatno pogodovalo širenju bolesti (tablice 38 i 39).

Uz povećanje smrtnosti od tuberkuloze, ratno razdoblje obilježila je i povećana smrtnost od tifusa. Prvi smrtni slučaj zabilježen je u naselju Svetvinčenat u prosincu 1914. te se potom tifus sporadično pojavljivao većinom

tijekom zimskih mjeseci do 1916., kada je od listopada do siječnja 1917. umrlo 8 osoba, od kojih troje u Štokovcima i dvoje u Bokordićima, te ponovno 1917., kada je od listopada do veljače 1918. od tifusa umrlo 19 osoba: petero u Režancima te po troje u Svetvinčentu (naselju), Štokovcima i Čabrunićima. Prema dobnoj i spolnoj strukturi razvidno je da su češće umirale žene, s omjerom 2,77 : 1 u odnosu na muškarce, najviše u životnoj dobi od 20 do 29 godina. O pobolu od tifusa pisao je i *Hrvatski list* 16. prosinca 1917., kada u članku „Dopisi iz Istre“ navodi da je u Šajinima (Barban) zbog tifusa zatvorena škola i pretvorena u bolnicu te o teškim prilikama u Svetvinčentu:

„Sv. Vinčenat. Zdravstvene su prilike u mjestu bile kroz mjesec grozne. Napokon nam je priskočila u pomoć vojnička oblast i podigla dvije barake, da pobija pošast. Uspjesi opažaju se dnevno. Njega i opskrba bolesnika zapriječila je bolesti, da se dalje širi. Osobito se tu zauzeo za stvar gosp. c. i kr. linijski liječnik dr. Stanjek, koji je bijednom narodu u tom pogledu mnogo dobra doprinjeo.“¹⁸²

Uspješnost sprječavanja širenja bolesti potvrđuje pad broja smrtno stradalih od tifusa. U siječnju i veljači 1918. od posljedica tifusa preminule su četiri osobe u hospiciju u Svetvinčentu, potom se tifus kao uzrok smrti navodi u drugom dijelu godine, u četiri smrtna slučaja od kolovoza do listopada 1918. (tablice 38 i 39).

Dok su tuberkuloza i tifus imale veću pojavnost tijekom ratnih godina, smrtnost od malarije, hripavca i ospica češća je tijekom mirnodopskoga razdoblja, uz oscilaciju pojavnosti po pojedinim godinama. Iako se smrtnost od malarije¹⁸³ uglavnom bilježila jednom godišnje, po broju umrlih izdvajaju se 1910. s pet slučajeva, od kojih tri u Čabrunićima, te 1912. također s pet slučajeva, od kojih dva u Čabrunićima. Za ostala naselja razvidna je disperzija pojavnosti. Prema dobnoj i spolnoj strukturi od malarije su uglavnom umirala ženska djeca do pete godine života. Hripavac, od kojega je umrlo 12 osoba, pretežito djece mlađe od pet godina života, kao uzrok smrti zabilježen je 1911. i 1912. godine. Prema prostornoj distribuciji po tri slučaja zabilježena su u naseljima Režanci i Svetvinčenat te dva slučaja u Čabrunićima. Smrtnost od ospica zabilježena je izolirano 1910., kada je tijekom siječnja i veljače od njezinih posljedica umrlo sedmero djece mlađe od pet godina, šest dječaka

182 „Dopisi iz Istre“, *Hrvatski list*, 349, 16. XII. 1917., 3.

183 Sredinom 20-ih godina geomalarična područja dijelom su se izmijenila te je Svetvinčenat Kraljevskim dekretom od 9. listopada 1924. pa do modifikacije topomalarične kartografije 4. srpnja 1940. imao status malaričnoga područja. Radošević, *Smrt na krilima siromaštva*, 189-191.

i jedna djevojčica. Prema prostornoj distribuciji razvidna je mikrolokacija smrtnosti jer je od sedmero preminulih petero bilo iz naselja Svetvinčenat (tablice 38 i 39).

Povratkom većega broja svetvinčentskih evakuiraca od ožujka 1916., u mjesecima koji su uslijedili zabilježena je povećana smrtnost župljana. Od sredine veljače do kraja svibnja umrla je 21 osoba, međutim, u matičnoj knjizi umrlih izostaje opis uzroka njihove smrti. Od kraja srpnja do rujna zabilježena je smrtnost od dizenterije, od posljedica koje je umrlo šestoro dojenčadi i male djece do pete godine života, četvero dječaka i dvije djevojčice. Dizenterija se u župi Svetvinčenat pojavljivala i u prethodnim razdobljima, u lipnju 1910., kada je preminulo jedno dojenče, te 1911., kada je od rujna do listopada zabilježena smrt četvero male djece (tablice 38 i 39). Povećana smrtnost od proljeva, enteritisa i gastroenteritisa, zabilježena je na području gotovo cijele Europe tijekom „abnormalno“ toploga ljeta 1911.¹⁸⁴ Tijekom desetogodišnjega razdoblja, od jedanaest smrtnih slučajeva od dizenterije, petero umrlih je iz naselja Čabrunići. Grupiranje smrtnosti od infektivnih bolesti (malaria, dizenterija, tifus) u Čabrunićima može ukazivati na vjerojatnost da je velika lokva (Lokvina) u središtu naselja, rabljena kao akumulacija vode za seljane i stoku, mogla biti izvorište zaraze.

Godina	VI. Bolesti živčanoga sustava	IX. Bolesti cirkulacijs. sustava	X. Bolesti dišnoga sustava ¹⁸⁵	XI. Bolesti probavnoga sustava	XVI. Stanja u perinatal. razdoblju	XVIII. Simptomi, neuvršteni...	XIX. i XX. Ozljede, trovanja i vanjski...
1909.	4	1	25	5	25	8	2
1910.	9	1	17	13	13	8	2
1911.		1	39	8	29	7	2
1912.	1		28	3	29	6	
1913.	1	1	20	17	16	4	2
1914.	1	1	15	9	17	2	3
1915.			17	4	13	4	
1916.	1	1	8	2	4	4	
1917.	1	3	12	1	14	8	
1918.	2	1	39	1	5	10	

184 Pozzi – Fariñas, „The Heat-Wave of 1911“, 48.

185 Bez španjolske gripe.

Mjesečna distribucija														
I.	1		15	4	29	5	3							
II.	4	3	36	2	25	5	1							
III.	2	1	29	2	21	3								
IV.	1	1	21	2	10	2	1							
V.	3		20	6	10	5	1							
VI.		2	9	4	7	6	1							
VII.	5		10	2	4									
VIII.	1		8	10	7	4	2							
IX.	1		9	12	12	8								
X.	1	2	17	7	12	13								
XI.			24	7	14	4								
XII.	1	1	22	5	14	6								
Dobna i spolna struktura														
god.	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
< 1					24	22	9	19	73	66	1		1	
1-4	1	1	1		23	21	6	12	9	5	2	1		
5-14	1	1	2		10	14	1	3	3	1	2			1
15-19	2				4	4	1						1	
20-29		1		1	3	2	1						1	1
30-39	2	1		2	5	3				1				
40-49		1			5	6		1			2	1	1	
50-64	1				14	9		1			2	1		
65-84	4	2	2	1	20	5		1			19	17	3	1
85 <	1					1					3	2		

Tablica 40. Dobna i spolna struktura i vremenska distribucija frekventnijih kategorija uzroka smrti, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

Naselje	VI. Bolesti živčanoga sustava	IX. Bolesti cirkulacijsk. sustava	X. Bolesti dišnoga sustava ¹⁸⁶	XI. Bolesti probavnoga sustava	XVI. Stanja u perinatal. razdoblju	XVIII. Simptomi, neuvišteni...	XIX. i XX. Ozljede, trovanja...	Sveukupno umrlo
Bibići			15	3	6	1	1	38
Bijažići	1		1		3	1		8
Bokordići	2		8	1	16	5	2	52
Boškari			6	2	4	1		20

¹⁸⁶ Bez španjolske gripe.

Bričanci			5	5	1	1	1	15
Čabrunići		1	29	15	16	7	1	99
Ferlini			1		1	2		4
Foli			3	6	4	2		26
Kersani			5		1			7
Kranjčići	1		7	1	4	2	1	19
Krase			2		3	1		7
Mrketi					1			1
Pajkovići			4		9			15
Pekici	2		1	1	2			11
Pićanci					1			3
Pusti			3	1	2			7
Pustijanci				1				2
Radigoža	1	1	17	3	9	7		54
Raponji			9		3	2		20
Režanci	2	2	28	7	16	7	1	86
Salambati	1		7	2	5	2		21
Smoljanci	4	1	25	2	25	7		75
Svetvinčenat	5	2	30	8	11	11	4	120
Šikuti			3					5
Štokovci	1	2	12	4	14	2		54
Vidulini		1	6		1			13
Žlapani				1	2			3
Izvan župe					2			7
Bez upisa			2		2		1	7

Tablica 41. Prostorna distribucija frekventnijih kategorija uzroka smrti, 1909. – 1918. (MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.)

U preostalim klasifikacijama bolesti po čestotnosti, među smrtnošću novorođenčadi i dojenčadi izdvaja se gastroenteritis, od čega je tijekom deset godina preminulo 56 male djece, najviše 1913. sa 17 smrtnih slučajeva i 1910. s 12 smrtnih slučajeva. Iako je tijekom izvještajnoga razdoblja razvidna prevalencija smrtnosti ženske djece, izraženije razlike odnose se na ratno razdoblje, kada je preminulo 55 % više ženske djece, dok je tijekom mirnodopskoga razdoblja odnos spolne strukture umrlih gotovo izjednačen. Prema mjesečnoj distribuciji najviše je djece umrlo tijekom kolovoza i rujna. Kao posebnost ističu se rujan i

listopad 1913., kada je zabilježeno 76,5 % godišnjih slučajeva. Tijekom 1913. u MKU ne navodi se smrtnost od crijevnih zaraznih bolesti koje bi mogle ukazivati na poveznicu s povećanim brojem umrlih od gastroenteritisa, međutim, podatak je u zavisnosti o upisivaču (svećeniku) i njegovoj odluci hoće li pobliže navesti uzrok smrti. Najmanje smrtnih ishoda u desetogodišnjem razdoblju – po jedan smrtni slučaj – zabilježeno je tijekom ožujka i travnja. Prema prostornoj distribuciji najviše je umrlih u naseljima Čabrunići (11) i Svetvinčenat (7) te u Folima i Režancima, s po šest smrtnih ishoda (tablice 40 i 41).

Uz smrtnost od plućnih bolesti, kao uzrok smrti starijega stanovništva izdvaja se i staračka slabost (*marasmo senile*), od koje su tijekom desetogodišnjega razdoblja preminule 44 osobe, u neznatnom udjelu više žena. Kako godišnji prosjek iznosi 4,4 osobe, u broju umrlih ističu se 1910. sa sedam smrtnih slučajeva i 1918. s osam umrlih od staračke slabosti. Prema mjesečnoj distribuciji izdvaja se listopad s jedanaest smrtnih slučajeva, dok je najmanje umrlih tijekom studenoga – samo jedan slučaj u desetogodišnjem razdoblju. Prema prostornoj distribuciji izdvaja se naselje Svetvinčenat s osam umrlih, Čabrunići sa šest, Radigoža i Smoljanci s po pet te Bokordići s četiri umrla, dok su u drugim naseljima od posljedica *marasma* umrle jedna do dvije osobe.

Tijekom desetogodišnjega razdoblja smrt bez popratnih tegoba, odnosno od starosti (*di vecchiaia*), navedena je samo u jednom slučaju, kod muškarca starosti devedeset i pet godina iz naselja Štokovci. Unatoč teškim životnim uvjetima, tijekom desetogodišnjega razdoblja uslijed komplikacija u trudnoći, porodu ili tijekom babinja nije zabilježena veća smrtnost trudnica i roditelja, a prema analizi dobne i spolne distribucije smrtnost žena u fertilnom razdoblju ne odstupa značajnije od smrtnosti muškaraca, iz kojih pokazatelja se može zaključiti da eventualne komplikacije vezane za trudnoću i porod nisu u većem broju slučajeva ishodile smrću (tablice 40 i 41).

Iako tijekom desetogodišnjega razdoblja u upisima smrtnih ishoda nije zabilježeno samoubojstvo, njegov posredan oblik razvidan je u smrtnim ishodima uslijed namjernoga gladovanja te alkoholne psihoze. Nasilna smrt ubojstvom zabilježena je u šest navrata. Žrtve su u četiri slučaja muškarci te u dva slučaja žene. Po prostornoj distribuciji i dobnoj strukturi ne izdvajaju se naselja, odnosno kritična životna dob. Kao zanimljivost izdvaja se podatak da su dva ubojstva zabilježena 1913. te tri 1914. godine. Zbog izostanka drugih informacija izostaje pregled motiva, načina i mjesta počinjenja ubojstava te podaci o počiniteljima (tablice 40 i 41).

Smrtno stradali evakuirani

Iako se poglavlje o mortalitetu župe Svetvinčenat temelji na matičnoj knjizi umrlih, pregled smrtnosti bio bi nepotpun bez prikaza podataka o umrlim evakuircima. Podaci o smrtnosti temelje se na upisima u knjigama *Status animarum* I. i II. iz 1910.¹⁸⁷

Naselje	< 1		1 – 4		5 – 14		15 – 64		65 +		Ukupno		Σ
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Wagna (35)													
St. Salamon	1	1									1	1	2
Svetvinčenat	2	2	8	8	3	5	2	1		2	15	18	33
Gmünd (185)													
Bibići	1		2	1		1					3	2	5
Bokordići	2	1	3	3	3	2	2				10	6	16
Boškari						1						1	1
Bričanci			1	3	2	3	1		1		5	6	11
Čabrunići	1		2	1	1	3	1		1	2	6	6	12
Foli	1	1	4	3		2		2	1		6	8	14
Kersani				1		1						2	2
Kranjčići			1								1		1
Krase	1				1			1			2	1	3
Mrketi	1										1		1
Pajkovići			6		7	9	3		2		18	9	27
Pekići		1		1	1		1				2	2	4
Pićanci			1								1		1
Pusti			1	2		4					1	6	7
Pustijanci			2	1		2					2	3	5
Radigoža		2	3	3	5			1			8	6	14
Raponji			1								1		1

¹⁸⁷ Za detaljnu analizu mjesta i uzroka smrti potrebno je analizirati krsne i smrtne listove osoba deportiranih iz Istre tijekom Prvog svjetskog rata, no takve analize izlaze iz okvira ovoga rada.

Svetvinčenat			2	1	1						3	1	4
Šikuti			1			1					1	1	2
Štokovci	2		10	13	11	11	4	1	1	1	28	26	54
Moravska (13)													
Boškari							1				1		1
Čabruniči		1		1								2	2
Krase								1				1	1
Pekici								1				1	1
Režanci	1										1		1
Salambati							2	1			2	1	3
Smoljanci									1		1		1
Vidulini							2				2		2
Žlapani			1								1		1
Ostalo (18)													
Bibići				1						1		1	
Bijažići				1					1	1	1	2	
Bokordići					1				1		2	2	
Bričanci					1						1	1	
Čabruniči	1	2		1						3	1	4	
Krase				1						1		1	
Pustijanci						1				1		1	
Raponji	1									1		1	
Režanci	1									1		1	
Štokovci	1			1						1	1	2	
Vidulini	11									1	1	2	
Sveukupno umrlo													
Sva naselja	16	12	51	42	40	47	20	9	7	7	134	117	251

Tablica 42. Dobna i spolna struktura preminulih evakuiraca župe Svetvinčenat (*Status animarum*, knjige I. i II., župe Svetvinčenat iz 1910.)

Prema upisanim podacima, s područja župe Svetvinčenat umro je 251 evakuirac, od kojih 134 muškaraca i 117 žena (tablica 42). Najviše je umrlo male djece (1 do 4 godine života), njih 93 ili 37,2 %, te djece pretfertalnoga kontingenta, 87 osoba ili 34,8 %, od kojih 54 % ženskoga spola. Uz 28 preminule dojenčadi, umrlo je i 29 osoba fertalnoga, odnosno radno aktivnoga kontingenta, od kojih se malo više od dvije trećine odnose na smrt muškaraca (68,9 %), te 14 osoba starijih od 65 godina, u podjednakom udjelu muškaraca i žena. U izbjeglištvu je rođeno 16 djece, 7 muškoga i 9 ženskoga spola, od kojih je devetero preživjelo, 6 muškoga i 3 ženskoga spola. Najviše preminulih župljana Svetvinčenta umrlo je u *barackenlageru* Gmünd, njih 185 (99 muškaraca i 86 žena). Prva žrtva zabilježena je u srpnju, međutim, najviše umrlih preminulo je u studenom (87 osoba) i prosincu 1915. (65). Od 6. do 19. siječnja 1916., kada je zabilježen zadnji preminuli evakuirac u Gmündu s područja župe, umrlo je 5 osoba.¹⁸⁸ U spomen na brojnu preminulu djecu u Gmündu pisao je i *Hrvatski list*:

„(...) majko, nesretna majko, sjećaš se i nikad ne ćeš zaboraviti, kako su ti iz naručaja oteli dijete, za koje su kazali da je okuženo, a onda su opet došli, pa su ti uzeli drugo dijete, pa treće četvrto, peto i šesto (...). Iz one se jame, koju su nazivali bolnicom, nije nikad vratio onaj, koji bi jednom u nju unišao. Na stotine bi ih iznašali potajno, noću ali kao lješine (...). Daleko u tuđjoj ledenoj zemlji počivaju njihove male, nježne i nejakke kosti.“¹⁸⁹

U ukupnom broju umrlih izdvajaju se naselja Štokovci s 56 umrlih evakuirca, Pajkovići s 27, Bokordići i Čabrunići s 18 te Radigoža i Foli s po 14 umrlih. U prihvatnom logoru Wagner, gdje su bili smješteni Savičentini talijanske narodnosti, umrlo je 35 osoba, većinom tijekom prosinca 1915. Zadnji upis preminuloga evakuirca u Wagner s područja župe zabilježen je u kolovozu 1918.¹⁹⁰ Na prostoru Moravske umrlo je 13, a na prostoru Ugarske, gdje su bili smješteni do kolovoza 1915.,¹⁹¹ preminulo je 11 evakuiraca iz župe Svetvinčenat.

188 Za 22 osobe izostaje datum smrti, a uz simbol smrti (križ) stoji napomena *Gmünd*.

189 „Badnji bijaše dan“, *Hrvatski list*, 885, 24. 12. 1917., 2.

190 Prema analizi *Liber defunctorum Wagner*, u logoru je od listopada 1915. do siječnja 1916. umrlo 30 osoba s područja Svetvinčenta. Dean Krmac, „Wagner: la strage degli innocenti Istriani (ottobre 1915 – gennaio 1916)“, *Istra u Velikom ratu*, 123.

191 Mandić, „Pulski *Hrvatski list*“, 787.

Poginuli, ranjeni i zarobljeni vojnici župe Svetvinčenat

Iako vojne operacije tijekom Prvoga svjetskoga rata nisu vođene na području Istre, vojni obveznici ročnoga i pričuvnoga sastava zajedničke austro-ugarske vojske služili su u ratnoj mornarici i kopnenim postrojbama koje su od početka rata do ulaska Italije u rat 1915. sudjelovale u borbama na istočnom i balkanskom ratištu, a od 1915. do početka studenoga 1918. i u borbama na talijanskom bojištu (na Soči i Piavi). Od kolovoza 1914. do siječnja 1919. carsko i kraljevsko Ministarstvo rata (*k. u. k. Kriegsministerium*) Austro-Ugarske Monarhije periodično je objavljivalo *Popis gubitaka (Verlustliste)* s imenima poginulih, ranjenih i zarobljenih vojnika. Popis u nastavku temelji se na knjizi *Popis gubitaka (1914. – 1919.). Istra* (dalje: *Popis gubitaka*)¹⁹² i originalima objavljenim u digitalnom obliku na mrežnim stranicama Austrijske državne knjižnice i Zemaljske knjižnice Gornje Austrije, uz dopunu podataka poginulih i nestalih vojnika prema *Status animarum* iz 1910. (knjiga I. i II.) župe Svetvinčenat.¹⁹³

Podaci prepisani iz *Popisa gubitaka* sadrže prezimena, imena, postrojbu, godinu rođenja, zavičajnost, datum pogibije, mjesto i državu zarobljavanja te datum događaja, odnosno upisa u publikaciju, dok prijepisi iz knjiga *Status animarum* 1910. sadrže ime, prezime, datum rođenja te datum i mjesto smrti (ako je navedeno). Prema objedinjenim podacima donosi se popis 37 poginulih, dvoje nestalih, 54 ranjena i 35 vojnih ratnih zarobljenika s područja župe Svetvinčenat. Podaci se prenose kako su zabilježeni u *Popisu gubitaka* u kojem su navedeni u germaniziranom, često iskrivljenom obliku, što je otežalo obradu podataka. Primjerice, naziv Svetvinčenat upisan je u 30 različitih varijanti, a ističemo da ni datumi nisu uvijek jednaki kao u izvorniku. U popis su uvrštene i osobe za koje se temeljem prezimena pretpostavlja da su župljani Svetvinčenta, iako u njihovim upisnim podacima izostaju detaljniji podaci temeljem kojih bi se podatak mogao sa sigurnošću potvrditi (ime, godina rođenja, zavičajnost). Broj preminulih, nestalih, ranjenih i zarobljenih vojnika župe Svetvinčenat nije obuhvaćen u dosadašnjim historiografskim istraživanjima, stoga se popis, unatoč činjenici da nije riječ o konačnim podacima, donosi kao prinos popunjavanju praznine o poginulim, nestalim, ranjenim i zarobljenim vojnicima župe Svetvinčenat, poticaju daljnjih istraživanja te afirmaciji kulture sjećanja.

¹⁹² Vidi bilj. 8.

¹⁹³ U knjigama *Status animarum* zabilježena je smrt 34 vojnika, a u *Popisu gubitaka* 11 vojnika.

Smrtno stradali i nestali vojnici

1. Ban Johann, Infst., IR. Nr. 97, 9. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1882., tot., (25. VIII. 1916.)
2. Bilich Pasquale, 26. 4. 1897. – ?, pogubljen u ratu
3. Bulesich Antonio, 10. 9. 1877 – 25. 5. 1917. in bello
4. Bulešić Martin, ErsResInfst., IR. Nr. 47., Istrien, Pola, San Vincenta, 1889., tot., (Ort des Ereignisse 26. X. 1915.), Rußland
5. Bursich Antonio, 12. 10. 1890. – 16. 4. 1917., morto in Marburg
6. Bursich Michael, LstInfst., k. k. LIR., Nr. 22., Küstenland, Pola, Zabronich, 1895., tot., (3. IX. 1915.)
7. Bursich Antonio, 15. 7. 1894. – 14. 9. 1919., morto ospedale militus in Praga
8. Climan Martino, 26. 8. 1889. – 11. 3. 1915., ospedale Ungaria
9. Climan Matteo, 30. 4. 1895. – 29. 7. 1916., ospedale militus
10. Doblanovich Martino, 5. 7. 1889. – 21. 10. 1918., ospedale militus
11. Duda Martin, Infst., IR. Nr. 7., 14. Komp., Küstenland, Pola, St. Vinzenza, 1874., tot., (10. XI. 1915.)
12. Ghersich Antonio Giovanni, 4. 10. 1890. – 13. 7. 1917., annegato (utopljen), Pola
13. Jugovaz Gasparo, 24. 2. 1879. – ?, disperso in guerra
14. Jusiga Matteo, 15. 11. 1887. – 19. 6. 1915., morto in guerra, Monsalice
15. Lenich Giovanni, 20. 11. 1884. – 21. 10. 1914., caduto in guerra, Galizia
16. Lenich Natale, 11. 10. 1874. – 24. 12. 1916., in bello
17. Malusa Antonio, 1. 11. 1893. – 21. 12. 1917., ospedale militus
18. Mattias Martino, 26. 10. 1888. – 27. 10. 1914., in Galizia
19. Matyas Vinzenz, Infst., k. k. LIR. Nr. 3., 4. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1894., tot. (16. VI. 1916.)
20. Mazzan Marco, 11. 4. 1894. – ?, disperso in guerra
21. Missan Carlo-Francisco, 10. 10. 1896. – ?, in bello
22. Nacinovich Giovanni, 28. 3. 1892. – ?, in guerra
23. Ottochian Giovanni-Michelle, 3. 4. 1895. – 29. 3. 1918., morto alla ospedale a Brünn
24. Ottochian Silvio, 3. 8. 1898. – 28. 5. 1917., in Ospedale Praga
25. Paiković Josef, Infst., IR. Nr. 97., 2. Komp., Istrien, Pola, San Vincente, 1894., tot. (veljača 1915).
26. Pechizza Antonio, 4. 4. 1896. – 7. 3. 1917., in guerra
27. Pekica Ante, Infst., k. k. LIR. Nr. 23. (k. k. LIR. Nr. 5.), 3. Komp., Küsten-

- land, Pola, St. Vincenci, 1895., tot. (29. VI. 1915.)
28. Pekica Michael, LstInfst., IR. Nr. 7., zugeteilt dem IR. Nr. 1., MGKomp. V, Istrien, Pola, S. Vincenti, 1893., gefallen. (15. VI. 1918.)
29. Percovich Antonio, 15. 10. 1869. – 10. 12. 1916., soldato, morto a ospedale a Kresnica
30. Percovich Antonio, 31. 12. 1885. – 4. 4. 1916., ospedale in Graz
31. Piglian Michaele, rođ. 13. 8. 1876. – 7. 5. 1916., in ospedale militus
32. Razzan Giuseppe, 4. 4. 1900. – listopad 1918., morto in guerra
33. Scattaro Pietro, 26. 6. 1898. – lipanj 1918., ospedale militus
34. Stocovich Michaele, 12. 9. 1879. – 26. 4. 1918., morto a Marburg
35. Trost Natale, 27. 9. 1896. – 20. 5. 1917., ospedale militus
36. Vhersich (Ghersich?) Attilius, Infst., IR. Nr. 97., 9. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenz, 1880., tot. (1. – 10. VII. 1916.)
37. Xivolich Anton, 7. 12. 1895. – siječanj 1915., in guerra
38. Xivolich Giovanni, 9. 5. 1890. – 25. 9. 1914., in bello
39. Zufič Vid, Infst., k. k. LstIR. Nr. 9., 6. Komp., Istrien, Pola, Smoljani, 1897., gestorben. (11. III. 1918.)

Prema ekscerpiranom popisu u knjigama *Status animarum* zabilježena je smrt 34 vojnika, a u *Popisu gubitaka* za 11 vojnika. Razlika u broju stradalih odnosi se na činjenicu da *Popis gubitaka* ne daje potpune podatke o stradalim vojnicima jer su, prema nekim mišljenjima koja nisu potkrijepljena dokazima, popisani samo oni vojnici čije obitelji nisu bile izravno obaviještene o stradalima.¹⁹⁴ Prema podacima, prosječna dob smrtno stradalih i nestalih vojnika iznosi 27 godina, dok ih je najviše stradalo u mladoj životnoj dobi, u 20. i 21. godini života. Najviše preminulih zabilježeno je 1916. (9 poginulih), dok se zadnji upis odnosi na vojnika preminuloga u rujnu 1919. u vojnoj bolnici u Pragu.

Ranjeni vojnici (*verwundet*)

1. Bazač Georg, Infst., IR. Nr. 55, 7. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincento, 1882., verw. (16. IX. 1915.)
2. Bilič Johann, Infst., IR. Nr. 97., 5. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenz, 1895., verw. (3. I. 1917.)
3. Bilič Josef, Infst., k. k. LIR. Nr. 26, 3., Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti,

¹⁹⁴ Damir Gašparović, „Vinodolci u Velikom ratu (1)“, <https://www.crikva.hr/vinodolci-u-velikom-ratu-1/5638> (18. 4. 2021.).

- 1891., verw. (30. XI. 1916.)
4. Bilić Georg, Inf., IR. Nr. 55., 10. Komp., Istrien, Pola, Savincenti, 1883., verw. (16. IX. 1915.)
 5. Brumić Johann, Infst., k. k. LIR., Nr. 5, zugeteilt dem bh. IR. Nr. 1, k.u.k. AlpDet. Nr. 10., Küstenland, Pola, Smoliani, 1897., verw. (6. I. 1917.)
 6. Bulesic statt Bulečić Martin, Ersatz-Reservist, IR 47., 13 Komp., Istrien, Pola, Sawincenti, 1889., verw. (3. III. 1915.)
 7. Bulesič Josef, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 28., 12. Komp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1897., verw. (23. IX. 1916.)
 8. Burschicz Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 22., 4. Komp., Küstenland, Pola, St. Vinzenz, 1895., verw. (7. XI. 1915.)
 9. Bursic Johann, Inf., IR. Nr. 55., 10. Komp., Istrien, Pola, Sanvicenti, 1878., verw. (16. IX. 1915.)
 10. Bursich Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1892., verw. (30. III. 1915.)
 11. Bursič Anton, Inf., IR. Nr. 87., 13. Komp., Küstenland, Pola, S. Vinzento, 1894., verw. (1. IV. 1916.)
 12. Buršič Anton, Inf., IR. Nr. 87., 15. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, verw. (7. X. 1915.)
 13. Celiga Michae, LstInfst., k.k. LstIR. Nr.27,1. Komp., Istrien, Gradisca, Zabronci, 1886, verw. (23. I. 1918.)
 14. Celiga Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, San-Vincenti, 1886., verw. (31. VIII. 1916.)
 15. Doblavovich Martin, Inf., IR. Nr. 7., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vinzenti, 1894., verw. (31. VII. 1915.)
 16. Ferlin Anton, Inf., IR. Nr. 47., 15. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1895., verw. (13. III. 1916.)
 17. Ferlin Matias, ResInf., IR. Nr. 91., 2. Komp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1884., verw. (13. I. 1916.)
 18. Ferlin Matthias, ResInf., IR. Nr. 91., 2. Komp., Istrien, Pola, Sanvienti, 1884., verw. (22. I. 1915.)
 19. Ferlin Matthias, ResKorp., IR. Nr. 91., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1884., verw. (25. X. 1917.)
 20. Jakač Anton, LstInfst., Alpines Detach. Nr. 10., Istrien, Pola, Smoljani, 1897., verw. (16. II. 1917.)
 21. Jakač Anton, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 5., 21. Komp., Istrien, Pola, Smolioni,

- 1897., verw. (16. IX. 1916.)
22. Jugovac Johann, Infst., k. k. LIR., Nr. 4., 4.Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1894., verw. (13. IV. 1917.)
23. Jugovac Josef, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, 1882., verw. (20. VII. 1915.)
24. Matjas Thomas, Infst., k. k. LIR. Nr. 27., 4. Komp., Istrien, Pola, 1898., verw. (30. IV. 1917.)
25. Mazzan Michael, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 10. Komp., Istrien, Pola, 1880., verw. (20. VII. 1915.)
26. Milovan Anton, Infst., k. k. LIR. Nr. 26., 3. Komp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1887. verw. (17. XI. 1916.)
27. Milovan Anton, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., RgtsStb., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1889. verw., kriegsgef., Rußland. (17. XI. 1916.)
28. Obrovac Johann, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, Boccordich, 1896., verw. (14. X. 1916.)
29. Ottochian Johann, Offiziere, Lt. i. d. Res., k. k. SchR. Nr. 37., 1. BaonsStb., Küstenland, Pola, San Vincenti, 1894., verw. (28. VII. 1917.)
30. Paicovich Anton, Infst., IR. Nr. 55., 9. Komp., Istrien, Pola, Skincenti, 1882., verw. (16. IX. 1915.)
31. Pekica Johann, Infst., IR. Nr. 87., 6. Komp., Istrien, Pola, Pekići, 1892., verw. (13. I. 1916.)
32. Pekica Martin, Gefr. IR, Nr. 47., 7. Komp, Istrien, Pola, S. Vincenti, 1895., verw.
33. Perkovič Johann, Infst., IR. Nr. 97., zugeteilt dem IR. Nr. 17., 10. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, 1897., verw. (28. I. 1916.)
34. Persich Anton, Jäg., FJB. Nr. 15., 1. Komp., Österreich, Pola, St. Vincenti, verw. (15. IX. 1915.)
35. Persich Anton, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 5., 38. Marschkomp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1891., verw. (3. I. 1917.)
36. Petrović ?, Ersatz-Reservist, k.k. LIR 5., Istrien, Pola, verw. (10. XI. 1914.)
37. Petrović Matteo, Ersatz-Reservist, k.k. LIR 37., 8 Komp., Istrien, Pola, verw. (7. XI. 1914.)
38. Pighian Anton, Reserve-Infanterist, IR 7., 11 Komp., verwundet. (31. X. 1914.)
39. Puch Ivan, Infst., IR. Nr. 47., 11. Komp., Istrien, Pola, Sankt Vicenti, 1886., verw. (16. III. 1916.)

40. Puch Johann, Ersatz-Reservist, IR 47., 1 Komp., verw. (12. X. 1914.)
41. Puch Johann, ErsRes., IR. Nr. 47., 1. Komp., Istrien, Pola, Sanvicenti, 1888., verw. (3. III. 1915.)
42. Puch Natale, ErsResInfstTitGefr., k. k. LIR. Nr. 5., 42. Marschkomp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1891., verw. (1. II. 1917.)
43. Purić Iwan, Inft., IR. Nr. 55., 5. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenz, 1895., verw. (8. II. 1916.)
44. Razzan Anton, Infanterist, IR 97., 6 Komp., verw. (31. X. 1914.)
45. Razzan Martin, Korp., k. k. LIR. Nr. 5., 9. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenzo, 1891., verw. (7. XII. 1916.)
46. Roinic Anton, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 5., 10. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1895., verw. (7. XII. 1916.)
47. Simonović Bartlmä, Inft., IR. Nr. 87., 3. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1893., verw. (24. VIII. 1916.)
48. Smoljan Mathias, Inft., IR. Nr. 12., 12. Komp., Küstenland, Pola, Sanvicenti, 1895., verw. (24. VIII. 1915.)
49. Spetić Ivo d. Martin, Inft., k. k. LIR. Nr. 37., 12. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, 1883., verw. (7. I. 1916.)
50. Vernier Josef, Matrose 1. Kl., M. V. M., KMar. S. M. S. Maros, Istrien, Pola, Sanvincenti, 1890., verw. (19. XI. 1914.)
51. Xivolich Andreas, Inft., IR. Nr. 1, vom k. k. LIR. Nr. 3., 10. Komp., Küstenland, Pola, 1897., verw. (14. X. 1915.)
52. Zabranič Mateo, Inft., IR. Nr. 56., 10. Komp., Istrien, Pola, Sawicenty, 1882., verw. (16. IX. 1915.)
53. Zufic Johann, Ldsch., LdschR. Nr. I., 12. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1896., verw. (18. VIII. 1916.)
54. Zuljan Martin, Inft., IR. Nr. 17., 1. Komp., Istrien, St. Vicenta, Radigor, 1883., verw. (2. IX. 1915.)

Iako se ne raspolaže podatkom o težini zadobivenih ozljeda vojnika, može se pretpostaviti da narav ozljeda osoba uvrštenih u *Popis gubitaka* u svojstvu ranjenih osoba nije bila laka te je vjerojatno u većem udjelu ishodila nekim oblikom trajnoga invaliditeta. Prema analizi, od 54 ranjenika najviše je osoba stradalo u dobi od 19 do 24 godine života – 23 osobe, odnosno 42,5 %. Iako težina zadobivenih ozljeda nije nužno zapreka za osnivanje obitelji, detaljne genealoške analize ranjenih osoba mogle bi dopuniti saznanja o

dugoročnim utjecajima ratnih gubitaka na natalitet i nupcijalitet stanovništva župe Svetvinčenat.

Ratni zarobljenici (*kriegsgefangen*)

1. Crosilla Johann, ErsRes., IR. Nr. 47., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1888., kriegsgef., Ufa, Rußland. (25. VI. 1915.)
2. Doblavovich Johann, LstInfst., IR. Nr. 97., 2. ErsKomp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1894., kriegsgef., Alaty, Gouvernement Sumbirsk, Rußland. (22. III. 1916.)
3. Doblavović Martin, LstInfst., IR. Nr. 7., 4. ErsKomp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, 1894., kriegsgef., Rußland. (12. VIII. 1916.)
4. Dublanović Johann d. Martin, LstInfst., IR. Nr. 97., 1. Komp., Istrien, Pola, Stokovci, 1897., kriegsgef., Rußland. (26. X. 1916.)
5. Floricich Johann, ErsRes., IR. Nr. 97., 3. Marschkomp., Istrien, Pola, St. Vincent, 1890., kriegsgef., Barnaul, Gouvernement Tomsk, Rußland. (29. III. 1915.)
6. Furlanich Franz, ErsResInfst., IR. Nr. 7., Istrien, Pola, San Vincenti, 1888., kriegsgef., Charkow, Rußland. (21. II. 1917.)
7. Gersich Mario, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1888., kriegsgef. (30. III. 1915.)
8. Jugovac Anton, Infst., IR. Nr. 55., 2. ErsKomp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1882., kriegsgef., Charkow, Rußland. (1. IV. 1916.)
9. Lenich Anton, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1881., kriegsgef. (30. III. 1915.)
10. Malusa Franz, Infst., IR. Nr. 97., 10. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1891., kriegsgef. (24. III. 1915.)
11. Marcolin Johann, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., III. ErsKomp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1893., kriegsgef. Niš, Serbien. (7. IX. 1915.)
12. Marzan Matthäus d. Matthäus, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1886., kriegsgef., Vereinigtes Evakuationshospital Nr. 46. in Rjäsan, Rußland. (6. V. 1916.)
13. Matjas Josef, ResGefr., k. k. LIR. Nr. 5., 4. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1884., kriegsgef., Rußland. (21. IX. 1916.)
14. Mazan Michael, ErsRes., IR. Nr. 97., 1. Marschkomp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1889., kriegsgef., Rußland. (14. VI. 1915.)
15. Mazzan Johann, ErsResInfst., IR. Nr. 7., 7. Komp., Istrien, Pola, St. Vincenti,

- 1889., kriegsgef., Charkow, Rußland. (23. XII. 1916.)
16. Mazzan Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1888., kriegsgef. (30. III. 1915.)
17. Mazzan Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1887., kriegsgef. (30. III. 1915.)
18. Mazzan Mathäus, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1886., kriegsgef., Vereinigtes Evakuationsspital Nr. 46. in Rjäsan, Rußland. (7. VII. 1916.)
19. Mitton Peter, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1885., kriegsgef. (30. III. 1915.)
20. Percovich Matthäus d. Martin, ErsRes., IR. Nr. 47., 1. Marschkomp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1882., kriegsgef., Slobodskoje, Gouvernement Wjatka, Rußland. (13. I. 1915.)
21. Petrovich Josef, Jäg., FJB. Nr. 20., 2. Komp., Istrien, Pola, San. Vincenti, 1894., kriegsgef., Rußland. (19. XII. 1916.)
22. Piglian Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1886., kriegsgef. (30. III. 1915.)
23. Razzan Johann, LstInft., k. k. LIR. Nr. 5., 16. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1895., kriegsgef., Rußland. (3. I. 1917.)
24. Ronich Matthäus, Inft., IR. Nr. 97., 6. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1890., kriegsgef., Serdobsk, Gouvernement Saratow, Rußland. (21. I. 1915.)
25. Sandri Peter, LstInft., IR. Nr. 97., 2. ErsKomp., Istrien, Pola, 1878., kriegsgef., Rußland. (23. IX. 1916.)
26. Simonovich Michael, Inft., IR. Nr. 97., 4. ErsKomp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1891., kriegsgef., Rußland. (17. IX. 1915.)
27. Simonovich Michael, Inft., IR. Nr. 97., 4. ErsKomp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1891., kriegsgef., Wenew, Gouvernement Tula, Rußland. (29. III. 1915.)
28. Suffič Rudolf, ResInft., k. k. LIR. nr. 5., 4. Komp., Istrien, Pola, 1885., kriegsgef., Rußland. (21. IX. 1916.)
29. Tlioryczye Egon, Inft., Küstenland, Pola, Sanivinenti, 24 Jahre, kriegsgef. (Ort des Ereignisses – Bijsk), Gouvernement Tomsk, Rußland. (6. II. 1915.)
30. Vernier Marius, LstInft., IR. Nr. 97., Istrien, Pola, San Vincenti, 1895., kriegsgef. (Ort des Ereignisses – Rocca di Scandiano), Italien. (22. III. 1916.)
31. Volpi Heinrich d. Emil, LstInft., k. k. LIR. Nr. 5., 1. ErsKomp., Istrien,

- Pola, Sancinveni, 1892., kriegsgef. (Ort des Ereignisses – Aschabad, Lager Ak Tepe), Gebiet Transkaspien, Rußland. (25. V. 1916.)
32. Volpi Luigi, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 3. ErsKomp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1894., kriegsgef. (Ort des Ereignisses – Ochansk), Gouvernement Perm, Rußland. (6. V. 1916.)
33. Vorich Michael des Martin, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, San Vicenti, 1884., kriegsgef. (Ort des Ereignisses – Tschardschui), Rußland. (18. III. 1916.)
34. Wernier Matthias, Inft., IR. Nr. 7., 12. Komp., Istrien, Pola, 1874., kriegsgef. (22. XI. 1915.)
35. Zuliani Johann, LstInft., IR. Nr. 97., 2. ErsKomp., Küstenland, Pola, 1894., kriegsgef. (Ort des Ereignisses – Bjelgorod), Gouvernement Kursk, Rußland. (25. VII. 1916.)

Prema analizi popisa zarobljenih osoba razvidno je da je od 35 zarobljenika 71 % zarobljeno na ruskom bojištu, najviše tijekom 1916. godine. Prosječna životna dob iznosila je 27 godina, dok je najviše zarobljeno dvadesetdvo godišnjaka.

Iz desetogodišnje analize preminulih osoba i ratnih gubitaka razvidne su značajne implikacije nepovoljnih ratnih okolnosti koje su ishodile smrtnošću stanovništva. Iako analiza ukazuje kako se mortalitet povećavao i tijekom mirnodopskoga razdoblja, vjerojatno uslijed nepovoljnih klimatskih okolnosti, ratno razdoblje, popraćeno epidemijama tifusa i španjolske gripe te povećanom smrtnošću od tuberkuloze, ishodilo je značajnim povećanjem smrtnosti župljana Svetvinčenta. Razvidnost razmjera smrtinoga stradanja evakuiraca vidljiva je iz podatka da je broj preminulih tijekom deset mjeseci izbjeglištva za 4 % veći od prosječnoga broja osoba umrlih u trogodišnjem razdoblju.

Zaključak

Iako je Istra u cjelini osjećala od kraja 19. stoljeća do 1918. posljedice druge industrijske revolucije,¹⁹⁵ iz sinteze pokazatelja matičnih knjiga razvidno je da stanovništvo župe Svetvinčenat u obrađenom razdoblju ne pokazuje značajne promjene u socijalnom mentalitetu, zadržavajući obilježja ruralne sredine

195 Dukovski, „Istra XX. stoljeća“, 144.

središnje Istre, odnosno modernizacijski procesi nisu značajnije utjecali na izmjenu tradicionalne kulture i utjecaja religije na glavne demografske odrednice, dok su nepovoljne izvanredne okolnosti (ratno razdoblje obilježeno novačenjem vojnika, evakuacijom stanovništva, sušom, smrtnošću od tuberkuloze i tifusa te pandemijom španjolske gripe) imale značajno nepovoljan utjecaj na sve demografske pokazatelje prirodnoga kretanja stanovništva župe Svetvinčenat. Unatoč reprezentativnim pokazateljima zabilježenim za razinu župe, analize potvrđuju socijalnoantropološke osobitosti na razini mikrolokacija (naselja) župe u većini istraživanih nalaza. Uzroci niske uključenosti stanovništva u modernizacijske procese, unatoč relativnoj blizini industrijskih središta i dostupnoj mobilnosti željeznicom mogu se pronaći u okrenutosti župljana tradicionalnom, poljoprivrednom načinu života, čemu je vjerojatno pridonijela ograničena mogućnost stjecanja obrazovanja jer je prva škola na hrvatskom jeziku otvorena 1902./1903., odnosno 32 godine nakon škole na talijanskom nastavnom jeziku, dok je pobol, a posljedično i smrtnost muškoga mladog stanovništva od tuberkuloze vjerojatno negativno utjecao na mogućnost i trajnost zaposlenja. Uz navedeno, ratno je stanje dodatno odgodilo društvenu i kulturnu modernizaciju stanovništva.

Od 1909. do 1918. zabilježeno je 1117 krštenja. Utjecaj nepovoljnih uvjeta na natalitet razvidan je iz smanjenja broja rođenih 1911., u godini porasta broja umrlih, te tijekom ratnoga razdoblja od lipnja 1915., što odražava smanjenje broja uspješnih začeca od rujna 1914. godine. Kao zanimljivost ističe se povećanje uspješnih začeca u razdoblju evakuacije stanovništva te po njihovu povratku. Vrhunac rađanja na razini župe bilježi se tijekom zimsko-proljetnoga razdoblja, uz odstupanja na razini mikrolokacija. Tijekom mirnodopskoga razdoblja spolni omjer rođenih relativno je konstantan. Iako većina europskih zemalja bilježi povećanje broja rođenja muške djece i blizanačkih poroda tijekom ratnoga razdoblja, u župi Svetvinčenat ne bilježi se takva pojavnost. Ratno razdoblje obilježeno je povećanim udjelom rođenja izvanbračne djece, a prema desetogodišnjoj analizi izdvaja se naselje Čabrunići. Pomoć pri porodu roditeljama su pružale primalje, od kojih su one bez potrebne kvalifikacije porađale djecu ruralnoga dijela župe, dok je u naselju Svetvinčenat većinu porodila *approvata* Anna Martincich. Samo je jedno dijete rođeno u pulskoj bolnici. Većina djece krštena je između drugoga i petoga dana od rođenja, od čega odstupaju naselja Svetvinčenat i Čabrunići, u kojima se bilježi najduža odgoda krštenja. Većina djece krštena je uz pri-

sutnost kuma i kume, od čega odstupaju Čabrunići i Smoljanci, u kojima se bilježe krštenja s jednim muškim kumom. Djeci su nadijevana tradicionalna, biblijska i svetačka imena, često u poveznici s mjesecom u kojem se slavi pojedini svetac, ali uz izbjegavanje nadijevanja svetačkoga imena na blagdan sveca. Najčešće nadjevna imena dječacima su *Joannes* (Ive/Zvane), *Antonius* (Tone), *Josephus* (Bepo), a djevojčicama *Maria* (Marija), *Euphemia* (Fuma) i *Fusca* (Foška). Uz naselje Svetvinčenat višestruka imena bilježe se u većem udjelu i u Štokovcima, dok Čabrunići bilježe najmanji imenski fond. Prema pokazateljima desetogodišnjih rođenja utvrđeno je da Mjesečeve mijene nemaju utjecaj na poticanje poroda.

Vjenčanja, kao i natalitet, pokazatelj su vulnerabilnosti demografskih kretanja. Tijekom desetogodišnjega razdoblja zabilježeno je 288 vjenčanja, od kojih 137 tijekom mirnodopskoga te 91 vjenčanje tijekom ratnoga razdoblja uz značajan pad tijekom 1915. i 1916., ali i početak kompenzacijskoga razdoblja od 1918. godine. Najviše vjenčanja sklopljeno je u zimsko-proljetnom razdoblju, uz pridržavanje kanonskih odredbi o zabrani sklapanja brakova tijekom korizme i od došašća do Bogojavljenja. Analiza ukazuje da župljani Svetvinčenta ne baštine tradiciju sklapanja braka na dan sv. Katarine. Najviše je brakova sklopljeno u subotu, uz izbjegavanje vjenčanja na sajmišni dan, te ponedjeljak. Iako je prosječna dob za sklapanje braka za ženike iznosila 28 godina, najviše ih se vjenčavalo u dvadesettrećoj godini, dok su nevjeste, prosječno četiri godine mlađe od ženika, u brak ulazile s prosječnom životnom dobi od 24 godine, navise njih s 20 godina. Podaci o provenijenciji mladenaca ukazuju na visok postotak sklapanja braka unutar istoga ili graničnoga naselja, uz zamjetno malo brakova sklopljenih s mještanima okolnih župa, što je posebno izraženo u graničnim župnim naseljima. Unatoč tomu, zabilježena su svega četiri oprosta za sklapanje braka do trećega i četvrtoga stupnja srodstva. Upisi potvrđuju nisku mobilnost, zatvorenost sredine, uz vrlo malo naznaka modernizacije društva, međutim njezine se naznake iščitavaju u naseljima smještenim u blizini željezničkih postaja.

Tijekom desetogodišnjega razdoblja u matičnim knjigama umrlih zabilježena je smrt 799 osoba. U mirnodopskom su razdoblju umrle 452 osobe, dok je tijekom rata zabilježena smrt 347 osoba, a uz pridodane preminule evakuirce (251) te smrtno stradale i nestale vojnike (39), ukupna smrtnost tijekom ratnoga razdoblja iznosi 637 osoba, odnosno 1089 osoba u desetogodišnjem razdoblju. Glavna obilježja smrtnosti očituju se u relativno visokoj

smrtnosti dojenčadi i male djece, dok prosječna doživljena dob umrlih starijih od pet godina iznosi 43,6 godina života. Smrtnost u godinama duboke starosti bilježi se iznimno. Prema klimatološkim godišnjim dobima najviše je umrlih tijekom zimskoga razdoblja, ali uz odstupanja na lokalnoj razini. U uzrocima smrti prevladavaju bolesti dišnoga sustava, određena stanja u perinatalnom razdoblju te infektivne i parazitarne bolesti. U mirnodopskom razdoblju po broju umrlih, u podudarnosti s europskim nalazima, izdvaja se 1911. godina s povećanom smrtnošću od pneumonije početkom godine i dizenterije tijekom jesenskoga razdoblja. Ratno razdoblje, uz povećanu smrtnost od tuberkuloze, obilježila je i epidemija tifusa 1917., u cilju čijega su suzbijanja angažirane vojne vlasti. Krajem 1918., od listopada do prosinca, bilježi se smrtnost od španjolske gripe, od posljedica koje je umrlo devetero župljana, više žena nego muškaraca. Nepovoljni meteorološki uvjeti 1911., 1916. i 1917. odraženi su u povećanju smrtnosti od zaraznih bolesti.

Iz analize osnovnih demografskih pokazatelja iščitava se da je tijekom ratnoga razdoblja, u odnosu na mirnodopsko, zabilježeno smanjenje broja rođenih za 66,43 %, broj sklopljenih brakova smanjen je za 33,6 %, dok je broj umrlih osoba, uključivo s preminulim evakuircima te poginulim i nestalim vojnicima, povećan za 40,9 %. Slijedom toga, prirodni prirast na kraju desetogodišnjega razdoblja iznosi svega 28 osoba. Nalazi analiza potvrđuju da matične knjige, uz davanje prikaza povijesnodemografskih kretanja, mogu biti izvor podataka za zaključivanje o utjecaju modernizacijskih procesa na socijalne i demografske odrednice te prikaz socijalnoantropoloških i etnoloških osobitosti na razini mikrolokacija pojedine župe. Potvrđeno je da analiza uzroka smrti temeljena na Međunarodnoj klasifikaciji bolesti 10 (MKB-10) omogućuje relevantnu interpretaciju, dok se knjiga *Status animarum*, uz korištenje *Popisom gubitaka*, može smatrati pravovaljanim izvorom za utvrđivanje ratnih gubitaka, čime se mogu popuniti značajne praznine u saznanjima o stradavanju istarskih evakuiraca i vojnika tijekom Prvoga svjetskog rata. Primijenjena kvantitativno-komparativna metoda može se rabiti kao ogledni primjerak za dobivanje odgovora na pitanje o utjecajima modernizacijskih procesa i dinamike promjena i reperkusija na prirodno kretanje stanovništva uslijed izvanrednih okolnosti i na drugim (mikro)lokalitetima.

Sažetak

Ovaj rad bavi se istraživanjem prirodnoga kretanja stanovništva i utjecaja modernizacijskih procesa na socijalnodemografske odrednice stanovništva župe Svetvinčenat od 1909. do 1918. godine. Glavni dio rada, podijeljen na tri glavna sadržajna dijela, predstavljaju podaci dobiveni analizom podataka matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih. U razmatranom desetljeću analiziraju se usporedni podaci mirnodopskoga razdoblja (1909. – 1913.) i razdoblja Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.), tijekom kojega su, uz novačenje i rekviziciju uroda i stoke, župljani Svetvinčenta u svibnju 1915. obuhvaćeni i naredbom o evakuaciji stanovništva. Uz to, Istru je, a time i župu Svetvinčenat, 1917. pogodila jedna od najtežih suša 20. stoljeća. U radu se – uz analiziranje utjecaja i dinamike promjena u prirodnom kretanju stanovništva pod utjecajem nepovoljnih, izvanrednih okolnosti – analiziraju i osobitosti na razini mikrolokacija (naselja) župe. Istraživanje se temelji na matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih, knjizi *Status animarum* iz 1910. župe Svetvinčenat te periodičnoj publikaciji austro-ugarskoga Ministarstva rata *Popis gubitaka (Verlustliste)*.

La popolazione della parrocchia di Sanvincenti 1909 – 1918: periodo di pace vs. periodo di guerra. Un'analisi del processo di modernizzazione e l'impatto di circostanze sfavorevoli straordinarie a livello di micro localazione

Riassunto

Il contributo analizza i movimenti naturali e le ripercussioni che il processo di modernizzazione ebbe sui fattori socio-demografici della popolazione di Sanvincenti tra il 1909 e il 1918. Nella parte centrale dell'articolo suddivisa in tre capitoli principali vengono presentati i dati ottenuti dall'analisi dei contenuti dei registri di stato civile (battesimi, matrimoni e sepolture) della parrocchia di Sanvincenti. Il decennio preso in esame contiene dati riferiti al periodo di pace (1909-1913) e al periodo della Prima guerra mondiale (1914-1918), durante la quale, oltre al reclutamento e la requisizione dei raccolti e del bestiame, nel maggio del 1915 gli abitanti di Sanvincenti vennero interessati anche dall'ordine di evacuazione della popolazione. Inoltre, nel 1917 l'Istria, e di conseguenza anche la parrocchia di Sanvincenti, vennero colpite da uno dei maggiori periodi di siccità del XX secolo. L'articolo – oltre all'analisi dell'influsso e della dinamica dei cambiamenti nei movimenti naturali della popolazione sotto l'effetto di circostanze straordinarie sfavorevoli – analizza anche le particolarità a livello di micro localazioni (insediamenti) della parrocchia. La ricerca è fondata sui registri di stato civile dei battesimi, matrimoni e sepolture, sul libro *Status animarum* del 1910 della parrocchia di Sanvincenti e sulla *Lista delle perdite (Verlustliste)*, pubblicazione periodica del Ministero della guerra.

Population of Svetvinčenat Parish between 1909 and 1918: peacetime vs. wartime. Analysis of modernization processes and the impact of adverse extraordinary circumstances at micro locational level

Abstract

This paper deals with the research of natural population growth and the impact of modernization processes on socio-demographic determinants of the population in

the Svetvinčenat Parish from 1909 to 1918. The main part of the paper, divided into three main content parts, represents the data obtained from the analysis of data from the registers of baptisms, marriages, and deaths. In addition to a ten-year data analysis, comparative data from the peacetime period, from 1909 to 1913, and the five-year period of the First World War, are analysed, during which, in addition to recruiting and requisitioning crops and livestock, the parishioners of Svetvinčenat were included in the evacuation order in May 1915. In addition, Istria, and thus the Svetvinčenat Parish, was hit in 1917 by one of the most severe droughts of the 20th century. In addition to analysing the impact and dynamics of changes in the natural population growth under the influence of unfavourable, extraordinary circumstances, the paper also analyses the peculiarities at the micro locational (settlements) level of the parish. The research is based on the registers of the baptisms, marriages, and the deceased, *Status animarum* 1910 of Svetvinčenat Parish, and the *List of Losses (Verlustliste)* – periodical publication of the Imperial and Royal Ministry of War of the Austro-Hungarian Monarchy.